

14
1918 N1-1076

ქუჩაძე
საბეჭდილო

(წელწადი პეტერბურგე)

1918 წლის

პირველი წიგნი.

№ 1.

ჟურნალი „განათლება“	
წლიურად ღირს	20 მან.
ნახევარი წლით	12 „

ფასი თითო წიგნი-სა 1918 წ. 3 მანეთი

ხელის მოწერა მიიღება ტფილისში, წ. კ. ს. გ. კანცელიარიაში გ. ბურჯანაძესთან ჟურნალის ფული და ჟურნალში დასაბეჭდი წერილებიც იქვე უნდა გამოიგზავნოს, ან ქართულ გიმნაზიაში სარედაქც. კოლეგიის სახელზე.

შინაარსი: 1. სარედაქციო კოლეგიისაგან. 2. შკიოხველებისადმი—ლ. პაცვაძე. 3. საქართველოს ეროვნული ყრილობის დადგენილება 19 ნოემბერს 1917 წელს. 4. ჩვენი ხალხის მომავალი კეთილ-დღეობა—ქ. ბაღრაძე. 5. ქართული მითოლოგიის საფუძვლები—ვ. ბაჩნაძე. 6. ვინაობის სუფიქსი არ ქართულ ენაში—აკაკი შანიძე. 7. სამეცადინო გეგმა პირველ დაწყებით სკოლებში, ამერიკის სკოლების პროცესის მიხედვით—ლ. პაცვაძე. 8. სამშობლო თუ კაცობრიობა?—ს. გარკვაძე. 9. ქართული დარჩენილი ძველი გადმოცემანი და ჩვეულებანი. იასკე ყიფშიძე. 10. ილია ქავჭავაძე თბილისში (გავრძელება)—არტურ ჯესტი. 11. ქართული სკოლის პროგრამა. 12. გ. მ. ლასხივილი—მ. ბ. 13. შინაური მიმოხილვა—ვ. ამბედი. 14. როგორი უნდა იყოს სასკოლო ქრისტიანობები—ვ. რ. 15. ნიკო ჯანაშიას ხეივანი—ნ. ზამქუთაძე. 16. ნიკო ჯანაშია.—ვ. ბ. 17. შ. ქარობაკი—X. 18. უცხოეთი. ლ. პაცვაძე. 19. ბიბლიოგრაფია (არა ორგანიზული ბუნება ზაალიშვილისა)—არტუ. 20. ბიბლიოგრაფია (ალგებრა ყიფიანისა.)—გ. ჯორჯიაშვილი. 21. თბილისის გუბერნიის სახალხო მასწავლებელთა საყურადღებოდ—ვ. ბურჯანაძე. 22. სახალხო განათლების მინისტრის მოხსენება მასწავლებელთა ნივთიერ მდგომარეობის გაუმჯობესების შესახებ.

ქვეყნის - პედაგოგიური უოკელთუ. ჟურნალი

განათლება

(წელწადი მეტეწთმეტე)

18 წლის

პირველი წიგნი.

№ 1.

ჟურნალი „განათლება“	ფასი თითო წიგნი-სა 1918 წ. 3 მანეთი	ხელის მოწერა მიიღება ტფილისში, წ. ქ. ს. გ. კანცელიარიაში გ. ბურჯანაძესთან. ჟურნალის ფული და ჟურნალში დასაბეჭდი წერილებიც იქვე უნდა გამოიგზავნოს, ან ქართულ გიმნაზიაში სარედაქც. კოლეგიის სახელზე.
წლიურად ღირს 20 მან.		
ნახევარი წლით 12 „		

სარედაქციო კოლეგიისათვის.

მეტად შიშისა და ცუდს პირობებში იღება მუშაობა, რომელიც ვიკის-ეროვნული საბჭოს მონდობილობით. დღევანდელს პირობებში ჟურნალის გამოცემა, აუარებელ ხარჯს გარდა, დიდს ინტერესსა და გააღვივებულს მუშაობას მოკლებს ქართველი ერის ცხოვრებაში ხალხის განათლების დარგშია ცხრითადი რეფორმებია საჭირო. მთელი საუკუნის ნმავლობაში ქართველი ერი, პოლიტიკურ თავისუფლებას მოკლებული, უმეტესობის ბურჟუაზიაში იყო გახვეული. მას არ შეეძებია ცხოველი სხივი ნამდვილის განათლებიან. ყველამ კარგად ვიცით რა პოლიტიკას ეწოდა რუსის მთავრობა ჩვე-

ნში, როგორ ცდილობდა ხალხის სულერად გადაგვარებას, სინათლის ნაცვლად სიბნელის გავრცელებას. რუსულმა სკოლამ საქართველოში არამც თუ წინ ვერ წასწია, უფრო ჩამოაქვეითა ქართველი ერის კულტურა და მთელ ერსაც დაღუპვას, გადაშენებას, გადაგვარებას უპირებდა. ამით აიხსნება მრავალი ზნეობრივი სიღუბეჩირე და უკუღმართობა, რასაც, სამწუხაროდ, შენიშნავთ ბევრგან ჩვენს ქვეყანაში. ხალხი, რომელიც დღესაც სოფლად მკითხველების გავლენის ქვეშ იმყოფება, მოკლებული იყო რიგიან სკოლას, რომელსაც უნდა გაეფაქიზებინა იგი გონებრივად და ზნეობრივად. თავისუფლებას მოკლებული ხალხი დიდს განსაცდელში იყო. მაგრამ დაიმსხვრა მონობის ბორკილი, ამოძრავდა თავისუფლე-

ბის სიო და ჩვენს ერსაც გაუთენდა განახლების დღე.

დღევანდელმა განახლებულმა ცხოვრებამ სწავლა-განათლების დარგშიც მრავალი რთული საკითხი წამოგვიყენა. ამ საკითხების სასურველად და ნამდვილ მეცნიერულად გადაჭრაზე და ცხოვრებაში მისი სინამდვილით გატარებაზე დამოკიდებული ჩვენი ერის მომავალი ბედნიერება და გამარჯვება. ერი სრული გამარჯვებულია მაშინ, როცა იგი კულტურულად მალდა სდგას და როცა სამშობლო ქვეყნის ყველა მივარდნილს კუნძულში სწავლა განათლების ძლიერ-მოსილი სხივი თანასწორად მოფენილია. ახალი ცხოვრება ახალ სკოლას, სწავლა-აღზრდის საქმის მეცნიერულად მოწყობასა და წარმართვას თხოვლობს. თუ დღემდის ჩვენი პლიტიკური მდგომარეობა და უბედური ძალიერობა ხელს გვიშლიდა ჩვენი მოზარდ თაობის წესიერად აღზრდაში, დღეს თავისუფალმა მოქალაქემ უნდა უკუაგდოს ძველი გზა აირჩიოს ახალი და საუკეთესო და ჩვენი მოვარეობაც არის შევქნათ წიხები ახალის განათლებისა, რომელიც, სინათლე-სა და სიბზოს უხვად მიაწვდის მრავალ ტანჯულ ერს.

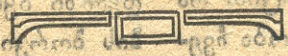
მაგრამ ამისთვის საჭიროა გაძლიერებული, საერთო მუშაობა, რისთვისაც უურჩალო „განათლების“ სარგდაქციო კოლეგია სთხოვს ყველა ქართველ მეცნიერებს, პედაგოგებსა და მასწავლებლებს, და გვეხმარონ როცა ეს მძიმე საქმე შეერთბულის

ძალიონით მოვაწესრიგოთ. უურჩალო „განათლება“ ამ წლიდან წმინდა სამეცნიერო პედაგოგიური ორგანოა, იგი უნდა შეიქმნეს ქართულ პედაგოგიურ ახრების ლაბორატორიად, სადაც ყველმკოდნე პირთ თავისუფლად შეეძლება მუშაობა.

მართო იდეური მხარეც ცოტა იქნება, თუ ამ საარაკო სიძვირეში უურჩალოის გამოცემა უზრუნველყოფილი არ იქნება. ამ მხრით კოლეგია იმედოვნებს, რომ ყოველი შექმნილი და შეგნებული ქართველი შეძლებისდაგვარად დახმარებას არ დაიშურებს და მით ხელს შეუწყობს ჩვენში საერო განათლების საქმეს.

დირი ტენიკური დაბრკოლება გაღაგლობა წინ „განათლების“ გამოცემას. სტამბებში, თუმცა შეგვიბრდნენ უურჩალოის აწყობა-დაბეჭდვას, მაგრამ განხორციელება ვერ მოახერხეს, ამის გამო უურჩალოის თავის დროზე, ყოველთვიურად გამოცემა, როგორც განზრახვა გვქონდა, წელს ვერ ხერხდება. სარგდაქციო კოლეგია ყოველ ღონისძიებას ხმარობს და იმედოვნებს, რომ „განათლების“ გამოცემა მალე ისევ შეიძირს ნიღაღზე დადგება და წრეგანდელი ხელოისმომწერნიც დაკმაყოფილებულნი იქნებათ.

სარგდაქციო კოლეგია

მკითხველებისადმი.

ამ აღორძინების ხანაში, როცა ყოველ დარგში დიდი შემოქმედებითი მუშაობაა საქირო და არა მხოლოდ ცარიელი სიტყვები, პირველ ყოვლისა დიდი ყურადღების ღირსია ხალხის სწავლა-განათლების საქმე, რომელსაც ბუნებრივად უნდა მოჰყვდეს ერის სულიერი, ეკონომიური, სოციალური განვითარება და ყოველგვარი ბედნიერება.

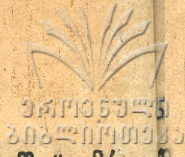
სისხლით მოპოვებულ თავისუფლების განმტკიცებასთან და შინაურ ცხოვრების მოწესრიგებასთან ერთად სკოლის დემოკრატიზაციას, საერთო ეროვნულ კულტურის აყვავებას, თავისუფალ დემოკრატიული ერთიანი სკოლის პრინციპების ცხოვრებაში გატარებას, საყოველთაო და სავალდებულო სწავლების შეზღუდვას დღეიდანვე განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს, რომ ახალ ცხოვრებას შესაფერი და მტკიცე საფუძველი ჩაედვას.

სასკოლო რეფორმის სასურველად ვათვალისწინება და საზოგადოთ ხალხის განათლების საკითხის დროის შესაფერად მოწესრიგება პირველყოვლისა იმათ ეგებებათ, ვინც ამ საქმესთან ახლოს არიან, ვისაც ცოდნა და გამოცდილება შესწევთ და მუშაობის უნარიც აქვსთ. ეს პირდაპირი მოვალეობაა გამოცდილ მასწავლებლებისა და სახალხო განათლების დარგში მოღვაწე პირთა, რომელთა შეერთებულ, შეთანხმებულ მუშაობისაგან უნდა ვგლოდეთ ნამდვილს სასურველს ნაყოფს და არა განცალკევებულად, გათიშულად მოქმედებისაგან. ერთი

ძლიერი და საღი მიქნება, მისი ნივთიერი მდგომარეობა, მისი კულტურა, მისი სულიერი ძალა-გაიფურჩქნება და განვითარდება, მისი ეროვნული ბუნებრივითვისებანი და დღეებიან საღ მიმართულებასა და ეროვნულ პროგრესის გზას მხარლოდ მაშინ, როცა ყველა პარტია და ამა თუ იმ სოციალურ ცნების მიმდევარნი ერთნაირად ხელს შეუწყობენ ხალხის ეროვნულს ნიადაგზე სწავლა-აღზრდის მოწესრიგების საქმეს.

თვითონ ერთ თავისთავად წარმოადგენს ისტორიულად აღორძინებულს მის შეზღუდვებულ სოციალურ ჯგუფთა კულტურულ ერთობას. ეს ერთობა ერის ძალას შეიცავს, მაგრამ თუ ამ სოციალურ ჯგუფთა შორის უთანხმოება, სწავლადს მძიმართულება და მისწრაფება, მაშინ საერთოდ ერის ძალაც იქსაქსება და სუსტდება, ეროვნული თვითშეგნება ფერხდება და ერთობაც რყევაშია. ასეთ პირობებში ერთი ვერავითარ წინსვლელობას ვერ გამოიჩინს.

ჩვენი ცხოვრების მეთვალყურე უქველად შენიშნავდა, რომ ამ ბოლო დროს ჩვენებური სოც. პარტიების მესვეურთა მისწრაფებანი და ინტერესები ბევრს საკითხში თითქმის ერთმანეთს უდგებიან და ეროვნული თვითშეგნებაც მატულობს, გაერთიანებაც ძლიერდება და უმთავრეს პარტიებში ზოგ საერთო საკითხში მაინც შეერთებულნი და შეთანხმებულნი მუშაობა სწარმოებს. ასეთი მუშაობის განმტკიცება უფრო საქიროა სწავლა-განათლების დარგში და სახალხო განათლებაც საზოგადო. ისეთი საქმეა, რომელიც ერთის ლოზუნგით უნდა იკრებდეს თავის გარშემო ყოველი მოწინავე მიმართულების მოღვაწეთა. განათლების საკითხ

ხევი არ შეიძლება განხილულ იქნას მარტო ერთი რომლისავე პარტიულის თვალსაზრისით და არც ერთს საკითხში არ მოიპოვება ისეთი ყველასთვის საერთო ნიადაგი, როგორც განათლების საკითხია. ამიტომაც ჟურნალი, რომელიც სწავლა-განათლების საკითხს ემსახურება, არ შეიძლება კერძო პარტიული ორგანო გახდეს. იგი პარტიის გარეშეა და ამიტომ იგი თავს უნდა უყრიდეს ყველა მოღვაწეთა საუკეთესო და უტყუარს მოსახრებას, რომელიც სწავლა-განათლების საკითხს საღი პედაგოგიურის თვალსაზრისით გააშუქებს და სახალხო განათლების საქმის განვითარებას დემოკრატიულს ნიადაგზე ხელს შეუწყობს.

ჟურნალი „განათლება“ დღიდან დაარსებისა მთელი ათი წლის განმავლობაში მუდამ შეერთებული მოქმედებისკენ იწვევდა მასწავლებლებსა და განათლების დარგში მოღვაწეებს, რომ საერთო ძალ-ღონით საღი პედაგოგიური მიმართულება დამყარებულიყო ჩვენებურს სკოლებსა და ოჯახებში. დღეს, როცა უფრო საჭიროა შეთანხმებული შემოქმედებითი მუშაობა, როცა ქართველი ერთი ნანატრ დამოუკიდებელი ცხოვრების გზას დაადგა, როცა მასწავლებელთათვის საერთო ჟურნალის საჭიროება ყველას არსებით მოთხოვნილებად მიაჩნია, რომ შესაძებრად გაშუქდეს ყოველი საკითხი საერო განათლებისა ეროვნულისა და საღ პედაგოგიურს ნიადაგზე, ჟურნალი „განათლება“, რომელიც მუდამ დარაჯად ედგა ეროვნულს განათლებას და ემსახურებოდა წმინდა პედაგოგიური პრინციპების ცხოვრებაში გატარებას, ღირსი უნდა იყვეს საერთო ყურადღებისა.

ჟურნალ „განათლებაში“ მრავალ ყურადღებები წერილი დაბეჭდილია. წუხაროდ, ამ ათი წლის თავზე განათლება ხელს არ გვიწყობს აღწეუსა. ამ ჟურნალის ათი წლის თავ-გადასავალი რსება და ნაკლი და რა ჰაანწყვეტ გაატარა მან ათი წელიწადი არსებობის მანამ დარწმუნებული ვარ, „განათლების“ მუდმივმა მკითხველებმა, ყველამ რი თუ არა, ბევრი მაინც კარგად უნ იცოდეს ამ ჟურნალის სიავკარგისა მისი წარსულ თავგადასავლისა.

დღეს ჟურნალ „განათლებას“ კიროება გაათკეცებული ენერგია, მეთანაგრძნობა, საკმაო სახსარი და გლიერებული შეერთებული, შემოქმედებითი მუშაობა.

როგორც მოსალოდნელი იყო „განათლებას“ მფარველად აღმოუჩნდა ქართული ეროვნული საბჭო, რომელიც იკისრა ამ ჟურნალის გამოცემის თანაობა, აიჩნია სარედაქციო კოლეგია თი კაცისაგან და დაავალა მას ჟურნალის ყოველმხრივ ხელმძღვანელობა გამოცემა ჯერჯერობით თვეში ერთხელ აღუთქვა ნივთიერი დახმარება, ჟურნალიც სავალდებულოდ გახდა ყველა თველ მასწავლებლისათვის. უეტველიან გზას დაადგება სწავლა-განათლების ლი სამინისტროც და „განათლებას“ ვის ორგანოდ გაიხდის.

რასაკვრელია, დღევანდელი სააკო სიძვირის გამო ჟურნალზე გასწახარჯის ანაზღაურება სოფლის ხელმწიფე მასწავლებელთაგან, რომელნიც ველთვის შეადგენდნენ ამ ჟურნალ მკითხველთა უმრავლესობას, მოხალისე არ იქნება, თუ ჟურნალს წყარო არ აღმოუჩნდა, მაგრამ თუ

დაიზარებს ხელის შეწყობას ჟურნალის გავრცელებაში, შესაფერ მასალე- მაწოდებითაც დაენმარება და ვისაც გვარი დახმარებაც შეეძლება ჟურნალს ხელს მოუმართავს, თუ ყველა ქართველი მასწავლებელი თავის მოვალეობა დაისახავს ხელი შეუწყოს ამ ერთად და საპედაგოგო ჟურნალს, მაშინ

ჟურნალის არსებობაც უზრუნველყოფილი იქნება და იგი, საჭირო ძალების შემოკრებით, უკეთ შესძლებს პასუხსა- გებ დიადი საქმის გაძღოლას და ხელს შეუწყობს ჩვენი ქვეყნის კულტურულად აყვავების საქმეს.

ლ. ბოცვაძე.

საქართველოს ეროვნული ურთიერთობის დადგენილება 19 ნოემ. 1918 წ.

ს კ ო ლ ა .

საქართველოს პირველი ეროვნული ურთიერთობა აღიარებს, რომ რუსეთის დიპლომატიის პრინციპები დაუყოვნებლივ უნდა მოისპოს ყველა ის ძირითადი პირობა, რომელსაც მხოლოდ სახელმწიფოებრივი რეჟიმის პირობა ამართლებდა და ამავრებად ამიერ-კავკასიის საქართველოს პირველი ეროვნული ურთიერთობა საჭიროდ სცნობს, რომ:

1. ამიერ-კავკასიის კომისარიატმა უნდა აღიარებდეს გამოაქვეყნოს საკანონმდებლო დეკრეტი ამიერ-კავკასიის სკოლის სრული ნაციონალიზაციის შესახებ.
2. ამ დეკრეტის ცხოვრებაში გათვალისწინებული ორგანიზაციების საქმიანობის საჭიროებას: ა) საერთო სახელმწიფოებრივის და ბ) კერძო ეროვნული.
3. საერთო-სახელმწიფოებრივი ორგანიზაციის, ამიერ-კავკასიის კომისარიატის სა-

ხით, სკოლის ნაციონალიზაციის დეკრეტის გამოქვეყნებამდე ერთად ახდენს ამიერ-კავკასიის ერთი სასკოლო ინტერესების გადამიჯენას. ამასთანავე საერთო სახელმწიფოებრივი ორგანო ხელმძღვანელობს ყველა იმ კლასებს და სასწავლებლებს, რომელთა მოწვევების შემადგენლობაც ეროვნულად შერეული დარჩება და რომელშიაც ამ მიზეზით ნაციონალიზაციის განხორციელება დროებით შეუძლებელი აღმოჩნდება.

4. ეროვნული ორგანო, ქართული ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელ ორგანოს სახით, სათავეში უდგას საქართველო კლასებსა და სასწავლებლებს და მთელი ქართული სწავლა-აღზრდის და განათლების საქმეს. მას ევალება ყოველგვარი ზრუნვა ქართული სწავლა-აღზრდის ორგანიზაციისა და მისი ნორმალური და ნაყოფიერი მსვლელობის

შესახებ შემდეგი საფუძვლები მიხედვით:

1. სახალხო სკოლა უნდა იყოს საყოველთაო, სავალდებულო, საერო (გაშორებული ეკლესიისაგან), უფასო, ერთგვარი და შეიცავდეს საზოგადო განათლების რვა წლიან კურსს.

2. საზოგადო განათლების სახალხო სკოლას უნდა მისდევდეს მრავალნაირი საპროფესიო და სპეციალური განათლების სკოლები, რომელთა ტიპიც უნდა შეეფერებოდეს ადგილობრივ მცხოვრებთა ბუნებრივ საქმიანობასა და პროფესიას.

3. საშუალო სკოლა უნდა შეიცავდეს მხოლოდ ახლანდელი სასწავლებლის ოთხს უფროს კლასს და ხელმისაწვდომი უნდა იყოს ნივთიერად არა უზრუნველყოფილ კლასებისათვისაც. საშუალო სკოლა სხვადასხვა ტიპისა. ხოლო უფლებრივის მხრივ საფეხებით თანასწორია.

4. კერძო ინიციატივას სწავლა-აღზრდისა და განათლების საქმეში თართო-სარბიელი უნდა ჰქონდეს დათმობილი.

5. ქართულ ეროვნულ საბჭოს ევალება აგრეთვე იზრუნოს, როგორც სკოლამდი სწავლის, ისე სკოლის გარეშე განათლების ყოველი დარგის მოწყობების შესახებ.

6. კერძოდ სკოლის ყველა ტიპისა და საფეხურის გაქართულების განსახორციელებლად ქართული ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელ ორგანოს ევალება:

1. სხვადასხვა რაიონებში მოწყობილ იქმნას მოკლე ვადიანი საპედაგოგო კურსები, რომელთა მიზანიც ჩვენი საშუალო სკოლის მასწავლებელთა მომზადების დონის ამაღლებაში უნდა მდგო-

მარეობდეს, მოახდინოს აგრეთვე სრული ნაციონალიზაცია სამასწავლებლო სემინარიებისა.

2. გამოძებნოს საშუალება სახალხო სკოლის მასწავლებელთა ნივთიერად უზრუნველსაყოფად.

3. ჩვენი საშუალო სკოლის მასწავლებლობა არ არის მომზადებული გაქართულებულ სკოლებში სწავლა-აღზრდის წარმოებას შესაფერი ხელმძღვანელობა გაუწიოს. ამიტომ საჭიროა დაარსდეს ერთწლიანი საპედაგოგო კურსები, რომელიც სავალდებულო უნდა გახდეს ყველა პირისათვის, რომელიც საშუალო სკოლის მასწავლებლობას აპირებს.

4. გაქართულებულ სკოლას ახალი სახელმძღვანელოების და ხელსაწყო ნივთების საკმაო რიცხვი ესაჭიროება. ამიტომ საჭიროა ეროვნულმა საბჭომ შექმნას განსაკუთრებული ორგანო, რომლის მუდმივი ზრუნვის საგანსაც, როგორც შესაფერისი სახელმძღვანელოების და ხელსაწყო ნივთების შექმნა, ისე მათის გამოცემისა და გავრცელების მოწყობა უნდა შეადგენდეს.

5. ამავე ორგანოს უნდა დაევალოს დაუყონებლივ განიხილოს ყველა ის ქართული სახელმძღვანელო, რომელიც ამჟამად გაქართულებულ სკოლებსა და კლასებში იხმარება, შეაფასოს იგინი და სახმარებლად მხოლოდ საუკეთესონი მოიწონოს. ამის გარდა ტერმინოლოგიის სიჭრელის თავიდან ასაცილებლად საჭიროა ყველგან მიღებულ იქმნას ის ტერმინები, რომელსაც შეიმუშავენ დასახელებული ორგანო.

6. საქართველოს პირველი ეროვნული კრება აღიარებს, რომ სკოლის გაქართულება მხოლოდ მაშინ დადგება

შვიდრსა და საიმელო ნიადაგზე, როდესაც ქართველობას საკუთარი უნივერსიტეტი გაუჩნდება. ამიტომ იგი დაბეჯითებით ავალებს თავის ეროვნულ საბჭოს, რომ მან ყოველმხრივი დახმარება გაუწიოს ქართული უნივერსიტეტის საზოგადოებას, როგორც ზნეობრივად, ისე ნიჭთაგონადაც, რათა ქართული უნივერსიტეტის გახსნა, თანახმად ინტერპარტიული საბჭოს გადაწყვეტილებისა მომავალი წლის იანვრიდანვე მოხერხდეს.

ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელმა კომიტეტმა შეადგინა ფრაქციათა წარმომადგენლებისაგან სახალხო განათლების საქმეთა გამგე სექცია. სექციაში შედიან: ა. ლომთაიძე (გამგე), ვ. ბურჯანაძე (თანაშემწე); წევრები: ე. თაყაიშვილი, ლ. ნათაძე, ა. მდივანი და გრ. ნათაძე.

სექციამ თავის მოქმედების საფუძვლად ჯერჯერობით მიიღო ვ. ბურჯანაძის მიერ წარმოდგენილ მოსენებაში აღნიშნული საშოქმელო გეგმა. აი ეს მოხსენება:

საქართველოს ერკანული საბჭოსთან არსებულ სახალხო განათლების მმართველ სექციას.

ეროვნულ საბჭოსთან არსებულ სასკოლო სექციას სახალხო განათლების დარგში ბევრი რამ აქვს გასაკეთებელი: საყოველთაო, სავალდებულო, პირველადწყებით სწავლის თანდათანობით შემოღება და განხორციელება. ამ მიზნისათვის საჭიროა ყოველგვარი მასალის დამზადება; მასწავლებელთა თეორიულად და პრაქტიკულად მომზადება, სასწავლო გეგმებისა და პროგრამე-

ბის შედგენა, სახელმძღვანელო წიგნების დამზადება (არსებულის გადავალტიერება, ახალის შედგენა) აბაგვეო წიგნების გამოცემა, თვალსაზირო ხელსაწყო ნივთების კოლექციათა შექმნა, საპროფესიო და სასპეციალო განათლების საქმის მოწყობა, სკოლების მართვა-გამგებლობის საქმის მოწესრიგება და სხ. ყველა ზემოაღნიშნული სამუშაოს სრულყოფი მოსაყვანად აუცილებლად საჭიროა:

1. სასკოლო სექციამ, როგორც ეროვნულ საბჭოსა და ერის წინაშე პასუხისმგებელმა ორგანომ, სახალხო განათლების სფეროში უნდა იკისროს საქართველოში და საქართველოს გარეშე არსებულ ყველა საფეხურის და ტიპის სკოლათა ზედამხედველობა, მართვა-გამგებლობა, საკანტროლო ფუნქციები, ხოლო ამისათვის შემადგენელ წევრთა შორის განაწილებულ უნდა იქმნას შრომა: სექციის ერთ-ერთ წევრს დაეკისროს სახალხო პირველადწყებითისა და უმაღლეს პირველ დაწყებითი სკოლების გამგებლობა, მეორეს—საშუალო სკოლებისა (გიმნაზიები, რეალური სასწავლებლები და სხ.); მესამეს—უმაღლესი და სკოლების გარეშე განათლების საქმისა; მეოთხეს—სპეციალ სასწავლებელთა (სახელოსნო, საფეხრო, ქრა-კერვისა, ჩელსაქმისა და სხ.), მეხუთეს—წიგნების გამოცემლობისა.

2. კოოპტაციის წესით მოწვეულ პირთა საშუალებით სექციამ უნდა გაფართოვოს წრე, რათა შესაძლებელი გახდეს მრავალი სხვადასხვა ხასიათის კომისიის შედგენა. ასეთის წესით გაფართოებულ წრეს დაერქმევა სასკოლო სექციასთან არსებული ქართული პედაგოგიური საბჭო.

საბჭოში, სკოლის საფეხურთა მიხედვით, მოწვეულ უნდა იქმნენ წარმომადგენელი: ა) სახალხო და უმაღლეს პირველ-დაწყებით სკოლების მასწავლებელთა კორპორაციიდან—4, ბ) ქალაქის თვითმართველობის ორგანოს სასკოლო კომისიიდან—3; გ) საშუალო სასწავლებელთა მასწავლებელთა წრისაგან—3; დ) გუბერნიის სკოლების მმართველი კომისიისაგან—1; მასწავლებელთა საჯობ. კავშირის აღმასრულებელ ორგანოსაგან—1, ორ-ორი წარმომადგენელი წ. კ. გ. საზ. „განათლების“, ქართველ ხელოვანთა, ქალთა საზოგადოებათაგან. თითო წარმომადგენელი გალობის მასწავლებელთა წრისაგან, ხატვა-ხაზ. მასწავ. და სხ. თითოეულ აღნიშნულ წრიდან ან საზოგადოებიდან, გარდა ქალაქის თვითმართველობის ორგანოსთან არსებულის სასკოლო კომისიისა, წარმომადგენლებს იწვევს თავის სურვილით და არჩევით თვით სექცია.

ნიშნულ კომისიის ფუნქცია: არსებულ საბავშვო ჟურნალების ხელმძღვანელობა, ზრუნვა შინაარსის მხრით ჟურნალების გაუმჯობესობისათვის; არსებულ საბავშვო და საყმაწვილო წიგნების გაღატავლიერება, ამ წიგნების კონცენტრირულად დალაგება და კატალოგის შედგენა. საბავშვო ჟურნალ „ჯეჯილ-ნაკადულში“ მოთავსებულ მასალათა ამოკრეფა და წიგნებათ გამოცემა, ახალი საბავშვო წიგნაკების შედგენა, რუსულ და ევროპიულ ენაზე არსებულ საბავშვო წიგნაკების ამორჩევა სხვადასხვა სამეცნიერო და სკოლის საფეხურთა დარგების მიხედვით. არჩეულ წიგნაკების თარგმნა, წიგნაკების დასურათება, ბუნდოვანი სურათების დამზადება და სხვ.

ხსენებულ სამუშაოთა შესასრულებლად საჭირო იქნება თანაკომისიების შედგენა.

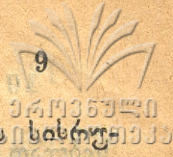
II. პროგრამების შემდგენელ კომისიაში უნდა შევიდნენ ეგრედ წოდებული საგნობრივი კომისიები, ე. ი. თითოეული საგნის მასწავლებელთაგან სდგება ქვეშ. კომისიები: ფიზიკის, არითმეტიკის, გეომეტრიის, ისტორიის, გეოგრაფიის, ბუნების მეტყველების, ალგებრის, კანონმდებლობის, სახელმწიფო უფლების, პოლიტიკური ეკონომიის, ბუჰალტერიის და სხ.

III, IV, V. არსებულ სახელმძღვანელო წიგნებისა, და დამზადებულ მასალის გადასათვლიერებლად და შესაფასებლად არჩეულ უნდა იქმნას განსაკუთრებული კომისია. კომისიაში აუცილებლად მონაწილეობა უნდა მიიღონ თვით წიგნების ავტორებმა. ეს კომისია ადგენს გამოცემულ წიგნების სიას. ადგენს იმ წიგნების სიასაც, რომელთა გამოცემა

მოწვეულ პირთაგან შემდგარს საბჭოს მიეცემა სახელმძღვანელო ინსტრუქცია.

უნდა შესდგეს კომისიები: 1) საბავშვო წიგნების გამომცემელი, 2) სკოლისათვის სახელმძღვანელო გეგმისა და პროგრამების შემმუშავებელი. 3) არსებულ სახელმძღვანელო წიგნების გადათვლიერებელი და დამფასებელი. 4) ახალი სახელმძღვანელო წიგნების შემდგენელი. 5) სახელმძღვანელო წიგნების გამომცემლობის საქმის მეთვალყურე. 6) სალექციაო ბიურო ან მასწავლებელთათვის კურსების მომწყობი. 7) საეგზამენო. 8) სარეკომენდაციო. 9) საპრემიო ჟიური და სხ.

I. საბავშვო წიგნების კომისია. აღ-

საქიროა და იწვევს სხვადასხვა სპეციალურ დარგებიდან მკოდნე პირებს. ეს მოწვეული პირები ინაწილებენ თავიანთ შორის შრომას და კისრულობენ დანიშნულ ვადაში წიგნების შედგენას. ახლად შედგენილი სახელმძღვანელო წიგნები გადაეცემა განსახილველად და შესაფასებლად სპეციალურად ამ მიზნითვის შემდგარს კომისიას, გამოსაცემად მოწონებული წიგნები გადაეცემა ტექნიკურ კომისიას, რომლის მოვალეობას ასრულებს ქ. შ. წ. კ. გ. საზოგადოება, აღმასრულებელი ორგანოს, გამგეობის ან განსაკუთრებულ კომისიის სახით. ყოველგვარი წიგნების ტექნიკურად გამოცემის საქმეს აწარმოებს წ. კ. გ. საზოგადოება ეროვნული საბჭოს სასკოლო სექციის ერთ-ერთი წევრის მეთვალყურეობით. წ. კ. გ. საზოგადოება იქონიოს საკუთარი სტამბა და წიგნების საკაზმაგი სახელოსნო.

VI. ვინაიდან გაეროვნებულ სკოლებისათვის მომზადებულ მასწავლებელთა რიცხვი მცირეა და ეროვნული კორპორაციის შემადგენლობა ამ მხრით დანიშნულებას თითქმის სრულიად არ უზარსუხებს, აუცილებლად საქიროა ეხლავე მოეწყოს მოკლე ვადიანი პრაქტ. და თეორიული ხასიათის კურსები, რომლის მოსმენა სავალდებულო უნდა იქნეს სახალხო სკოლების მასწავლებელთათვის. კურსებზე ლექციები უნდა მოეწყოს შემდეგ საგნებიდან: 1) ქართული ენიდან, 2) ქართული ლიტერატურადან, 3) საქართველოს ისტორია-გეოგრაფიადან, 4) ბუნებისმეტყველებადან, 5) მათემათიკადან, (ართმეტრია და გეომეტრია), 6) მსოფლიო ისტორიადან, 7) სახელმწიფო უფლებადან, 8) კანონმდებლობადან,

და 9) პედაგოგიადან. ამ საქმის აღსრულებაში მოსაყვანად ეხლავე არჩეულ უნდა იქნას კურსების მომწყობი კომისია. კომისიამ უნდა შეადგინოს კურსების ხელმძღვანელთა და ლექტორთა სია. ტექნიკური მოსაზრებით კურსები უნდა გაიმართოს საქართველოს სხვადასხვა ადგილებში: აღმოსავლეთ საქართველოში: 1. თბილისში, 2. თელავში, 3. ხაშურში, დასავლეთ საქართველოში: 1. ქუთაისში, 2. ზესტაფონში, 3. ფოთში, 4. ბათუმში, 5. სოხუმში, 6. სამურზაყანოში (გალში). ლექტორებს უნდა დაენიშნოს ჰონორარი საათში 10 მან. მიეცეს საგზაო და დღიური. საგზაო და დღიური უნდა მიეცეს კურსების მსმენელებსაც, აღნიშნული მიზნისათვის უნდა გადაიდოს 200,000 მან. ამ ჯამის მიხედვით დაწვრილებითი ხარჯთაღრიცხვის შედგენა უნდა დაეკისროს აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოს სახალხო სკოლების მმართველ კომისიებს.

VII, VIII. ეგრედ წოდებული საეგზამენო, ანუ გამომცდელი კომისიის მოვალეობა იქნება გამოსცადოს თვითგანვითარების საშვალებით მომზადებული პირები, რომლებიც განაცხადებენ სურვილს სახალხო სკოლის მასწავლებლობისას. გამოსცდის დროს ხსენებული კომისია ხელმძღვანელობს წინდაწინვე შემუშავებული პროგრამით.

ამავე კომისიას ევალება გაეროვნებულ სკოლებისათვის მთხოვენლთაგან შესაფერ კანდიდატთა არჩევა და სასკოლო სექციაში დასამტკიცებლად წარდგენა.

IX. ამა თუ იმ სპეციალ დარგში მომუშავე სხვადასხვა სახელმძღვანელო წიგნების შემდგენელთა წასახალი-

სებლად და გასამხნეებლად უნდა დაინიშნოს პრემიები არა ნაკლებ 500 მან. პრემია მიეცემა იმ პირს, რომლის თხზულება საუკეთესოდ იქნება ცნობილი, ხოლო დაფასება საპრემიოთ წარმოდგენილ წიგნებისა უნდა მიენდოს განსაკუთრებულ კომისიას, ანუ ჟიურის. ჟიურის შემადგენლობა ცვალებადი იქნება, იმის მიხედვით, თუ რომელი სამეცნიერო დარგიდან იქნება წარმოდგენილი ნაწარმოები. ჟიურის მიერ მოწონებული და დადასტურებული წიგნი გადაეცემა გამოსაცემად ტექნიკურ კომისიას. გარდა პრემიისა, პრემიით დაჯილდოვებულ ავტორს მიეცემა ჰონორარი ტექნიკურ კომისიასთან შეთანხმებით.

სასკოლო სექციის ყოველგვარი დადგენილება, რომლის გამოქვეყნება აუცილებელ საჭიროდ იქნება აღიარებული, უნდა იბეჭდებოდეს პერიოდიულ გამოცემაში — ყოველკვირეულში, ან ყოველთვიურში. ამ მიზნისთვის სექციას შეუძლიან გამოიყენოს უკვე არსებული პედაგოგიური ჟურნალი „განათლება“, რომლის რედაქტორადაც არის გამოცდილი მასწავლებელი ლ. ბოცვაძე. ჟურნალს ეძღვეა ი. გოგებაშვილის ანდერძის დავალებით ყოველწლიური დახმარება 400 მან. სექციამ რომ გადასდოს კიდევ 1000 მ., საკმარისი იქნება ჟურნალის არსებობისთვის, რასაკერაილა, ხელის მომწერთაგან შემოსულ ფულთან ერთად, ხოლო ჟურნალს რომ საზოგადოებრივი ხასიათი მიეცეს, აუცილებლად საჭიროა შესდგეს სარედაქციო კოლეგია, რომელიც გაუძღვება ჟურნალის გამოცემის და გავრცელების საქმეს. კოლეგია ვალდებული უნდა იქნეს აწარ-

მოგოს ჟურნალის გამოცემაზე გაწეული ხარჯების ანგარიში.

საყოველთაო პირველ დაწყებით სწავლის თანდათან განსახორციელებლად და ცნობრებაში გასატარებლად საჭირო გეგმის შემუშავება უნდა დაეკისროს თვითმმართველობის ორგანოებს (სადაც არსებობს) და სახალხო სკოლების მმართველ კომისიებს, მათვე უნდა დაევალოს დაახლოვებითი ხარჯთ-აღრიცხვის შედგენა.

სასკოლო სექციას უნდა ჰქონდეს საკმაო ფართე ბინა, რომელიც უნდა შეესაფარდეს არა ნაკლებ 4 დიდ ოთახისა. ამ მიზნისთვის ჯერჯერობით შეიძლება თვით საბჭოს შენობაში წ. კ. გ. საზოგადოების კანცელარიისა და მალაზიის გვერდით მოთავსებულის ორი ოთახის გამოყენება, მხოლოდ საჭირო იქნება აღნიშნული ოთახების განთავსულობა, რადგან ერთში მოთავსებულია კასილის მალაზია, ხოლო მეორეში ქალთა საზოგადოების ბიბლიოთეკა. ამ ორ დიდ ოთახში შეიძლება გაიმართოს სექციის კანცელარია.

სექციამ უნდა გამოიწეროს რუსეთში არსებული ყველა საპედაგოგიო და საბავშვო ჟურნალები, ახალი წიგნები თანამედროვე პედაგოგიის ლიტერატურიდან, პიროგოვის საზოგადოების გამოცემანი: სასკოლო შენობათა გეგმები, ტაბულეები და სხვა ქალაქისა და ერობათა თვითმმართველობების სახალხო განათლების შესახები ანგარიშები, ერობათა სახელოსნოების ნაწარმოებთა კატალოგები, კოლექციები ამნაირად შექმნის ეხლავე ბიბლიოთეკას და საძირკველს ჩაუყ-

რის მომავალ ეროვნულ პედაგოგიურ მუშეებს, რომლის საჭიროება ყველასათვის ცხადზე უცხადესია.

მოსხენებისა და ჩნდა სარედაქციო, სარეკომენდაციო და საგნობრივი კომისიები.

სექციასთან თანახმად აღნიშნული

ჩვენი ხალხის მოძავალი კეთილდღეობა.

იმ მრავალ ანსებათა შორის, რომლებითაც სახესა ბუნება, მუდმივი განუწყვეტელი ბრძოლა აჩვენებდასათვის; ხალხი მიხედავს ამ გვარი, დაუსრულებელი უღმობელი ბრძოლისა ისა, რომ უფასო აჩვენებდა ცდილობს მოიპოვოს საზრდა ცხოველებისა და ამ ამიტომ უფასო მათგან აჩვენებდა ბუნება რომ ისე იყოს მოწყობილი, რომეფელს შეეძლოს იმის მოპოება, რაც მას დაკმაყოფილებს, მაშინ ხომ არც ესეთი ტანჯვა და გამკაცება იქნებოდა ქვეყნად. მაშინ მოეღოს ქვეყანაზე სიმშვიდე და სათნოება იქნებოდა გამოეფუტო.

თვით ადამიანიც, ერთი ძველი ანდაზისა არ იყოს, ცუდია თავის მოქმედებისა და, როგორც რომეფლები იტყუდნენ, ადამიანი ადამიანებისათვის მტელია. საქალმეფლისა, მალტუსის სიტყვით, ვეფელსათვის რადი არის მომზადებული, ხალხი უფასო კი მიასწრავთვის მისკენ.

რამდენად ადამიანი სულიერად ძლიერდებოდა, რამდენად მადლა-მადლა მიეწოდდა განვითარების კიბის საფუძვლებზე, იმდენად ეს ბრძოლა თანდათან სხვადასხვა ხასიათს იღებდა, იმდენად უფრო მრავალფეროვანი და სხვადასხვა გვარისა ხდებოდა.

თუ პირველად ადამიანის ცხოვრების განთიადზე, მხოლოდ მატროიდენ ფიზიკური ძალა იყო საჭირო, დროთა ვითარების გამო ადამიანს თანდათან სხვა საშუალებაც დასჭირდა: ჭკა-გონების გამჭრახობა, ხერხი და სხვა გონიერული ძალები. რამდენი დრო გადიოდა ამ ბრძოლაში, იმდენად უფრო და უფრო მეტს გამოცდილებასა და სიცოცხლის სიბრძნეს იძენდა და იჩენდა ადამიანი. თანდათან ხეობე ფიზიკური ძალა ადგილს უთმობდა სულიერ და გონებრივ ძალას. ბოლოს და ბოლოს ადამიანი, ამ განუწყვეტელ ბრძოლაში ვარჯიშობით, იმდენად განვითარდა და გაძლიერდა გონებრივად და სულიერად, რომ შეიქმნა თვითმპერობელი მთელი ქვეყნიერებისა და დაიჭირა სულ განცალკევებული ადგილი ბუნებაში სხვა დანარჩენ აჩვენებთა შორის; დაიბრძოლა მიწა, წყალი და ბოლოს ქვეყრიც, სხვადასხვა იგია ესა და სხვა ფრინველივით დანაწარდაც.

მაგრამ ახლამა, დიადმა ცხოვრებამ შექმნა ისეთი ურთიერთობა ძველმოსილ ადამიანთა შორის, რამაც არა თუ ვერ მისხნო საბუდისწერა ბრძოლა აჩვენებლისა, არამედ კიდევ და კიდევ უფრო განმეფავს.

განათლება ქიშხობა თვით ადამიანთა შორის.

მართალია, ადამიანის სულიერი გრძობიერება ებრძვის ამ სტიქიურ მთავრებს, მუდამ უამს ცდილობს შეიტანოს მასში მეტი ღმობიერება, ჭეშანიური გრძობები, ცდილობს შეუმსუბუქოს ეს ბრძოლა და ქიშხობა სუსტებს და ჩამოიხრჩვინოს, მაგრამ, სამწუხაროდ, ეს ბუნებრივი კანონი იმდენად აღმოუფხვრელი უფთვლად, რომ ამ გვარი კეთილშობილური მისწრაფებანი, მეტს შემთხვევაში, ჭერ-ჭერობით შიინც, მხოლოდ ღამაზ სიტყვებით რჩება და სინამდვილე კი მუდამ ამ კანონის შტატნი მუშებს გვაძლევს.

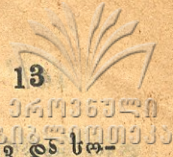
ჩვენ რომ რეტორიკული უფლებად თვლით გაღვაწილთ კაცობრიობის წარსულ ისტორიას, დაუნახავთ, რომ თუმცა განუწყვეტელი ბრძოლა უდიდესი ფაქტორია კაცობრიობის განვითარებისა და გაძლიერებისა, ურთმდისოდ შეუძლებელი იქნებოდა დღევანდელი ძველ-მოსილობა ადამიანისა, მაგრამ ამავე დროს მასშივე ჩვენ სულიერი და ზნეობრივი უკმაყოფილება, ტანჯვა-ვაება და უსამართლობა ქვეყნად. და ეს ზნეობრივი უკმაყოფილება ადამიანში დღითიდღე იზრდება და იზრდება იმდენად, რამდენადაც იზრდება ადამიანი სულიერად და ზნეობრივად. მასთანავე ერთი მხრივ მისწრაფება სიკეთესკენ, სთნობისკენ და ღმობიერებისკენ, ხოლო მეორე მხრივ ამავე დროს აღმოუფხვრელი, მამაშავათა განდმცემული შემკვიდრებით მღაბლი, მხეცური ინსტიტუტი, რომლებიც მოწმობენ ჩვენსა და მღაბილ არსებათა ნათესაობას. ამიტომაც განუწყვეტელი ბრძოლა ადამიანის არსებაში ამ ორ ღტყვიანებათა შორის. აი აქედამ — ნიადაგი ადამიანის სულიერი ქენჯისა, ზესიძიზმისა.

მთელი ქვეყნიერება მოფენილია ნანგრევებით, რომლებიც მოწმობენ თუ, რა განუწყვეტელი და უღმობელი ბრძოლა უფთვლად ქვეყნად სხვადასხვა ხალხთა შორის; ვხედავთ თუ ერთი ხალხის ნანგრევებზე და დამარხულ ძეგლებზე, როგორ გაბატონებულა სხვა ერი. გაქტნენ და წარსტონენ დედამიწის ზირიდან მრავალნი სახელმწიფოები და ხალხნი და დღეს მხოლოდ ნანგრევები და მოწმობენ სიღადას ეგვიპტისა, ბაბილონისა და სხვა ამგვარ ოდესღაც აუფავბული სახელმწიფოებისა.

აი დღესაც მოწმენი ვართ მხეცური ხატვა-უღეტისა; მთელი ევროპა, ეს საუკეთესო განათლებული მხარე ქვეყნიერებისა ციცხლის ალშია გახვეული, მარწულია სისხლით, გვესმის ნანგრევების გრიალა, ინგრევა მთელი სახელმწიფოები და ჭერ კიდევ ბოლო არ უჩანს ამ უმაგალითო ადამიანთა ხატვა-უღეტისა.

ჩვენი ქვეყანაც დიდი ტირანახულია. საქართველოს ნანგრევები, რომლებითაც მთლად მოფენილია ეს ჩვენი ზაწია ქვეყანა, მჭერმეტყველურად დადაბენ, როგორც ჩვენს წარსულს სიღადას, ისე იმ დაუსრულებელ ტანჯვას, ახრებას, აწიოკებას.

ეს მშენიერი, სიღამაზით შემკული ქვეყანა, მართლაც საქათ სამოთხეთ უნდა შექმნილიყო ჩვენ წინაზრებისათვის, მაგრამ სწორედ ეს ბუნებრივი სიღიდრე და სიმშენიერე ქვეყნისა და მისი გეოგრაფიული მღაბარობა იყო მიზეზი ჩვენი აწიოკებისა და განუწყვეტელი ბრძოლისა ჩვენსა და მრავალ ხალხთა შორის. ვის არ გაუგლია და არ გადუთქავს საქართველო! ზოგს გზად გაუგლია, ზოგსაც კი მოსურვებია ამ მშენიერ ქვეყანაში დარჩენა და მისი დაბატონება, ჩვენი განადგურება და აქედამ გაძევება! რა სტიტანური

ბრძოლა გადაუტანია და რა გასაოცარი ძა-
ლა და მხნეობა გამოუჩენია ჩვენს ხალხს
სამშობლო ტერიტორიის შენარჩუნებისა-
თვის. ბოლოს მრავალ საუკუნეთა განუწყვე-
ტელმა ბრძოლამ და განადგურებამ დაძა-
ბუნა ხალხი, ქართველი ერი იმდენად უძ-
ლური შეიქმნა, რომ იგი იძულებული იყო
რუსეთს შეთარებოდა.

და აი განვლო ის წელწადზე შეტმა
მის აქეთ, რაც დადგინდა ერმა თავისი ბე-
დი შეუერთა რუსეთს, მიიზოგა გარეგნული
სიმშვიდე, დაიხვეწა მტერთა დაბრუნებისაგან,
ხადგა ისეთ ზიანებში, რომლებმაც სული
შეუწყვეს მის ხულის სიმშვიდეს და ნაყოფ-
იერებას.

ამ ხანში ჩვენმა ერმა ისეთი შესამჩ-
ნევი გამრავლების ნაყოფიერება გამოიჩინა,
რომელიც ნათლად მოწმობს ქართველი ხალ-
ხის დიდ ბუნებრივ ძალას სიტყვებისას,
მის სისაღეს და ძაღდონეს. ის დადგი-
ლობა, რომელიც ზემოთ ავღნიშნეთ, ელ-
ფილა დროებითი, გამოწვეული ცუდი ზი-
ანებების გამო.

როგორც ჩვენი ქართველი მეცნიერე-
ბის ცნობებიდან ხსანს ქართველთა რიცხვი
რუსეთთან შეერთების დროს სულ 300000
არ აღემატებოდა, ამ ასი წლის განმავლობაში
გი თითქმის სამ მილიონამდე ავიდა. აი
ასეთი ნაყოფიერება გამრავლებისა დიდს
იმედს გვაძლევს საუკეთესო შემრისისას.

ნაყოფიერების თვისება უდიდესი ია-
რადია არსებობის ბრძოლაში, ერის დიადი
ძალაა, რომელიც უზრუნველ ქოფს მოდგ-
მის არსებობას ქვეყნად.

ეს ძალა—ნაყოფიერება გამრავლებისა
როდო აქვს უგულს ხალხს ერთგვარი ძლიე-
რებისა ბუნებით თანდაყოლილი. გარდა ამი-
სა ნაყოფიერება ერისა კომარნილება და

იცვლება სხვადასხვა გვარ ბუნებრივ და სო-
ციალურ კარგიებათა ზეგავლენით.

უგულსათვის ცნობილია გასაოცარი
ნაყოფიერება ებრაელი ხალხისა უძველეს
დროიდან აქამომდე. მრავალმა საუკუნეებმა
მრავალმა უბედურებამ, დაბრუნებამ, სოცია-
ლურებამ და დევნებამ თითქმის ვერ შეასუს-
ტეს ამ ხალხის გასაოცარი ნაყოფიერება
და აი ამ ნაყოფიერების წყალობით არის
უმთავრესად რომ კიდევ არსებობს ეს მრ-
ვალობისაგან სხვადასხვა ადგილას გაბნეუ-
ლი ხალხი.

თუ ჩვენ ესაა საფრანგეთის ერს ავი-
ლებთ, დაგინახავთ თუ რა შესამჩნევად
დასუსტებულია ეს ნაყოფიერების ძალა ამ
ერში, რაც მოწმობს ამ ერის გადაგვარე-
ბას და დაძაბუნებას; ეს უდიდესი ბუნებ-
რივი ძალა ისე დაუსუსტდა, რომ ამ ერს
მოხშობას უქადის შემრისში.

ნაყოფიერების ძალის მოკლებას ვამჩ-
ნევთ სხვა ძველ განთლებულ ერთა შორი-
საც ევროპაში და თუ საფრანგეთი განსა-
კუთრებული ყურადღებას იქცევს, ეს იმი-
ტომ, რომ ამ მოკლებამ აქ უმწვერვალეს
განვითარების წერტილს მიაღწია.

ჩვენისთანა ერთი მუტა ერისთვის ნა-
ყოფიერებას კიდევ უფრო მწვავე ხასიათი
აქვს, ვინაიდან როგორც წინადა, მით უმე-
ტეს დევნილად ზიანებში თვითარსებობის
საკითხი სწორედ რომ საშინელად საბე-
ღისწერია.

თუ რომ ნაყოფიერების მხრივ ჩვენი ხალხი
საკამარისად უზრუნველი დასაკამარისადაც და-
ჯადდობებული ყოფილა ამ თვისების ძა-
ლით, იმავე დროს არ შეგვიძლიან აქვე არ
ავღნიშნათ ფიზიკური სისადისა და სიმეგ-
რის დაქვეითება და საზოგადოდ ძლიერ
განშირებული სხვადასხვა ავადყოფობა ჩვენ
ხალხში (თუ განსაკუთრებით გვხვები დასავ-

დეთ (საქართველოს) არ შეგვიძლიან ამას ანგარიში არ გაგუწით და დროდა დრო ჩაგუვირდეთ იმ მიზნებს, რომლებმაც შექმნიეს ისეთი ცუდი გარემოებები, რომლებიც შედეგად ასე განაზღვრებულა ჩვენი ხალხისთვის.

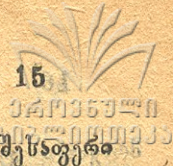
რა მიზნის ჩვენი ხალხის საზოგადოებრივ-მრთველობის ესეთი დაქვეითებისა, რომელიც შეადგენს ასეთ დიდ მიზნის მიმართ კეთილდღეობისას?

თუცა ეს ერთი საუკუნე, რომელმაც განაწილა მას შემდეგ რაც ჩვენი ქვეყნის რუსეთს შეუერთდა, ჩვენმა ხალხმა დაისვენა სხვადასხვა ურდოთა შემოსევებისა და აწიკებისაგან, მაგრამ ამავე დროს თუ ჩაგუვირდებით საქმის ვითარებას, დაინახავთ რომ შინაური ჩვენი ცხოვრება სრულყოფით არ იყო ასე მიწოდებული, რომელსაც შეიძლება კეთილდღეობის გზაზე დავეყენებინა ჩვენი ხალხი. საშინელ სურათს წარმოადგენდა ჩვენი ქვეყანა. იმ მიწურულ ხანაში, რომელიც რუსეთთან შეერთებით დამთავრდა: ქვეყანა მხრებული, გადატყვებული, ხალხი სულით და სხარდით დაღლილი, გონივრულად დაქვეითებული, ტყუილდროში გახიზნული, ასეთი სურათი გვეჩვენებს ჩვენი ოდესღაც ძლიერი და დიდებული ხალხისა.

ბოლოს დამთავრება გარკვეული სიმშვიდე, დარბაჯის და მტრის შემოსევების ბოლოვდება, ხალხი უბრუნდება თავის კერას და იწიკებს შინა მოქალაქეობრივ ცხოვრებას. ახლა ის ბოტანიკოსური კულტურული ძადა ჩვენი ხალხისა დიდად უნდა ამოხეთქილიყო, ხალხი დასვენებული უნდა მიხტომიდა აღმშენებლობას, თვითმოქმედობას, უნდა დამდგარიყო კეთილდღეობის გზაზე, ხოლო განუდიდი ტირანიაში, სიდატაკედ

დანგრევად ქცევა, რომელიც მანამ შეგნებულა დღეებში გამოისცადა, უნდა შეცვლილიყო თან საუკეთესო ბედნიერ დღეებად.

მაგრამ, ჩვენდა საუბედუროდ, ვხედავთ სულ სხვას: დამთავრდა ისეთი წესწილობა, ისეთი ბიუროკრატიული რეჟიმი, ეს დვიდიშვილი რუსული ცარიზმისა, რომელიც შეიქმნა განაზღვრებული და განათხისიერებული ჩვენი ისედაც ტანჯული ერისა. ჯერ რუსეთისთვის რა იყო, რომ ჩვენთვის, ჩვენ ხალხში გადმონერგული სახეირო ელფილიუქს? ამ საზარელ თვითმშენებლობისა და ბიუროკრატიულ მუხრუჭებში მუყოფი ჩვენი ხალხი სრულყოფით მოკვდა ინიციატივას, თვითმოქმედებას, ეროვნულ ძალების განვითარებას; დაჭკარვა ეროვნული თავისუფლება, ეკლესია, ეროვნული სწავლა-განათლება, მოკვლებული შეიქმნა ედემტარულ უფლებებს მოქალაქისას, დაინგრა ჩვენი ხალხი უსამართლობით, უხნეა, გარყვნილი, შექრთამე რუსის მოხელეებისაგან; ხალხი ხელდავდა არა სამართალს, ზრუნვა გამოცობას, არამედ ძარცვა-გლეჯას, უფლად უსამართლობას, მოტყუებას. ჩვენი მფარველები, ჩვენზე ბევრად უფლებიანი უფიცილი აღმოჩნდნენ. არ მც თუ ჩვენ მათგან გვარა ვაწივდეთ, არამედ ისიც და გვხშია, რისიც ძლიერი განვითარება და აღმოცენება შეგვიძლო. ასე წილიწილი ფართხლებდა ჩვენი ხალხი ამ მუხრუჭებში, ცდილობდა როგორმე მიეგნო იმ გზას, იმ განსაჯალს, რომელიც დაუწყებდა მას კეთილდღეობისა და ბედნიერების გზაზე ამ გზადა რა განსაკვირვებელია, რომ განუდიდი დრო იყო დრო სიღარიბისა და ჩვენი ხალხის უფლებგაგანის დაბეზვებისა. დროები, ანსასკამისი და შეუფერებული საზრდო-საკვები, რომელიც სრულყოფით ვერ აკმაყოფილებს მუშაკაცის სხეულის მოთხოვნილებ

ბებს, შეიქმნა ვიზუზი სისხლის დაზიანები-
სა ჩვენს ხალხში. მიწის პრივილეგიული და
მუშავება, პირველყოფილი მეურნეობა, უც-
ხოობა, ხიდების უქონლობა, სშირი მო-
უსაფლობა ჭირნახელებისა და სიმშვილობა,
წყაღდილობა. საქონლის ხშირი ჭირი, აი
სურათი ჩვენი სოფლების ჩვეულებრივი უმ-
წყო მდგომარეობისა. ასეთ გარემოებაში რა
სმა ჭკამა უნდა ქჭონი და გლეხს?!

მართლაც დაიარეთ იმერეთი, გურია-
სამეგრელო, დაუგვირდით მათ ყოფა-ცხოვ-
რებასა და უნებლიეთ გაკვირდებით. მჭადი
და ღობიოც კი მაძღრისათ არა აქვთ. უო-
ველ შეჭამადს, რაც შეიძლება, მეტი სა-
ხელებელი აქვს, რომ ცოტა შეჭამადს მე-
ტი მჭადი შეატანო. ხორცი გლეხისთვის
სრულებით მიუწოდებელი რომ არის, შესაძ-
ლბა ორჯერ წელწადში რომ იგემოს,
კვერცხი, ყველი და რძე მხოლოდ ავად-
მყოფისთვისაა; მთელი განათხუბული მხო-
ლოდ მჭადი, ტყეშადი და მსაღუელებია
მისი საზრდო. საჭმელს აკლია საჭირო
ცოდის მსგავსი ნივთიერება, აკლია საჭი-
რო ქაზი და შაქარი. აბა ასეთმა საჭმელ-
მა რა მსაღა უნდა მისცეს მუშაკის სხე-
ულს, რომ მან შეიქმნას საჭირო და შესა-
ფერი საიშუშო ენერჯია და ამასთანავე შეი-
ნახოს სხეულში საჭირო ბუნებრივი სის-
წორე უჯრედთა შორის, ურთმლისოდ სხეუ-
ლი ვერაგზით ვერ შეინარჩუნებს სისხლსა
და სიმავრეს.

აქედამ სჩანს, რომ ესეთმა შეუფერე-
ბელმა საგუბმა უმთავრესად გამოიწვიო ჩვე-
ნი ოდესღაც ძლიერი ტიზის ფიზიკური
დაბეჩავება.

რადგან განაკვირველია, რომ ასეთ და-
სუსტებულ არსებას მოერია სხვადასხვა სე-
ნი, რომლის წინააღმდეგ საბრძოლველად

სხეულის უჯრედებს, მთავლად შესაფერე-
თვითდაცვის ძალა.

ერთი, ყველაზე გამანადგურებელი ჩვე-
ნი ხალხის ჯანმრთელობის სენი არის ცი-
ებ-ცხელება — მალარია. გურია და სამეგრე-
ლო ყოველთვის ისეთი ადგილები იყო, სა-
დაც მუდმივ მძვინვარებად ციებ-ცხელება,
მაგრამ სამწუხარო ის არის, რომ ამ ბოლო
ხანებში ციებ-ცხელებით ავადმყოფთა რიცხ-
ვა ყოველწლივ მატულობს. ეს ავადმყოფო-
ბა იქაც ძლიერ მოკლავს, სადაც წინად უფ-
რო იშვიათი რამ იყო. ციებ-ცხელების ასეთ
გავრცელებას და გაძლიერებას პირდაპირი
დამოკიდებულება აქვს კოლფების გამრავ-
ლებასთან, რომელსაც ამ უკუნასებელ ცი-
წელწადს ვამჩნევთ იმერეთში. ამ ციფო-
ღე წლის წინად ქეთაისში და მის მიდამო-
ებებში თითქმის კოლო სრულებით არ იყო
და ზოგან მისი ნასახიც კი არ სჩანდა; ეხ-
ლა კი ყოველ წლივ ზაფხულაობით განს-
ტრად მრავლია, ნამეტურ ზოგ ალკანს
და, რეგორც დაკვირვებოდან სჩანს, ყოველ
წლივ თანდათან უფრო მრავლდება და ში-
ტულობს; მრავლდება და მასთან ერთად
განშირდა ციებ-ცხელებით ავადმყოფობა.

ახლა მეცნიერებაში გამეფებულა გე-
რედ წოდებული კოლონ თეორია, რომ-
ლის აზრით ციებ-ცხელება ვრცელდება კო-
ლონ წყალობით. კოლო თვითონ მოწამლული
ციებ-ცხელებისანის მოშხამული სისხლით
(გერედ წოდებული მალარიის შლახმოდით)
რედესაც კენს სად ადამიანს, იმავე დროს
მის უშხამავს სისხლს ციებ-ცხელების მა-
რახიტით და ამ გვარად ადამიანი ხდება
ამ სენით ავად მასხადამე საჭიროა ბრძო-
ლა ამ კოლოების წინააღმდეგ. საჭიროა
ჭაობების ამოშრობა, რომელიც არის ნია-
დაგი კოლოების გამრავლებისა. ძალზე დას-
ცა ჩვენი ხალხის ჯანმრთელობა ამ სენმა,

მრავალი ცუდი, სხეულისთვის გამანადგურებელი შედეგი აქვს ციებ-ცხელებას. ავლებს ძალ-ღონეს ყველა ორგანოებს, სხიანებს და ასუსტებს მათ მოქმედებას, იწვევს სწიმინელ სისხლ-ნაკლებობას, ამოკლებს საზოგადოდ სიცოცხლის დეგრადაციას და ამაღლის სიღრმეებს და საზოგადოდ სხეულს უსუსტებს თვითდაცვის ძალას სხვა სენის წინააღმდეგ. აი ამიტომაც, რომ ერთი მხრივ უჭმელობა და ცხოვრების სიღარიბე საზოგადოდ, ზედმეტი მუშაობა მშვიდ კუჭზე, ხელს შეკრე მხრივ კი ეს ასე მოდებული მაღალი თანვის დამსუსტებელი ზეგავლენით სხეულზე ანაბ მიზეზი შეკრე სენის, ქვების, რამედიც, სამწუხაროდ, ძვირ ხშირია ჩვენში და მასთან კიდევ ბევრად უფრო უსაშინალებია თანვის გამანადგურებელი თვისებით.

ქვეყნი ისეთი სენია, რომელსაც მისხვრები ხდება არა მინტა თვით ავადმყოფი, არამედ ფიზიკურად ანადგურებს მთელ მის შთამომავლობას და ბადას სრულყოფით სხობს.

სამწუხაროდ, ზევით ჩვენ მიერ ჩამოთვლილმა მანვე ზიარობებმა ნიადგი მოუბოვეს ამ სენს, რომლის სიძლიერემ დამაფიქრებელი საშიშროება მიიღო.

თუ ამას მივუმატებთ სხვადასხვა ძლიერ გახშირებულ გადაძვებ სენს და მარულს, რომლის მიზეზი, გარდა ზევით დასახელებულისა, ანტიპიტიური და ანტისანიტარული მდგომარეობაა ჩვენში სოფლებისა და ქალაქებისა, უცოდინარობა, უვიცობა და სხვადასხვა ცრუმორწმუნეობაა ჩვენი ხალხისა, თქვენ თვალწინ გადიშება სრული სურათი ჩვენი საზოგადო უნუგემო ჯანმრთელობის მდგომარეობისა.

ჩვენი ხალხი, როგორც კვირცხლი ჭკუა-გონებისა, არამც თუ არ გაურბის ექიმ-

ობას, არამედ უფლებდნისიძიებას ხმარობს გაჭირვების დროს უქიმოთ და უწამლოთ არ დასტოვოს ავადმყოფი. მაგრამ უბედურებად ის არის, რომ ჩვენი სოფლები, ძველი რუსული რეჟიმის წყალობით, სრულყოფით უქიმოდ დარჩა, საექიმო ზუნქტები მხოლოდ აქა-იქაა გაბნეული, დიდი მანძილით დაშორებული ერთმანეთს. ექიმის მოწვევა და წამლის ყიდვა იმდენად ძვირი ჯდება, რომ ჩვენ გაძაღტყავებულ გლეხს არ ძალუძს; თუმცა უფელ დონისიძიებას ხმარობს, ნახსაც კი გაჭვიდას, რომ ავადმყოფ ბავშვს ექიმი მიაშველდეს, მაგრამ, როგორც ზემოთ მოგახსენეთ, ან ექიმი საშოვნელი არ არის, ან და ვინ იცის იქნება ჩხა აქვს გასაყიდი. გლეხი დარჩა შიითხვვის, შარხიჯის ანაბარად; ავადმყოფს წყამლობენ შინაური სოფლური წამლებითა. ასე უმწიკ მდგომარეობაშია ჩვენი გლეხი სოფლად; ქალაქ ადგილს კი ექიმები შედარებით ბევრია, უფელი ექიმი ქალაქ ადგილას მინწრათურს, ვინაიდან სოფლის ცხოვრება ეხლანდელ ზიარობებში ფრიად საშიშროება განათლებულ ადამიანისთვის.

საჭიროა სოფლებში საექიმო ზუნქტები და სამკურნალოები მრავლად დაარსდეს, საჭიროა ზომულიარული სამედიცინო წიგნები გავრცელდეს ჩვენს ხალხში, გაიმართოს სახალხო ლექციები, გავავრცელოთ ზნაქტიკული ცნობები, ვებრძოლოთ ცრუმორწმუნეობას, მივაქციოთ ყურადღება ხალხის გაჭირვებულ მდგომარეობას, მივცეთ გამოსავალი ამ უმწიკ მდგომარეობისაგან; როდესაც ხალხი აღიჭურვება ცოდნით, გაიღვიძებს და ამოხეთქავს მასში თვითმოქმედების ძალა, ეს ჩვენი მდიდარი, ტურთა ქვეყანა მართლაც რომ სამოთხედ გადაიქცევა. განა წარმოსადგენია, რომ ეს უხვი ბუნება ასეთ ცოტას უნდა იძლეოდეს, განა

ასეთ ბუნებაში აღამიანი ნახევრად მშვიერი იქნება?

როდესაც მეურნეობა გაუშვებებს და მას ინტენსიური ხასიათი მიეცემა, გაკეთდება გზები, ხიდები, ამოიშენება ქაობები, ხალხში მეტი ცოდნა და შეკრება დატრიალდება. ეს მშვენიერი ძლიერი ტიპის დაწვებული გადაკვარება შეიცვლის თურს, ჩვენი ხალხი, მადიანი და უკეთესად შეცვლილ გარემოებაში მყოფი, კიდევ აღორძინდება ფიზიკურად და კვლავ შეიქმნება ძლიერი, სადი ერი; ამის მისი ნათქვამების ძადაც აღასტურებს, ძალა, რომელიც მოწმობს მის ახალგაზრდობას. მადლობა განგებას, რომ კიდევ ასე გამოვასწავით ამ ასი წლის შავბნელ დღეებს; განვიდნენ ბნელი დღეები და დაღვანითადაც ახალი თავისუფალი ცხოვრებისა. აი ახლა თვინქსებრ კვლავ განახლდება ასე უსვით, ყოველი დიქსებისა ბუნებით დაწვედღეობული ჩვენი ქართული ერი. ყოველ ქართულს კი ის უნდა გვასწავდეს, რომ წაღ

შეიძლება მეტი შთაშობადაც შექმნას და აღზარდოს ისე სადაც და ძლიერად, რომ მომზადებული იქნას თავის არსებობის დასაცავად. აი ეს არის ჩვენი საბედისწერო საკითხი დღეს: დღეს განსაკუთრებით, როდესაც რამდენიმე ასე ათასი საუკეთესო ქართველი ბრძოლის ველზეა და ვინ იცის თუ რამდენიმედა დაბრუნდება შინ ცოცხალი და გადურჩება ამ საარაკო საერთო ხისხლის დურას, დღეს, განსაკუთრებით როდესაც ასე გამოწვაებული სხვადასხვა ხალხთა არსებობის ბრძოლა და ურთიერთ შიშის ქიშხობა!

ხალხის გუშაგათ, გზის მანქანებლად და გამშუქებლად ყოფილ და იქნება ინტელექტუალთა, რომლის მოვალეობაა ხალხს წინ გაუძღვას და დაუქონოს კეთილდღეობის სწორ გზაზე; აი ასეთი იქნება ჩვენი ინტელიგენცია.

ექიმი ბაღრიძე.

ქართული მითოლოგიის საფუძვლები.

I.

ქართული მითოლოგია დაკავშირებულია ქართულ ძველ სარწმუნოებასთან: ჩვენი მითი არის ჩვენი კერპთაყვანისცემლური სარწმუნოება, ხოლო ჩვენი მითიური თქმულებანი მოთბობისა და განმარტება იმ რწმენისა თუ მსოფლმხედველობისა. ქართულ მითოლოგიურ თქმულებებში გამოხატულია ქართველთა შეხედულობა შემოქმედზედ, მსოფლიოზედ, ყოველსავე არსზედ მსოფლიოში; კერძოდ აღამიანზედ, მის გა-

ჩენაზედ, მის სულებზედ, მის დამოკიდებულობაზედ ღმერთებთან.

უწინდელ დროში ქართველები თავყვანსა სცემდნენ ნათელს დაუსაბამოს.

საზოგადოდ ნათელის თავყვანისმცემელთა წარმოდგენით არსებობს ერთი ღმერთი განუყოფელი იგი ღმერთი არ განისაზღვრება არც მიწებით, არც დროით, არც სივრცით, არამედ თვით იბურობს თვის არსებაში მიწეხსაც არსებობისა, დროსაც და სივრცესაც. იგი ღმერთ-

ქართული

თი განუსაზღვრელი და გარეშე მოუწერელი; არის დამბადებელი ყოველსავე არსისა. იგი შემოქმედი ღმერთი არის ყოველსავე არსისა; არსება არ არის განგრძობა ღვთაების ბუნებისა, საესებთან გან მისისა წარმოშობილი; არც შთაინთქმება იგი არსება უსამზღვრო ბუნებაში ღვთაებისა.

ეს პირველ არსი შემოქმედი განცხადების და საცნაურ იქმნების სახელ დაუსრულებელის ნათელისა. პირველ არსი ნათელი, რომელშიც ცხად იქმნების შემოქმედი, არის თვით სახიერება გარეშე მოუწერელი, თვით კეთილი დაუჩრდილაფი და დაუშრეტელი; ნათელი ნიშანი კი არ არის კეთილისა, მისი სიმშრლო, არამედ თვით კეთილია იგი დაუსაბამო: პირველ არსი ნათელი და უსამზღვრო კეთილი ერთი და იგივე ღვთაებაა.

პირველ არსის ნათელისაგან შეიქმნა ყოველივე სახე არსებისა: სულნი უხორცონი ალად ცეცხლისა, ზეცანი და მნათობნი ცისანი; ქვე დედამიწა გარდამოღობილი სახელ სამოთხისა, ყოველივე სულდგმული ქვეყანაზედ და კაცი—გვირგვინი ქმნილებათა; მან შექმნა ყოველივე კეთილი უებრო და ყოველივე სიხარული დაუჩრდილაფი; იგი არის დასაბამი სიკაცხლისა და სიკეთისა.

პირველ არსის ნათელის საუკეთესო დამსახველნი არიან ნათელთა შესაკრებელნი ზეცას და ქვეყანაზედ: მზე, მთვარე, ვარსკვლავები და ცეცხლი, თვით თელს მათგანს შექმნის თაყვანისცემა, როგორც სახეს განსაზღვრილს განუსაზღვრელის ნათელისა დაუსაბამოსი.

რადგან შემოქმედი არის თვით ნათელივე ყოველსა ხიერი, ამისთვის ყოველივე მისი მოქმედება მიმართულია ნათელისა და კეთილისადმი, მისი განგებამა მთელ სამყაროში საზოგადოდ და კაცთა თესავში ერთად. კეთილის განხორციელებას მთელ მსოფლიოში ემსახურებიან მიგან შექმნილნი კეთილნი ძალნი უხორცონი: სული რწმენისა, რომელი იფარავს კაცთა ნათესავს განსაცდელისაგან და შეტადრე მაგნეთაგან სიბნელეში; სული ქვეყნიურის ნათელისა, რომელიც განამტკიცებს კაცთა ნათესავში ნათელს მნებობრივს; მრავალნი კეთილნი სულნი უხორცონი; სულნი განსვენებულთა მართალნი და ყოველნი კეთილის მოქმედნი საზოგადოდ.

II

ღმერთი დაუსრულებელ ბრუნვაში პირველ არსს ნათელს აჩრდილივით აწყობილია თან არსი ბოროტი. იგი ბოროტი არსი არ არის თანაარსი ნათელი ღვთაებისა, არც იმისავით არის მარადი თუ საუკუნო: მასა აქვს დასაბამი. იგი წარმოიშვა წამიერის ექვისაგან სახიერი ღვთაებისა თვის საკუთარ ყოველად შემღებლობის შესახებ, რომელი გამოკრთა მაშინ, ოდეს იგი ღმერთი ყოველად შემღებელი შექმნილა მსოფლიოს.

ამ ბოროტი არსის ყოფა განცხადების და საცნაურ იქმნების სახელ ბნელისა. ბოროტი თვითვე არის ბნელი გარესქული. სიბნელე ნიშანი კი არ არის ბოროტისა, რამე სიმბოლო მისი, არამედ ბნელი იგი, რომელში საცნაურ იქმნების ბოროტი, თვით არის ბოროტება. ბნელი და ბოროტი ერთი და იგივეა.

ბნელმა ბოროტმა შექმნა ყოველივე, რაც კი უარყოფს სინათლეს და სიკეთეს; მან შექმნა სულნი ბოროტნი

ქართული მითოლოგიის საფუძვლები.

უხორკონი, დეენი და ვეშაპნი, რომელნი არიან განსახებანი ადამიანის სულის ბოროტ ვნებათა და დანთქმულ მოვლენათა ბუნებისა; მავნებელი სულდგმულნი; სულნი განსვენებულთა ცოდვილთანი და ავის მთესველნი. იგი ბნელი არის დასაბამი სიკვდილისა. მისი ნებისყოფა დაუცხრომლად მიიმართება განსამეფებლად ზოროტისა, განქარვებად და მოსპობად კეთილისა.

რადგან ბნელი ანუ ბოროტი შექმნა ემთა განმავლობაში და აქვს დასაბამი, მაშასადამე ექმნება ოდესმე დასასრულიც. მანამდის კი ბნელი მძლავრად ებრძვის ნათელს, ბოროტი სასტიკად ეკვეთება კეთილს, ჰზღუდავს მას, ავიწროებს, სცდილობს მთლადაც განაქარვოს იგი, რომ დაამყაროს მსოფლიოში ბნელი გარესკნელი ანუ ბოროტი შეურყვეველი.

იყო დრო, როდესაც არსებობდა მხოლოდ ნათელი ანუ კეთილი; ეს იყო პირველი პერიოდი სამარადისო არსებისა. დადგა დრო, როდესაც შეიქმნა ბნელი ანუ ბოროტი და შკაცრად შეებრძოლა ნათელს ანუ კეთილს. აწც დიდის ძლიერებით ებრძვის ბნელი ნათელს, ბოროტი კეთილს. ეს არის მეორე პერიოდი სამარადისო არსებობისა. დადგა დრო, ოდეს ნათელი ანუ კეთილი სძლევს ბოროტს ანუ ბნელს, დათრგუნავს მის მებრძოლ ძალებს და განაქარვებს. მაშინ ისევ გამეფდება უსამზღვრო სამყაროში ყოველად სახიერო ნათელი დაუჩრდილაფი და კეთილი შეურყვეველ-შეუზღუდავი. ბნელი თუ ბოროტი მთლად მოისპობა მაშინ, გარდაექმნება არარაობად. ეს იქმნება შესამე და საბოლოო პერიოდი სამარადისო არსებობისა.

რადგან აწყო არის დაუნდობელი ბრძოლა ნათელისა ბნელის შორის, მედგარი კვეთება კეთილისა და ბოროტის შორის და რადგან ადამიანის დანიწნულება ამ სასტიკ ბრძოლაში დაეხმაროს ღმერთს ნათელს, ამისთვის ადამიანი ვალდებულია კეთილად განავითაროს და განმხვოს ამ ბრძოლისათვის თვისნი ძალნი, როგორც სულიერი ნიჭი, ისე ხორციელი: მებრძოლი სულიერადაც ძლიერი უნდა იყოს და ხორციელადაც. აქედან წარმოსდგება მთელი ჯგუფი მცნებათა, რომელნი მიმართულ იყვნენ განსავითარებლად და განსაშვენებლად როგორც სულიერი თვისებებისა, ისე ხორციელ ვითრებებისა. ეს სჯული ხორცის განლევასა და დაკნინებას კი არა ჰქადაგებდა სულის ასამაღლებლად, არამედ ესწრაფებოდა ხორციელი ბუნების გაძლიერებასა და აღორძინებასაც ისევე, როგორც სულიერი ბუნებისა, რადგან ნივთიერი არსებაც შექმნილია ღვთისაგან ყოველად სახიერისა და ნათელისა და სულთან ერთად იგიც მებრძოლია ბნელ ძალთა წინააღმდეგ. გარეგანი სახე განათელისა ანუ ცოდვათაგან განწმედისა იყო ცეცხლის აღში გავლენა.

ასეთია ძირითადი დებულებები ნათლის თაყვანისმცემლობისა, რომელიც იყო ქართველთა უწინდელი სჯული. ეს ნათელის თაყვანის ცემა მთელ სისტემად თუ მოძღვრებად დამუშავდა ზოროასტრის მიერ არა უგვიანეს ათასის წლისა ქრისტეს წინ და დამუშავდა აღრიბი-ჯანში, ჩვენის სამშობლოს სამზღვრების მახლობლად ზოროასტრის სთვლიდნენ ქალღელ მოგვთა მოწაფედ. დღესაც ჩვენი ხალხის ზნე ჩვეულებებში და სარწმუნოებრივ თქმულებაში მრავლად არის

დარჩენილი მასდემის ხუ ნათელის თა-
ყვანისცემის ნიშნები.

III

ნათელთა შესაკრებლების შორის
უმთავრესი ღვთაება ქართველებისა იყო
მთვარე მანგი, თუ ი, როგორც ხატე-
ბა გარეშემოუწერელის ნათელისა, მთვა-
რე იყო მთვარელი საქართველოსი. მთვა-
რის თაყვანისცემა, როგორც მთავარმეუ-
ფისა და ღვთაებისა. ქართველთა ტომის
უძველესი სარწმუნოება არის. მის შეს-
წირვიდნენ თავდაპირველად მსხვერპლად
ადამიანებს; შემდეგში ადამიანთა მაგიფ-
რად პირუტყვებსა სწირავდნენ მას. მის
ზეარას ნებივრად ინახავდნენ, პატრიოთ,
სათუთად. მთვარის სამსხვერპლოები ქარ-
თველებს გამართული ჰქონდათ მთის
წვერებზედ: ეს აღგალები უფრო დახ-
ლოვებულნი არიან მნათობთან. მთვარე
ვაჟი — ღმერთი იყო, მამაკაცი. მთვარის
უქმ დღედ ორშაბათი ითვლებოდა. ქრი-
სტიანობის მიღების შემდეგ მთვარეს და-
ენაცვლა წმ. გიორგი, სადაც მთვარის
სამლოცველები იყო, წმ. გიორგის საყ-
დრები ავაგეთ იქ. მეორე ღვთაება ნათელთა
შესაკრებლების შორის იყო მზე. ეს იყო
ღვთაება-ქალი. იგივე მზეა ღვთაება კვი-
რა — ხშელთა მოურავი თუ განმგებელი;
იგივეა „ბუაშხა“, „მიშლოდელი“. გარდა
ამ ნათელთა შესაკრებლებისა ქართვე-
ლებსა ჰყვანდათ სხვა ღმერთებიც: არ-
მაზი, ზადენი, ვაგაცი, აინანი, დანანი,
ითრუჯანი, ანატორი და სხ. კერპთ თა-
ყვანისცემა ჩვენში შემოვიდა სირიიდან,
ქალ-ღმერთი დალი ოქროს თმიანი და
მცირე აზიიდან. გვქონდა კერპთათვის
აგებულნი საყუდარნი, გვყვანდა მათთვის
მაჩემებული ხუცესნი, შამვლელ-ამყუ-
დელნი.

არ არის ცნობაში მოყვანილი ქარ-
თველთა თქმულებანი ყველა ამ ღმერ-
თებისა და მათ მოღვაწეობის შესახებ. ვერ
არის გამოჩვენებულ, რა ურთიერთობა იყო
ჩვენ ძირითად რჯულსა, ე. ი. ნათელის
თაყვანისმცემლობისა და ამ კერპთ თა-
ყვანისმცემლობის შორის, ან რა სახით
დაუკავშირდნენ თქმულებანი ნათელ
ღმერთთა შესახებ თქმულებებს კერპთა
შესახებ. უნდა კი ყოფილიყო ქართული
თეოგონია, მცნებრება ღმერთთა წარ-
მოშობაზედ და კოსმოგონია, სწავლა
ღმერთთაგან ქვეყნიერების შექმნაზედ,
რადგან ქართველნი (ქალენი) ძველის-
ძველად განთქმული ხალხია, რომელსაც
იმთავითვე ბრწყინვალედ ჰქონდა შემუ-
შავებული თვისი რელიგია, სარწმუნოება.
ძალიან ძველ დროსვე სკოლითა ქარ-
თველებს წერა კითხვა, ქრისტეს წინ მე-
სამე საუკუნეში ფარნაოზ მეფისაგან აღ-
ბათ დაკანონდა კიდევ დაკუთხული ასოე-
ბიდან მრგვალი მოხაზულობის ასოებად
გარდაქმნილი საადვილო ხელი წერისა.
შეუძლებელია დაწერილი არა გვქონდა
ყოველივე, რაც კი შეგებოდა ჩვენ
რჯულს: თქმულებანი ღმერთებზედ და
მათ მოქმედებაზედ, ქვეყნის შექმნაზედ
ღმერთთაგან, ადამიანის ცხოვრებაზედ
საქალის თუ საიქიოს; უნდა ყოფილიყო
ლოცვები და ჰიმნები ღმერთთადმი, წე-
სი მსხვერპლთა შეწირვისა და დღესას-
წაულებისა; ანუხსული იქნებოდა ხუ-
ცესთა თუ მყუდელთა მოვალეობანი,
ტანთსაცმელი ღვთისმსახურების დროს,
მათი სასყიდელი და საზოგადოდ ყოვე-
ლივე, რაც კი შეგებოდა ძველ სარწ-
მუნოებას. მაგრამ ჩვენამდინ ვერ მიაღ-
წია მაშინდელმა სარწმუნოებრივმა მწიგ-
ნობრობამ: ალბათ ქრისტიანობამ მოსპო

იგი ვერც დროზედ ჩაიწერა ხალხში დარჩენილი მოთხრობები ამ საგნის შესახებ და ჩვენი მითოლოგია ჯერ დაკარგულია. ამ ფრიად საჭირო საცოდნელს გაგვიადვილებდა გამორკვევა ხალხის ჩვეულებებისა, ცრუმორწმუნოებისა, რწმენისა; აგრეთვე უწინდელ კერპთა კოლექცია, თუ ოდესმე მოხერხდა მისი შედგენა.

(გაკვეთილთაგანი),

გ. ბანაძე.

კონსპექტი. 1) ქართველთა მითოლოგიის კავშირი ქართველთა კერპთა თაყვანისმცემლობასთან. 2) ნათელის თა-

ყვანისცემა, როგორც თავდაპირველი სჯული ქართველთა. 3) ძირითადი დებულებები ნათელის თაყვანისმცემლობისა. 4) უმთავრესი ხასიათი ნათელის თაყვანისმცემლობისა და აქედან წარმომდინარე მცნებები. ქართველთა ღმერთები სახელდობრ. 5) დაკარგვა ქართული თეოგონიისა და კოსმოგონიისა. 6) მათი აღდგენის საჭიროება და რა გზით შეიძლება მიხლოვება ამ მიზნისადმი.

თემა: ნათელის თაყვანისმცემლობის ნაშთები ქართველთა ზნე-ჩვეულებებში (მზის ფიცი, ქიაკოკონა, ლოცვა მზის ამოსვლისას, მთვარის სიმღერები...).

გ. ბანაძე.

ვინაობის სუფიქსი—**არ** ქართულ ენაში*)

ვინაობის ანუ სადაურობის აღსანიშნავად ქართული ენა ჩვეულებრივ ორ სუფიქსს ჰხმარობს ხოლმე: ერთია—**ელი** და მეორე—**ური**. პირველი სუფიქსი დაერთვის იმ სახელებს, რომლებიც რომელიმე პირის (კაცისა ანუ ქალის) ვინაობას გამოჰხატავენ, მაგ.: **კახელი** (ქაღი, კაცი), **ქალაქელი** (ბიჭი, მცხოვრები), **სოფელი** (გოგო, გლეხი), **ფშაველი** (მეფიანდურე) და სხ. მეორე სუფიქსი კი ისეთ სახელებს აქვთ დართული, რომლებიც გამოჰხატავენ ცხოვე-

ლებისა და ყოველგვარი ნივთისა თუ საგნის ვინაობას, ანუ სადაურობას, მაგალითად: **კახური** (დვინი), **ქალაქური** (ეოფა - ცხაგრები), **სოფელიური** (ქცევა), **ფშაური** (სიმღერა) და სხ.

უნდა შევნიშნათ მხოლოდ ერთი ფონეტიკური მოვლენა ქართულ ენაში. ქართულს არ უყვარს საზოგადოდ, რომ ერთ სიტყვაში ორი რაე იყოს და თუ სიტყვაში ორი რაეა მოსალოდნელი (მაგალითად, ერთი თუ ძირეულია და მეორე კი სუფიქსი ეკუთვნის), მაშინ ერთი

*) პირველი ნაწილია იმ გამოკვლევისა, რომელიც დაიბეჭდა რუსეთის საარქეოლოგიო საზოგადოების აღმოსავლეთის განყოფილების კურხალში „Записки Восточнаго Отдѣленія Русскаго археологическаго общества“ т. XXIII გვ. 365—372) ამ სათაურით: „Два чаго-мингрельскихъ суффикса въ грузинскомъ и армянскомъ языкахъ.“

მათგანი, — ან პირველი, ან მეორე, უფრო ხშირად კი მეორე, — ღვასად გადაიქცევა ხოლმე. ამ მიზეზის გამო — ურ სუფიქსის ნაცვლად ჩვენ ხშირად სუფიქსი — ული გვაქვს ხოლმე, სახელდობრ მაშინ, როცა ადამიანის გარდა რაც კი რამ ცხოველი, უსულო საგანი და ნივთი თუ რაიმე განყენებული ცნება არსებობს, იმათ ვინაობის ანუ სადაურობის აღმნიშვნელ სახელში რაღ ბგერა ძირეულს შეადგენს ანდა ფუძეს ეკუთვნის. ჩვენ ვამბობთ:

სომხ — ური ქა.	მაგრამ სპარხ — ული მწერლობ.
ოხმელ — ური ჩიტმა-დასურვა.	" რუს — ული სსკუქა.
ინგლის — ური ქსოვილი.	" ფრანგ — ული საფაზანობა.
ლეონ — ური ვიკლი.	" ზღვისურ — ული კობო.
ინგილო — ური ჯაზარკა.	" ამერ — ული კალა.
აფხაზ — ური მხარე მოხვრა.	" მღვრ — ული ფაცხა.
ლემ — ური ნახადა.	" თურქ — ული საქანელი.
ქობ — ური ტყა.	" ქურთ — ული წინა.
ქან — ური შახარი.	" რაჭ — ული სიმღერა.
ხონ — ური ხრიკი.	" გურ — ული ხშირი და სხვ.

მედ — ურ სუფიქსთან. მაშასადამე უფრო ნაობის ანუ სადაურობის გამოსახატვად მხოლოდ არი სუფიქსი მოგვებობა: — ელი, როცა ადამიანზე ვლაპარაკობთ და — ური, როცა საუბარი დანარჩენ საგნებს ვხებთ*).

მაგრამ ამ ორ ჩვეულებრივ სუფიქს გარდა, ვინაობის აღსანიშნავად (სახელდობრ ადამიანის ვინაობის გამოსახატავად) გვაქვს კიდევ ერთი იშვიათი სუფიქსი — არა, რომლის საშუალებით მხოლოდ რამოდენიმე სიტყვა გვაქვს ნაწარმოები. პირველ ყოვლისა ეს სუფიქსი გვხვდება ისეთ ცნობილ ეთნიურ ტერმინებში, როგორცაა:

1. თღიშ — არი თღიშის მცხოვრები, თღიშელი და
2. სომხით — არი სომხითის მკვიდარი.

ამას გარდა, ვაჩვენებ სუფიქსია შემდეგ სახელებში:

3. თბიზ — არი თბიზელი.
4. ცხვარელი. „Свѣдѣнія“ და სხვა, წ. II, 41, 15 („Памятники груз. старины въ Святой Землѣ и на Синаѣ“, 183, 15); თბიზის სიგელში („საქართველოს სიგელდენი“, ტ. II, 2—5) ეს სიტყვა შეიღჯერ არი ნახმარი; ბექა და ბექენ თბიზარნი: ივ. ჯავახიშვილი, „ქართველ ერის ისტორია“, წ. II, 648).

4. თლთის — არი თლთელი. თლთისელი (მამასახლისობასა გადარგი თლთისის დისას; ათონის ივერთის მონასტრას).

*) ასეთი განსხვავება — ელ და — ურ სუფიქს შორის მხოლოდ სამწრო ნახა და ზოგი კილოშია გატარებული, მაგრამ ზოგიერთი კილო — ელ სუფიქსს მარტო ადამიანზე კი არა, სხვა საგნებზე დაც კმარობს და — ულ სუფიქსს, პირიქით, კაცის ვინაობის გამოსახატავად.

ერთი სიტყვით, რუს ღვასად გადაიქცევა ფონეტიკის ბრალის მიტოვრობით, კი ჩვენ საქმე გვაქვს არა — ულ, არა-

1074 წლის ხელთნაწერი, აღაპებითა, 175^{11 12}.

5. ვიქ—არი ვიხიკეა (ბ. შა-რი, „Объ армянской иллюстриро-ванной рукописи изъ халкедонит-ской среды“: Известия Академіи Наукъ, 1911 წ., გვ. 1298).

6. მტბეგ—არი ტბეთის ებისკოპოსთა სახელწოდება, მაგალითად: იმანე მტბეგანი ემისკამხსი: მ. ბნ გო-რო ყვა, „მძველ-ქართული-სასულიერო პოეზია“, გვ, მვ, ნე, მთ, ოვ, ეს, რბ, რკ, რკც, რლვ; სტეფანე მტბეგანი, ემისკა-მხსი: გ რ რ გ ო ლ ხ ა ნ ძ თ ე ლ ი ს ც ხ ო გ-რ ბ ა. (ნიკო მარის გამოცემა), თა-ვი 29¹⁵).

ზემოთჩამოთვლილ სახელებში აღარ-თული —არ სუფიქსის აღსახნელად უნ-და ქანურ-მეგრულს მივპიაროთ.

არც მეგრულში და არც ქანურში დღეს აღარ არსებობს ისეთი მტკიცე განსხვავება აღამიანისა და არა აღამიანის ვინაობა-სადაურობის აღსაწმენად, რო-გორც ეს ქართულში არის დღეს. ქანურში, მაგალითად, სუფიქსი —ური ან —არი თანაბრად აღნიშნავს კაცისა თუ სხვა რაის ვინაობას*).

მეგრულშიაც ჩვეულებრივ იხმარება სუფიქსი —ური (რომელიც ხშირად იმა-ვე ფონეტიკური კანონის გამო და იმავე პირობებში, ზემოდ რომ გვქონდა საუ-ბარი, —ულად შეიცვლება ხოლმე), და ეს სუფიქსი კაცის ვინაობასაც გამოჰა-

*) ბ. შარი, Грамматика чанскаго (лаз-скаго) языка, § 116, გ.

ტავს და სხვა რამე საგნის საღმრთო საცო ამიტომ მეგრული

სენაკლსან და სენაკლსან
ზუგდიდკლსან და ზუგდიდკლსან
აბაშკლსან და აბაშკლსან
ხობაკლსან და ხობაკლსან
ჭავჭავკლსან და ჭავჭავკლსან*

ქაოლულად მნიშნავს
ქაოლ (როცა რაე ძირეულია):
ქართულად ნიშნავს
ხოლო (როცა რაე ძირეულია):
ქართულად ნიშნავს

ამ სუფიქსთან ერთად იმავე მეგ-რულში მოიპოვება აგრეთვე, მხოლოდ მარტო აღამიანის ვინაობის გამოსახატა-ვად, მეორე სუფიქსიც. ეს სუფიქსი —არი, რომელიც ქართულ-მეგრული ფონეტიკური კანონების მიხედვით წმინდა შესატყვისია, ნამდვილი შესატყვისია ქარ-

1) ი. ყიფნაძე, Грамматика мингрельскаго (иверскаго) языка, § 127, ს 1

თულო ეწე სუფიქსისა; ხოლო რადგანაც
ორი რაგს ერთს სიტყვაში შეუფერებ-
ლობის კანონი ერთ საფუძველთაგანია
მეგრულს ფონეტიკაშიაც, ამიტომ—არ
სუფიქსის გვერდით იხმარება აგრეთვე
სუფიქსი —ალი.

ამ სუფიქსით ნაწარმოები სიტყვა
მხოლოობითში ძალაჲ იშვიათად გვხვ-
დება:

1. ჭყონდ—არი ეხისკაშასი¹⁾ (წი-
ნად ჭყონდარი მხოლოდ ჭყონდიდე
ეხისკაშას უნდა ჰრქმეოდა და შემდეგ-
ში საზოგადოდ ეხისკაშასის მნიშვნელო-
ბა მიუღია; შდრ. წარმოებისა და მნიშ-
ვნელობის მხრივაც შტბეჯარი ქვემოლ).

2. გუფუ — არი გუფუელი.

3. შარკ — ალი შეკრელი.

ჩვეულებრივ კი ეს სუფიქსი მრავ-
ლობითში გვხვდება:

მხოლოობითი (ალარ იხმარება).

ბანძ — არი

ზუგიდ — არი

ხენაკ — არი

ონტაფ — არი

ლენაუშ — არი

მარტვილ — არი

ჭალადი — არი

მრავლობითი (ეს კი იხმარება)

ბანძ — არ — ეფი ბანძელები.

ზუგიდ — არ — ეფი ზუგიდელები.

ხენაკ — არ — ეფი ხენაკელები.

ონტაფ — არ — ეფი ონტაფელები.

ლენაუშ — არ — ეფი ლენაუშელები.

მარტვილ — არ — ეფი მარტვილელები

ჭალადი — არ — ეფი ჭალადელები
ანდა (როცა რაე ძირეული);

ბარდ — ალი

წარხურ — ალი

ჯვარ — ალი

ინჩხირ — ალი

ხორგ — ალი

ბარდ — ალ — ეფი ბარდელები.

წარხურ — ალ — ეფი წარხურელები.

ჯვარ — ალ — ეფი ჯვარელები.

ინჩხირ — ალ — ეფი ინჩხირელები.

ხორგ — ალ — ეფი ხორგელები და
სხვა*.)

როგორც ზემოდ იყო აღნიშნული,
მხოლოობით რიცხვში უკვე აღარ იხმა-
რება ბანძარი, ხენაკარი, ბარდლი და
სხვა მისთანა, არამედ მხოლოდ ბანძა-
რი, ხენაკური, ბარდული და სხ. მაშა-
საღამე, — არ სუფიქსის ხმარება — ურ
სუფიქს თითქმის სრულებით განუდგენია
მხოლოობითი რიცხვიდან. მაგრამ — არ
სუფიქსიანი სიტყვები მხოლოობითშიაც
რომ უნდა ხმარებილიყო ძველად მეგ-
რულში, ამას მრავლობითი რიცხვის წარ-
მოება ამტკიცებს: ბანძარეფი, ხენაკა-
რეფი, ბარდალეფი და სხვა მისთანა.
ახალ მეგრულში კი — ურ სუფიქსს ისე
მაგრად მოუკიდებია ფეხი, რომ მხოლო-
ობითიდან მრავლობითშიც გადასულა
და იქაც დამკვიდრებულა: კიწუ — ური

*) ი. ყიფშიძის ხსენ. თხზ., § 203
127, 8; 1, აგრეთვე ლექსი ოში — ოთხოში
მარგაქ [გვ 122] და სიტყვები ლექსიკონ-
ში: ბანძა, ზუგიდი, ხენაკი, ონტაფო, მარ-
ტვილი, ლენაუში, ჭალადი, ბარდა, წარ-
ხური, ჯვარი, ინჩხირი, ხორგ.

1) ი. ყიფშიძის ხსენ. თხზ., გვ. 395.
ჭყონთან; А. Старчевский, Кавказский тол-
мачь [Спб., 1891], გვ. 79a.

კაიქელი, მრ. კიწუ — ურ — ფფი კაიქე-
ლები¹)

აი სწორედ ეს ქანურ-მეგრული
— არ სუფიქსი, რომელიც ქანურს მთლად
დაუკარგავს, და რომლის დაკარგვა უკვე
დაუწყია მეგრულსაც, ქართულ ენას შე-
მოუნახავს რამოდენისამე ნასესხებ სიტყვა-
ში: ოდიშარი²), სომხითარი, ოპიზა-
რიც), ოლთისხარი, ვინიკარი და მტბე-
ვარი.

უკანასკნელი სიტყვის მ პრეფიქ-
სი და ფვ სუფიქსი ცალკე განხილვას
მოითხოვს. პირველის შესახებ შეგვიძლია
ვთქვათ, რომ იგი ქართულს ან პირდა-
პირ უნდა ჰქონდეს ნასესხები ქანურ-
მეგრულიდან, ან არა და თვითონ უნდა
განვითარებინოს შემდეგ. თუ იგი ნა-
სესხებია და მზამზარეულად არი შეთვი-
სებული ქანურ-მეგრულიდან, მაშინ ჩვენ
მეგრ. მ — არგალთან (შუგრელა) ერთად
ეს მეორე მაგალითი გვექნება მ პრე-
ფიქსის ხმარებისა ვინაობის აღმნიშვნელ
სიტყვებში მეგრულსა და ძველად აღ-
ბათ ქანურშიაც. მაგრამ თუ ვინიცობა
ეს პრეფიქსი ქანურ-მეგრულიდან კი არ
არის ნასესხებ სიტყვასთან ერთად გაღ-

მოყოლილი, არამედ ქართულის მიერ
არის სესხების შემდეგ განვითარებული,
მაშინ ჩვენ მ — ტბევარში ერთი ზედწიტი
მაგალითი გვექნება მ პრეფიქსის ხმარე-
ბისა ქართულში ვინაობის გამოსახატა-
ვად: მ — რაველი, მ აწყურელი, მ —
არკუელი, მ — ეგვიპტელი. მ — ვერე-
ლი და სხვ.

რაც შეეხება — ევ სუფიქსს. იგი
მაჩვენებელია იმისა, რომ აღვიოს ერთ
დროს ტბ — ევ ი უნდა ჰქმეოდა (და
ან იქნებ ტბები, ან კიდევ ტბეფა, რად-
განაც მტბევარში შესაძლებელია ძირე-
ულ ბაგის მიერ ბგერას ჰქონოდა გაფ-
ლენა სუფიქსისაზე); მაშასადამე, ისტო-
რიულად ტბევი აღრინდელი უნდა იყოს
და ტბევი კი მერმინდელი.

ეს — ევ სუფიქსი, რომელიც მნიშ-
ვნელობით — ეთ სუფიქსს უდრის, უნდა
გვერდში ამოუყენოთ იმ სუ (— სუ, ევ)
და სუ, ივ სუფიქსებს, რომლებიც ქან-
მეგრულთა ტომების სახელწოდებაში
გვხვდება. ბერძნულ-სომხურ საგეოგრა-
ფიო მწერლობაში: *Εγραιική* (აქედან
სომხ. *სეგრისიქი*, ეგრ — ევ — კი) ეგრისი,
საშუგრელა *მასსი*, (ჭან — ივ) ჭანები,
ჟაღსი, (ღაზ — ივ) ღაზები¹).

სრულიად ბუნებრივია და არ არის
გასაკვირი, რომ ოდიშარი, ოპიზარი,
ოლთისხარი, ვინიკარი და მტბევარი ქა-
ნურ-მეგრული ფორმებით იყოს, რადგან
ნაც ოდიშის მკვიდრნი ძველად და ახ-
ლაც მეგრულები არიან, ხოლო ოპიზა,
ოლთისი, ვინიკი და ტბევი (ველად

1) ი. ყიფშიძე, ხსენ. თხზ., § 20.

2) თვით მეგრულში ეს წმინდა მეგრულ-
ლი სიტყვა [ნ. მარი, *Исторія терміна*
„абхазь“: Известію Академіи Наукъ, 1912
წ გვ. 701) თავისი — არ სუფიქსით [თუ მის-
გან ნაწარმოებ გვარს ოდიშარიახ გვერდს
ავუხვევთ], მხოლოდ მრავლობითში იხმარება:
ოდიშარეფი; მხოლოდობითში კი მის ნაცვლად
ოდიშური გვხვდება [ი. ყიფშიძე, ხსენ.
თხზ., იხ. სიტყვა ოდიშა].

3) გვხვდება აგრეთვე წმინდა ქართული
ფორმაც: ოპიზელი [გრიგოლ ხანძთელის ცხო-
ვრება, თავი 11, 5].

1) ნ. მარი, Къ вопросу о положніи
абхазскаго языка среди яфетическихъ (Ma-
териалы по яфетическому языкознанію, V),
გვ. 17.

ბევი) ტაო-კლარჯეთში მდებარეობს¹), სადაც ერთ დროს (როგორც ამას აკადემიკოსი მარი აბკვეცია²) უნდა სახლებულიყენენ ქან-მეგრულია ტომები, რომლებმაც ჯერ იყუ და ვასომებისა, შემდეგ გაქართველებისა და უკანასკნელად კი გათურქების პროცესი გამოიარეს. ერთი ამ ადგილთაგანი, სახელდობრ **თბიზა**, წმინდა ქანურ-მეგრული ფორმაა³); ასეთივე ფორმაა **ოლთისიც**, მხოლოდ ცოტაოდნად გადმოქართულებული (—შის ნაცვლად —სი).

დასასრულ, სიტყვამ მოიტანა და უნდა აღვნიშნოთ, რომ ქანურ-მეგრული —არ სუფიქსი მართა ქართულში როდი გვხვდება; იგი შემოუნახავს აგრეთვე ბერძნულ და სომხურ საგეოგრა-

ფიო მწერლობას ერთ საენო და სიგეოგრაფიო ტერმინში. ეს გახლავს ბერძ. Γαλαρῆς სომხ *գաղար*, გუგანა ანუ გაგედნი. ტერმინას ასეთი ახსნა განმარტების¹) დროს შეგვიძლია დავიმოწმოთ აგრეთვე ისტორიული ცნობები²) **ჯუჯარი** ანუ გეოგრაფიული მდებარეობის შესახებ ქანურ-მეგრული ენის გაგრიცხვებსა და გაუდენის სფეროში.

აკაკი შანიძე.

1] ვიხიკე მდებარეობს ხახულის დასავლეთით, ხუთი ვერსის მანძილზე, პატარა ხევზე, რომელიც ოდოჭ-ჩაის ერთეის; ხოლო ოდოჭ-ჩაისა და თორთუმ-ჩაის შესართავთან არის ვახიკის-კარი, ოსმალურად ვიხიკის-ყაფუსი. ვიხიკის მდებარეობა აღნიშნული ყოფილა რუსულ ათ-ვერსიან რუკაზედაც, მხოლოდ შეცდომით Ныхикъ-ის სახით. [ეს ცნობები ვიხიკის შესახებ მომართა ბ. ი. ზდაუნგვიჩმა, რომელსაც ამისათვის დიდ მადლობას ვსწირავ]

2] გრ. ხ ა ნ ძ თ ე ლ ის ცხოვრება [ნ. მარის გამოცემა], გვ. III.

3] ეტიმოლოგია ის. გრ. ხ ა ნ ძ თ ე ლ ის ცხოვრებაში, გვ. XXII.

1] სხვანაირად ჰხსნის ამ სიტყვას პროფ ნ. მარი, грамматика чанского (лазского) языка, გვ. XXI, სადაც —არ სუფიქსი წარმოდგენილია, როგორც შრავლობითის აღმნიშვნელი ნაწილაკი სვანური ენისა

სიტყვამ მოიტანა და არც ჰაქვინჯარეფშია სვანური მრავლობითის ნაწილაკი, როგორც ამას პტიქრობს ნ. მარი [იხილე მისი რეცენზია ი ყ ი ფ შ ი ძ ი ს მეგრული გრამატიკის შესახებ: Записки Восточного Отдѣления, ტ. XXIII, გვ. 212), არამედ —არ სუფიქსი აქაც იმავე ხასიათისაა, როგორც ზემორე მოყვანილ სიტყვებში.

2] А. Паткановъ, Армянская географія 7 вѣка, გვ. 20; Н. Адонцъ, Армения въ эпоху Юстиніана, გვ. 26 222; ივ. ჯ ა ვ ა ხ ი შ ვ ი ლ ი, ქართველ ერის ისტორია, [ტფილისი 1913 წ.] გვ. 59.

სამეცადინო გეგმა

პირველდაწყებით სკოლებში.

ამერიკის სკოლების პროგრამის მისჯდვით¹⁾

სკოლაში მიბარების პირველ დღი-დან იმართება ექსკურსიები იმ მიზნით, რომ მასწავლებელმა კარგად გაიცნოს ახლად მიბარებული ბავშვები, მათი ტემპერამენტი, ხასიათი და განვითარება. მასწავლებელი გამოიკვლევს ბავშვების ნიქს, რა მიდრეკილებას იჩენს ესა თუ ეს ბავშვი ხატვაში, ხელგარჯილობაში და ბუნებისადმი დაკვირვებაში, აღნიშნავს ნიჭიერსა და ნაკლები ნიჭის ბავშვებს.

შემდეგ შეუდგებიან ხატვის, ხელგარჯილობისა და ანბანის შესწავლას. სასწავლო საგანია: 1. დედა ენა: ა) სალაპარაკო, სალაუბრო ვარჯიშობა, ბ) კითხვა, გ) წერა. 2. არითმეტიკა. 3. ხატვა. 4. ბუნების მეტყველება. 5. ხელგარჯილობა.

დ ე დ ა ე ნ ა .

დედაენის სწავლების დროს მიზნად აქვსთ დასახული ენის თავისუფლად ხმარება, შესფერი აზრების ცხადად და მკაფიოდ გამოთქმა. ენა უპირველესი საშუალებაა კაცთა შორის ურთიერთობისა, ამიტომაც ენის შესწავლას თავიდანვე დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს. საუბარი ბავშვებთან, მათი სიტყვა-პასუხის, ლაპარაკის მოსმენა, როცა მოგვითხრობენ რასმე ნახულისა, გაგონილისა, ან

წაკითხულის შესახებ, ერთი მთავარი ხაკლასო სამუშაოა.

წერა-კითხვის შესწავლა განსაკუთრებით სახმო მეოოდის საშუალებით არ სწარმოებს, ამ სამუშაოში სხვა გრძნობებიც იღებენ მონაწილეობას, განსაკუთრებით—მხედველობა.

საკლასო კითხვის მიზანია ბავშვის წახალისება წიგნების კითხვაში და შეჩვევა, რომ ბავშვებმა თავისთავად, და მოუკიდებლად გაარჩიონ, გაარკვიონ წაკითხული.

წერის დროს მართლწერისა და ლამაზ ხელს იმდენი ყურადღება არ აქვს მიქცეული, რამდენიც შეძლების დაგვარად აზრის სწრაფად და გონივრულად ცხად ფორმებში გამოხატვას. ამ უკანასკნელი მიზნისადმი მისაღწევ საშუალებად მიღებულია ბავშვების თხზულებები, ნახულისა, გაგონილისა და წაკითხული ამბების წერით გადმოცემა.

დიდი აღვილი აქვს დათმობილი ბავშვების ნახატებსაც, როგორც კითხვისა და წერის დასასურათებელ საშუალებას.

ამ სახით დედა ენის პროგრამა დაყოფილია სამ ნაწილად:

ა) სასაუბრო სამუშაო, ბ) კითხვა და გ) წერა.

სასაუბრო სამუშაო: საუბრების დროს

1) ეს გეგმა გადმოღებულია ზელენკოს, ფორტუნატოვ-კაზიმიროვისა და შლეგერის გეგმიდან და სხვა წყაროებიდან, და შეძლების დაგვარად შეგუებული ქართულ ცხოვრებასთან. ამ გეგმის გთვალისწინებით ყოველი მასწავლებელი ადვილად ჩაუკვირდება ახალს მეოდებს და აღვილობრივი პირობების მიხედვით გაახორციელებს თავის სკოლაში, ამ მიზნით იბეჭდება ეს გეგმა ქურნალ „განათლება“-ში.

ასეთი მუშაობის მეთოდია დაკული, სა-
 უბრობენ ნახულისა და გაგონილის შესა-
 ნებ (მასალა შერჩეულია წელწადის დრო-
 თა მიხედვით); ბავშვებს მოაქვთ კლასში
 მრავალი საგანი, საუბრობენ მათ შესა-
 ნებ და ჰხატავენ თავიანთ რვეულში.
 რომლისაზე სასაუბრო ტემის ასაწერად
 ირჩევენ მოწაფეთა ჯგუფს, სასურველია
 სასაუბრო ტემის თანდათან საზოგადო
 განხილვა ჯგუფებში და შემდეგ ამა თუ
 იმ ჯგუფიდან ერთი მოწაფის გამოყენა,
 რომელიც ამზავს მთელ კლასს მოუთხ-
 რობს, შემდეგ სასურველია, რომ თვი-
 თეულ ჯგუფიდან გამოვიდეს რამდენიმე
 მოლაპარაკე ერთსა და იმავე ტემაზე,
 რომ კლასს შექცება ექმნეს შედაროს,
 დაფასოს ლაპარაკის სისრულე, სინამდ-
 ვილე, სისწორე და საზოგადოთ აღნიშ-
 ნოს ხელოვნება ლაპარაკისა. ამ მეთოდ-
 დით კლასში ყველას ადვიდვის სურვილი,
 რომ კარგი მოლაპარაკე, სწორი მოსა-
 უბრე იყოს.

I. ტემები: აწერილობა, რომელში-
 აც გადიშლება: ა) შთაბეჭდილებათა აღ-
 ვილად მიღება და შეთვისება (ნახულის
 მოთხრობა), ბ) ფანტაზიის სიმდიდრე (სუ-
 რათების აღწერა, მოთხრობები სურათე-
 ბის მიხედვით); გ) შეუგნებლად დაგრო-
 ვებული ცნობები (ცნობილის მოთხრო-
 ბა).

ასეთის სამუშაოსათვის მასალას გა-
 სეირნება იძლევა. გასეირნების დროს
 მოწაფეები უკვირდებიან და სწავლობენ
 ბუნებას, ბუნებრივსა და ხელოვნურს
 საგნებს, სოფელსა და ქალაქს და სხ.

1. ბუნება და მისი ანალოზი: ა) ტყე;
 ბ) წყალი; გ) მანდორა.
2. ქალაქი: ა) მუშაობა; ბ) ვაქრო-
 ბა; გ) სივაქრო საქონლის გადატან-გად-

მოტანა; დ) მდიდრული და ღარიბი მუშა-
 რება; ე) ძველი და ახალი;

II. გაცანილის მოთხრობა. მასწავ-
 ლებელი წაუკითხავს კლასს ხმამაღლა
 გარკვევით, მოწაფეები მოპყვებიან წა-
 კითხულის შინაარს, ამისთვის კი საჭი-
 როა შესაფერი წიგნების არჩევა. სასურ-
 ველია, რომ წასაკითხი მასალა ეგუებო-
 დეს წელიწადის დროთა და გასეირნების
 მიზანს, რომ საკლასო კითხვამ შეავსოს
 და განავითაროს ის, რაც საკუთარის
 დაკვირვებით შეუძენიათ ბავშვებს გასე-
 ირნების დროს. საკითხავი მასალა ისე
 უნდა იქმნეს შერჩეული, რომ გარესკ-
 ნელი ქვეყნის შესწავლა სახალისო და
 წარმტაც ფორმებში იქნეს გამოხატუ-
 ლი—მოთხრობებისა თუ ზღაპრების სა-
 ხით.

მოთხრობები შეიძლება მოკლევც და
 ვრცელიც. უპირატესობა კი მაინც მო-
 გრძო მოთხრობებს უნდა მიეცეს, რო-
 მელთა წაკითხვა შეიძლება რამდენსამე
 გაკვეთილზე გაგრძელდეს. ასეთს შემთ-
 ხვევაში ბავშვები მოთხრობის მომქმედ
 პირებს უფრო ეზივიან და მოქმედობა-
 თა მსვლელობის განვითარებასაც მეტის
 ხალისით უკვირდებიან. ასევე პირობებ-
 ში ადვილი ხდება ბავშვის მეხსიერების
 გარჩევაც, როცა ათქმევინებთ, რა იყო
 წაკითხული და სად შეჩერდნენ კითხვის
 დროს.

III. სიტყვიერი თხზულებები: ზღაპ-
 რებისა და თავგადასავალთა შეთხზვა და-
 სურათებით, ლექსების დაზეპირება და
 დეკლამაცია.

თავდაპირველად მასწავლებელი თვი-
 თონ უკითხავს ბავშვებს სხვადასხვა ლექ-
 სებს და ცდილობს განმსკვამლოს ბავშვ-
 ბი ლექსების კეთილ ხმოვანებით, მუსი-

კალობითა და აღუძრას გამომეტყველო-
ბითი კითხვის ხლისი. შემდეგ თუ რო-
მელიმე მოწაფე მოიწადინებს ამა თუ იმ
ლექსის დაზეპირებას და გრძნობიერად
წაიკითხავს, მასწავლებელმა ხელი უნდა
შეუწყოს ამ სურვილის განხორციელე-
ბაში, მხოლოდ ლექსის დაზეპირებას
მოწაფემ მაშინ უნდა მიჰყოს ხელი, რო-
ცა მისი გამომეტყველობით წაკითხვა
შეუძლიან. ამასთან ერთი რომლისაზე
ლექსის დაზეპირება მთელი კლასისთვის
სავალდებულო არ უნდა გახდეს. თვითეუ-
ლი მოწაფე არჩევს და დაისწავლის იმ
ლექსს, რომელიც მას მოსწონს.

ლექსების კითხვის დროს რამდენსა-
მე მოქმედ პირად დაყოფა პირველ ხა-
ნებში შეიძლება, მაგრამ გატაცება ამით
სასურველი არ არის და მთელ ლექსს
ერთი მოწაფე უნდა კითხულობდეს, მაგ-
რამ ისე, რომ მოქმედი პირი მკაფიოდ
გამოაჰყოს. ასეთი ვარჯიშობა უნდა სწარ-
მოებდეს მთელი წლის განმავლობაში.

კითხვას იწყებენ ცნობილ სიტყვე-
ბისა და საზოგადოდ ისეთს მასალებზე,
რომლებიც ბავშვის გარშემო მოწყობი-
ლებას, გარეგან საგნებსა და ფერებს შე-
იცავენ. საკითხავად არჩევენ ისეთს სა-
ხელებს, რომლის საგნით გამოხატვა
აღვილია, მაგ. თითი, ხე, საათი („დედა
ენა“ გვ. 5—6) მარტო სიტყვების კით-
ხვაც ცოტაა, საჭიროა იმ სიტყვებიდან
სხვადასხვა წინადადებათა კომბინაციების
შედგენაც. კითხვის დროს ბავშვები უნ-
და მიიჩვიონ დაბეჭდილი მთელი სიტყვის
ერთბაშად დანახვას, უნდა მიეცეს, სა-
დაც შესაძლებელი იქნება წინადადების
ამხსნელი სურათები და შესდგეს ისეთი
ფრაზები, რომელშიაც სიტყვებს სურა-
თებიც დაემატება (მაგალ. თბობა ქსეჯს

აბაშს, „დედაენა“ (გვ. 24), „მამისათვის“
წიწილა სდგას“ (გვ. 30), საათი კე-
დელზე ჰკიდია“ [გვ. 36] და სხ.

ყველა ეს ბავშვებმა თავიანთ რვე-
ულში უნდა დაასურათონ. თავიდანვე
ყურადღება უნდა მიექცეს სხვადასხვა
ხმებისა და სიტყვების სწორად და მკა-
ფიოდ გამოთქმას.

ყოველ გაკვეთილზე საჭიროა ასოე-
ბის ანალიზი, არ უნდა გადავიდნენ ახა-
ლი ხმებიდან სიტყვების შედგენაზე, ვიდ-
რე წინადაც ნასწავლი ხმები და ასოები
კარგად შესწავლილი არ იქნებოდნ.

დრო გამოშვებით უნდა განიხილონ
გავლილი ასოები, სიტყვები და მათი
კომბინაციები.

კითხვა ახასიათებს შემდეგ. როცა ბავ-
შვები ანბანს გაათავებენ და კითხვაში
გავარჯიშდებიან, ბავშვებს ურჩევენ ან-
ბანის შემდეგ საკითხავ წიგნში მოთავსე-
ბული მასალა წინასწარ სახლში წაიკით-
ხონ, გაუგებარი სიტყვები თუ რამ არის
აღნიშნონ, რომელთა შესახებ კლასში
საუბარი გაიმართება. როცა პირველ სა-
კითხავ წიგნს მორჩებიან, ბავშვებს სა-
კითხავად ქრესტომატიებს არ აძლევენ,
არამედ აურჩევენ სხვადასხვა პატარა-პა-
ტარა საკითხავ წიგნაკებს. კითხვის დროს
მოწაფეები რამდენსაზე ჯგუფებად არი-
ან დაყოფილნი. თვითეული ჯგუფი ერთ-
თად ამზადებს მასალას, რაც კლასს უნ-
და წაუკითხონ, ერთად კითხულობენ
მოთხრობებს, ერთად არჩევენ და ცდი-
ლობენ სწორედ, გამომეტყველებით წა-
უკითხონ მთელ კლასს, ან მკაფიოდ და
გარკვეულად უამბონ მისი შინაარსი.
თვითეული ჯგუფი წამოაყენებს კარგს
მკითხველს ან მოამბეს. კლასი აღარებს
ერთმანეთს მკითხველებს, კრიტიკის სა-

შუალღობით აფასებს ვინ როგორ წაიკითხა, როგორი სისწორე და გამომეტყველება ჰქონდა კითხვის დროს, შინაარსის მოთხრობის დროს აფასებენ სიტყვადეს, სისრულეს გადმოცემულის სინამდვილეს. ვარჯიშობენ ჩუმიდ წაკითხვაშიაც და წაკითხულის მხატვრულ სახეებით, მოთხრობათა შინაარსის დასურათებით გადმოცემაშიაც. ჩუმიდ კითხვის დროს გულდასმით უკვირდებიან და წაკითხულის თავისთავად შეთვისებას ეჩვევიან.

წესა. წერის სწავლების დროსაც თავიდანვე უნდა ცდილობდნენ, რომ მოწაფეებს ვარჯიშობის დროს ხალისიონობა ეტყობოდესთ. წინასწარი ვარჯიშობის დროს მოწაფეები ასოების სხვა დასხვა ელემენტებისაგან აღგენენ ფიგურებს, ჩარჩოებს და ყვავილებს. ხელის განვითარებას, თითების მოძრაობაში საჭირო ვარჯიშობას ბავშვები ხეტვის დროს იძენენ. ასოების ნაწილებს, ელემენტებს ცალკე არ სწერენ, არამედ გზადაგზა სწავლობენ იმ ასოებთან, რომელშიაც ჩართულია ესა თუ ის ელემენტი. სწერენ პირდაპირ ასოებს, სიტყვებს და წინადადებებს შესაფერ სურათების ჩართვით.

მუშაობა ასე სწარმოებს:

1. სწერენ მხოლოდ იმას, რასაც კითხულობენ.
2. კლასი ნაცნობ სიტყვებისაგან აღგენს წინადადებას და ბავშვები სწერენ.
3. მასწავლებელი საკლასო დაფაზე სწერს სიტყვებს, ბავშვები თავიანთ რვეულლებში სწერენ.
4. დაფაზე წერის დროს მასწავლებელი ზოგიერთ სიტყვებს განძრახ სტოვებს. ის სიტყვები ბავშვებმა მეხსიერების

ბის საშუალებით თვითონ უნდა დაუმატონ.

5. ცნობილ სიტყვებიდან კლასი აღგენს გადაბმულს ამბავს, ბავშვები სწერენ და ასურათებენ.

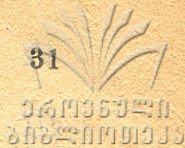
6. ცალკე ჯგუფები თხზავენ წინადადებებს და მოთხრობებს. იმართება ჯგუფური მსჯელობა მოთხრობის ტემის შესახებ, შერჩევა შესაფერი სიტყვებისა აზრის გამოსათქმელად. წიგნში წაკითხვის შემდეგ საექვოსა და ძნელად გამოსათქმელ სიტყვებს რვეულლებში სწერენ, რვეულებს ცვლიან ჯგუფებში შეცდომების შესამოწმებლად. ჯგუფების თხზულებებს კლასს წაუკითხავენ.

7. წაკითხული წინადადების გადმოცემა: ა) შემოკლება; ბ) გაფართოება წინადადებისა.

8) მოთხრობის შინაარსის გადმოცემა: ა) კლასის მიერ მოთხრობის გეგმის შემუშავება: აღინიშნება: მოქმედნი პირობი, მათი დახასიათება, დრო და გარემოება მოქმედებისა, ბუნება და სხვ. ბ) ჯგუფური შემუშავება გეგმისა და მისა კრიტიკა კლასის მიერ. გ) მოთხრობის სრულად გადმოცემა; დ) მოკლედ გადმოცემა მთავარ მომენტებისა.

9) წერილების შეთხზვა. შეიძლება შემოიღებული იქმნეს საერთო საკლასო რვეული, რომელშიაც არჩევით ჩასწერენ ჯგუფებისა და ცალკე პირების მიერ შეთხზულს სახელისო მოთხრობებს, სურათებს და საყვარელ ლექსებსა და სხ.

საზოგადოდ წერის დროსაც უმთავრეს მიზნად დასახული უნდა იქმნეს მოწაფის მიერ დამოუკიდებლად საკუთარი აზრის გამოთქმა, საკუთარი ანიციატივისა, შემოქმედებისა და თვითმოქმედების განვითარება რაკი ბავშვები წერაკითხვის

შესწავლიან და მარტივ წინადადების წერას შესძლებენ, იმ დროიდანვე საწერ საფარჯიშოებს დამოუკიდებელი ხასიათი უნდა მიეცეს პირველი წლის მეორე ნახევრიდან ბავშვების ნაწერები უნდა შეიკავდეს, რამდენსამე სტრიქონს პატარა პატარა თავისუფალი წერის საფარჯიშოებისას. როგორც გრეხილი ხაზები წერილით იწყება და თანდათან აფართოებს წრეს, აგრეთვე ბავშვების ნაწერებიც მარტივიდან დაწყებული თანდათან უნდა რთულდებოდეს. რასაკვირელია ბავშვებისათვის საწერ ტემას უფრო მათი ცხოვრება და გარშემო არსებული მოწყობილება უნდა წარმოადგენდეს. ეს თხზულებები ბავშვის მიერ ნახულსა და გაგონილსაც უნდა ჰხატავდეს. ამ ნაწერების უმთავრესი მიზანია ბავშვების ვარჯიშობა საკუთარი აზრის გამოთქმაში და გარშემო არსებულ საგნებისა და მოვლენათა შესახებ სწორი ცნობების გადმოცემაში, როცა პატარი ბავში, პატარა ავტორია, შემოქმედი თავისი აზრისა, თავისი თხზულებისა, ასეთი თხზულებაც ბავშვისთვის სახალისო იქნება, რადგანაც ასეთ თხზულებათა შინაარს ახლო დამოკიდებულება ექნება ბავშვის საკუთარს ცხოვრებასთან. ასეთ სამუშაოს დროს ბავშვები ხელახლად განიცდიან თავიანთ ნაგრძნობს და ამიტომაც მონაწილეობას მიიღებენ სამუშაოში არა მექანიკურად, როგორც გადაწერის ან კარნახის დროს ხდება ხოლმე, არამედ მთელის საკუთარის სულის მოძრაობით, გრძობებით მიეცემიან საქმეს და ასეთ შემთხვევაში თავს იჩენს ბავშვის ინიციატივაც, მისი საკუთარი აზრიც და თვითმოქმედებაც.

გრამატიკა. საგრამატიკო წესებს კლასი შეიმუშავებს წაკითხულისა და დაწე-

რილი მასალების გარჩევით. შემუშავებულს წესებს ბავშვები თავიანთ რეულებში სწერენ, რომ ყველას თან ჰქონდეს თავისი მარაგწერის კანონები, რომელსაც საქიროების კვალობაზე მიჰმართავს ხოლმე.

ბავშვები ვაიცნობენ აზრთა გაცალკევების და მათი კავშირის პირობებს, წერაში სახმარ სასვენ ნიშნებს და სხვ.

ბუნების შეტყველება.

ბავშვს შიერ ბუნების შესწავლას მიზნათ აქვს გარესკნელი ქვეყნის გაცნობა, მისი დაკვირვებით შესწავლა. სამუშაო ორნაირია:

1. ექსკურსია, რომლის დროსაც ბავშვები უკვირდებიან, ათვლიერებენ გარშემო არსებულს და იძენენ შთაბეჭდილებებს.

2. საკლასო მუშაობა, რომლის დროსაც ხდება მიღებულ შთაბეჭდილებათა მოწესრიგება: სიტყვიერი მოთხრობა, ჩაწერა, ხატვა, ნიმუშების კეთება და სხვა სამუშაო.

დაკვირვებისა და გამოკვლევის საგანს შეადგენს:

I. ბუნება: ა) ტყე, ბ) წყალი, გ) მინდორი. ექსკურსიის დროს უკვირდებიან: 1. ბუნების ცხოვრებას, ცხოველებსა და მცენარეებს, 2. ფიზიკურს პირობებს: სინათლეს, სითბოს, 3. ადამიანის ცხოვრებასთან კავშირის მიხედვით.

II. საფეხი: 1. ბუნების ცხოვრება, ცხოველები და მცენარეები, 2. ფიზიკური პირობები, 3. ადამიანი, ადამიანის შრომა, კულტურის ღირებულება: ა) რა კეთდება, ბ) როგორ კეთდება, გ) სად იგზავნება საქონელი, დ) როგორ აგზავნიან.

III. ქაღაჭი: 1. ბუნება ქალაქში, 2. ფიზიკური პირობები, 3. ხალხი და მათი ცხოვრება.

ბუნების გასაცნობად უნდა მოხდეს რამდენიმე გასეირნება ქალაქს გარედ შემოდგომაზე, ზამთარში და გაზაფხულზე; ამ გასეირნების დროს გაეცნობიან სოფელელების ცხოვრებასაც.

მაგ. ტფილისის ცხოვრების გასაცნობად უნდა დაათვალიერონ ბოტანიკური ბაღი, უცხო ქვეყნისა და ადგილობრივი საქონლის მაღაზიები, სტამბები, ქარხნები, მუზეუმები, მდიდარი და ღარიბი ოჯახები და სხვადასხვა დაწესებულებანი.

ბუნების მეტყველების გაკვეთილებს მჭიდრო კავშირი აქვს ყველა სასწავლო საგნებთან, მაგალ. არამეტრიკის გაკვეთილზე ანგარიშობენ რამდენი ფული დაუხარჯავთ ექსკურსიის დროს, ექსკურსიის დროსვე ანგარიშობენ ნაბიჯით და არშინით გლახის ეზოს სიგრძე სიგანეს, მინდვრისა და ბაღების რაოდენობას და სხვ. კლასში კი აღგენენ გეგმას მასშტაბით; ხელგარჯილობის გაკვეთილებზე აკეთებენ ნახულის ნიმუშებს: გლახის ქოხს, სამეურნეო იარაღებს, თიხისას ძერწენ ცხოველებსა და ფრინველებს.

დღეა ენისა და ზატვის გაკვეთილებთანაც დიდი კავშირი აქვს ბუნების მეტყველების შესწავლას, რადგანაც მართავენ საუბარს ნახულის შესახებ, მოიგონებენ სხვადასხვა ამბებს, აღგენენ სიტყვიერსა და წერით აწერილობას; ყველა ამას შეძლების დაგვარად ჰხატავენ, ასურათებენ.

I. ბუნება. ა) ტყე (საექსკურსო მუშაობა) გამოცნობა აღგილზე ქვეყნის მხარეებისა: აღმოსავლეთი, დასავლეთი,

სამხრეთი და ჩრდილოეთი. ხეების სხვადასხვა ჯიშში, მათი გამოცნობა ქერქზე, ფოთლებზე და თესლზე. ხის ფოთლები, მათი ფორმა და ფერი. ფოთლების დაცვივა. ნიადაგის გავლენა ხეების ჯიშზე. ხეების ზოშენება, გამოავლება. ბებერი და ნორჩი ხე. გაჭრილი ხე. ღობა. ტყის მშვენიერება. სინათლის, სიბზოს და სინესტის გავლენა. ბრძოლა სინათლისათვის. ქარი. წელიწადის დრონი. ტყის მოკეთებები და მტრები. რა ცხოველობს ტყეში: რა ცხოველები და ფრინველები და როგორ ცხოვრობენ. ბინადარი და წამსვლელი ფრინველები. რად მიდიან და სად მიდიან ფრინველები? ცხოვრობს თუ არა ადამიანი ტყეში? წარმოიდგინეთ თავისი თავი ტყეში მცხოვრებლად. კავშირი ადამიანთან: რას აძლევს ტყე ადამიანს, რას და როგორ იღებს ადამიანი ტყიდან, რას და როგორ აკეთებს, სად ზგანის? გასეირნობის დროს თან მიიქვთ: დანები, კარანდაშები, კოლოფები, რვეულები, რომ იქვე ჩახატონ და ჩასწვრონ, რაც საინტერესო იქნება. მოსჭრიან ტოტებს, აგროვებენ თესლეულობას და ფოთლებს კლასში სამუშაოდ.

კლასში მუშაობა. კოლექციების შედგენა, გარჩევა ექსკურსიის დროს შეგროვილ მასალებისა; თესლის აღმოცენება, ოთახის მცენარეების მოვლა და დაკვირვება: სკოლაში მოაშენებენ ზოგიერთ ცხოველებსა და ფრინველებს, უვლიან მათ და უკვირდებიან მათს ცხოვრებას. ჩაწერა და ჩახატვა შთაბეჭდილებათა, რომელნიც ექსკურსიის დროს მიუღიათ; ამოჭრა, დაწებება და სხვადასხვა ნიმუშებზე კეთება.

ბ) წყალი. (საექსკურსიო სამუშაო)

წყლის ცხოვრება, აორთქვლა, გაყინვა, წვიმა, რთვილი, თოვლი, სეტყვა. სიიდან ჩნდება მიწაში წყალი? წყარო, ჩანჩქერი, ნაპირები, კალაპოტი, ნაპირებზე გადასვლა, წყალი ქვებს ჩარხავს; მდინარე, გუბე, ტბა. ექსკურსიის დროს ბავშვები აკეთებენ ტბას, ჩანჩქერს, გუბეს. სიცოცხლე წყალში. წყლის ცხოველები, მცენარეები, მწერები. წყლის საჭიროება მცენარეთა, ცხოველთა და ადამიანისათვის. როგორ სარგებლობს წყალს ადამიანი? სვამს. ბანაობს, რეცხავს, მოგზაურობს, ამუშავებს ტივს, ნავს, გემს, წისქვილს, წყლის მიმოქცევა. სილამაზე. კლასში მუშაობა. აორთქვლა წყლისა და აორთქლზე დაკვირვება-კაცება წყლისა. წყალი მცენარეებში, მისი აორთქვლა მცენარეებში, მაგალ. საზამთროდან, ვაშლიდან, კაკლიდან. აქვარიუმის მოწყობა, თევზების ცხოვრების დაკვირვება. ჩახატვა, ჩაწერა და ნიმუშების კეთება.

გ) მიხდორი (საექსკურსიო საბუშაო), დაუკვირდით სიცოცხლეს მიხდორში წელიწადის ყოველ დროს. ქირნახული; ახალი თესლი, ძველი თესლი, პური, ქერი, შვრია, სიმინდი, ღომი, ლობიო, ცერცვი ამ მცენარეთა გამოცნობა, რისთვის სთესენ, რა სარგებლობა მოაქვს და როგორ მოჰყავთ. ბამბა, კანაფი, მათი შემუშავება და წარმოება მზის, წყლის, თოვლის, ყინვის გავლენა მცენარეზე. გვალვა, მოუსავლობა. მინდვრის ბალახები. მინდვრის მტერი-ოყვარე—ფრინველები, ცხოველები, მავნე მწერები. ადამიანის შრომა: მიხდორში მუშაობა სხვადასხვა დროს. სამეურნეო იარაღები. ხარი, კამეჩი, ცხენი—გლეხის ცხოვრების დამოკიდებულება მინდვრის ცხოვრებაზე. წარმოებათა გაცვლა. კულ-

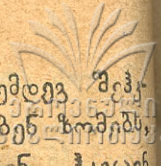
ტურის მნიშვნელობა.

საკლასო სამუშაო. ქირნახულის აღმოცენება, საცდელი მინდვრები სხვადასხვა ზედავით, მიწის გამოხიზრება და დაკვირვება როგორ იზრდება მცენარე. სამეურნეო იარაღების ნიმუშების დამზადება. ბამბის, კანაფისა და ქირნახულის კოლექციები, დასურათება, ჩაწერა.

II. სოფელი. სოფლის მეურნეობა, სახლი, ეზო, ბაღი და ბოსტანი. სხვადასხვა ხილი, ხეხილებისა და ბაღის მოვლა, შინაური ცხოველები: მათი სარგებლობა, მოვლა. ადამიანის ცხოვრება სოფლად. რას აკეთებენ და როგორ, სად გზავნიან ნაწარმოებს და რა გზით, ვაჭრობა სოფლად, სოფლის დამოკიდებულება ქალაქთან.

მდიდრული და ღარიბი ცხოვრება და იმისი მიზეზები, სოფლად ცხოვრება სხვადასხვა დროს. შედარება სოფლისა და ქალაქის ცხოვრებისა. სოფლის ცხოვრებას უკვირდებიან ექსკურსიების დროს, კლასში კი კითხულობენ სხვადასხვა ამბებს, ასწერენ სუფელს, ხატვენ და სინჯავენ სოფლის ყოფა ცხოვრების სურათებს და იკონებენ ჯგუფობრივ და ცალცალკე სხვადასხვა ამბებს და ზღაპრებს სოფლის ცხოვრებიდან. აკეთებენ წისქვილებს, ქონებს, ფარებს, ბაკებს, სასიმინდეს, ბეღელს და სხვას, რასაც სოფლად ნახვენ.

III. ქალაქი. ქალაქის ცხოველები და მცენარეები. ადამიანთა ცხოვრება: მდიდრული ცხოვრება (სხვადასხვა წიგნებში წაკითხვით და მდიდარი სახლის ნახვით), მუშათა ცხოვრება საკუთარის დაკვირვებით და წაკითხულის მიხედვით. ქალაქის სოფელთან დამოკიდებულება—ნაწარმოების გაცვლა. ვაჭრობა. თევ-

ლიერებენ უცხო ქვეყნების მალაზიებს და უცხო ქვეყნის საქონელს, გაიგებენ საიდან არის საქონელი მოტანილი და რა გზით, ფურნეში ათვლიერებენ სხვა და სხვა ხარისხის პურს და გაიცნობენ მასალას, რომლისგანაც შემზადებულია; ათვლიერებენ რძისა, ყველისა და კარაქის დუქნებს, გაიგებენ საიდან ეზიდებიან რძეს, როგორ ინახვენ, როგორ და რას აკეთებენ რძისაგან. კლასში აკეთებენ დუქნისა და საქონლის ნიმუშებს თიხის, კარდონის, ქალაღის, ხისაგან და ჰმართავენ ვაჭრობას, ჰყიდიან და ჰყიდულობენ მათ მიერ გაკეთებულ საქონლებს. იკვლევენ ქალაქიდან სოფელად მოგზაურობას და სოფლის ქალაქთან დამოკიდებულებას. ათვლიერებენ თავიანთ ქუჩებს, ზომავენ, ადგენენ გეგმას მასშტაბით, განისაზღვრება ადგილი, სადაც მათი სახლია, ან სკოლა, ადგენენ სკოლის, სახლისა და კლასის გეგმას. რაა ძველი და ახალი ქალაქში—ყოველთვის ასეთი იყო ქალაქში ცხოვრება? ექსკურსია და დათვლიერება ქალაქის სიძველეთა.

არითმეტიკა

ა) სწავლის მეთოდი.

თავდაპირველად ითვლიან სხვადასხვა საგნებს და სწავლობენ საგნებზე თვლას. შემდეგ ერთგვარ საგნებს შეაჯგუფებენ და ასწავლიან ერთგვარ საგნების ჯგუფში ერთბაშად საგნების რაოდენობის გამოცნობას, რამდენსამე პატარა ჯგუფს შეიერთებენ, შემდეგ ისევ დაპყოფენ ჯგუფებად, ჰყოფენ საგნებზე მაგ, რამდენი ერთიანია, ან ორიანი საგნების ჯგუფში; სწავლობენ საგნების შუაზე

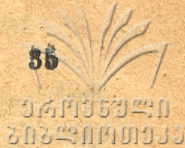
ოიხად, სამად გაყოფას. შემდეგ შეტარებენ $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$. სწავლობენ ზომებს საწყაოს, ზომავენ და წყავენ, ჰკეცენ და სჭრიან ქაღალდს. შედეგებს ჩაწერენ რვეულეებში წერტილებით. ბოლოს ცფრებით ჩაწერაზე გადადიან,

განყენებულ რიცხვებზე გადასვლის დროს ასეთი თანდათანობა არის დაცული: ა) საგნების თვლა, ბ) კარდონის დომინოს აკეთებენ, თამაშობენ და ანგარიშობენ თვითოეული კარდონის თვლებს, გ) დაბეჭდილია ციფრიანი კარდონები, თამაშობის დროს ეჩვევიან თვითოეულ კარდონი იმდენად ჩაფვლონ, რამდენსაც პიროვნებითი ნიშანი ციფრი უჩვენებს და დ) გადასვლა განყენებულს თვლაზე.

ოთხი მოქმედება რიცხვებზე ათამდის, ოცამდის, ასამდის. სმენის განსავითარებლად ბავშვებს თვალებს დაახუჭვინებენ და დაათვლევინებენ რამდენჯერ დაჰკრა მაგიდაზე მასწავლებელმა სახაზავი, რამდენჯერ დარეკა ზარი და სხვა. შეხების განსავითარებელი ვარჯიშობაა: თვალდახუჭული ბავშვები უნდა შეეხონ საგნებს და დათვლონ; მებსიერების სავარჯიშოთ: უჩვენებენ რამდენსამე საგანს, დაახუჭვინებენ თვალს და ათქმევინებენ საგნების რიცხვს.

აკეთებენ მასწავლებლის მიერ მიცემულს ამოცანებს, მაგრამ უპირატესობა თვითონ მოწყობენ მიერ შედგენილ ამოცანებს ეძლევა. ამოცანებს ადგენენ ჯგუფები და მთელი კლასი.

ამოცანებს რვეულში სწერენ, ციფრებს სურათებიც ჩაერთვის. ყურადღება ექცევა, რომ ჩაწერილ-ჩახატული რვეულში რიგზე, წესიერად და ღამაზად იყვეს; პასუხი ამოცანისა მკაფიოდ უნდა

სიანდეს — შეიძლება ხაზიც გაუსვან.

იმ დროს, როცა ზოგი მოწაფე ამოცანას თავიანთ რვეულებში აკეთებს, ზოგიერთები იმასვე საკლასო დაფაზე აკეთებენ, ბოლოს ამოცანას ერთად შეამოწმებენ.

ბ) მუშაობის მსვლელობა.

მაჩვენებელი საფეხურია.

ანგარიშის წარმოება 6-მდის. მასწავლებელი ხატავს დაფაზე კონუსს და ეუბნება მოწაფეს რამდენი ჩხირია საჭირო ამ ფიგურის შესადგენად. სთვლიან ჩხირებს და თვითიული მოწაფე თავის მაგილაზე აკეთებს ჩხირებიდან ამ ფიგურას. სახელს დაარქმევენ. დახატავენ რვეულებში.

მასწავლებელი ხატავს დაფაზე ოთხკუთხიან უჯრას და ჰკითხავს მოწაფეებს, შეუძლიათ რაც ჩხირები აქვთ იქიდან ასეთი ფიგურა შეადგინონ? რამდენი უნდა დაუმატო? ოთხი ჩხირიდან აკეთებენ კვადრატს, სახელს დაარქმევენ და დახატავენ რვეულებში. თვითიული მოწაფე აიღებს სამ ჩხირს, მოაკლებს ერთს და დანარჩენისაგან აკეთებენ რამე ფიგურას.

შემდეგ სურათების ქვემოთ ჩხირების რიცხვი უნდა აღნიშნონ წერტილებით.

ჰკითხავენ: შე ძლება კიდევ ნაკლები წერტილის დასმა? რამდენი წერტილის და რამდენით ნაკლების? დახატვენ გვერდით.

მასწავლებელი ამავე სამუშაოს დაფაზედ აკეთებს. შემოწმებობა წერტილების ანგარიშისა დაფაზე. მიყოლებით თვლა წერტილებისა სულ მცირე რიცხვიდან დაწყებული.

მუხუდოს ან სანთლის ცვილით და

ჩხირებით აკეთებენ ფიგურებს.

რიცხვები 6-მდის — ფიგურები 6 და 5 — ჩხირებისაგან. პირველი გაკვეთილის ჰროცესის გამეორება.

დაფაზე წერტილების დასმა სხვადასხვა კომბინაციებით და შათი სწრაფი კითხვა.

სმენით, მსხიერებით და შეხებით ვარჯიშობა. თვალ დახუჭული გამოიცნობენ, რამდენჯერ დაკრეს ჯოხი მაგილაზე, რამდენ საგანს შეეხო.

გაყოფა 2, 3 და 4 ნაწილად: სჭირან ქალაღს, ვაშლს, ამტვრევენ ჩხირებს, მოხაზვენ წრეს, სწორკუთხიანს, ჰყოფენ ნაწილებად და გააფერადებენ.

გადასხმაში ვარჯიშობა: გაავსებენ კიქას წყლით, ნახევარ კიქ. ერთ მეოთხედ კიქ. ერთ მესამედ კიქ. სამ შერთხ. კიქას. ჰყოფენ ჩხირს ან ქალაღის ზოლებს თვალით და შეამოწმებენ სწორედ გაჰყვეს თუ არა.

საგნების თვლა სურათზე (მასწავლებელს მოაქვს კლასში ამისთვის შესაფერი სურათი), სხვადასხვა კომბინაციებს აკეთებენ სურათების მიხედვით, ამ სურათების მიხედვითვე ადგენენ ამოცანებს და აკეთებენ.

ოთხი მოქმედება რიცხვებზე.

კარლონისას აკეთებენ კვადრატულ დომინოს და გაიმართება თამაშობა. ციფრების რიგს წერტილებით აღნიშნავენ და ქვემოთ ციფრებს მოუწერენ. ჰქეძვენ ციფრებს სქელ ქალაღზე და იმაზე ითვლიან. სწარმოებს ზეპირი მუშაობა შედგენის რვეულებში ჩაწერით. ეჩვენავენ ციფრების სწრაფად გამოცნობას. რიგითი თვლა. პირველი, მეორე და სხვ.

მეორე საფეხური.

გაიმართება კლასში ვაქრობა. ვბ-

შეები აკეთებენ სხვადასხვა საგნებს, ამოსკრიან, აფარდებენ; აკეთებენ ფულის ნიშნებს და გაიმართება საგნების გაყიდვა ორ-ორ, სამ სამად და სხ.

სხვადასხვა ნივთების ფასი ბავშვებმა დუქანში უნდა გაიგონ.

წესა და გაზომვა. ვაჭრობის დროს ბავშვები კლასშივე გაიგებენ რით და როგორ ზომავენ, წყავენ ფქვილს, შაქარს, ჩაის, კართოფილს, ნახშირს, რძეს, ნავთს; რით იზომება ქუჩა, ეზო, ოთახი, მაგიდა, სკამი, რვეული; რით ზომავენ დროს, ფულს. ჰხატავენ ამ საწყაოს და ზომებს.

გაატარებენ აზრს, რომ ყოველ გაზომვაში სხვადასხვა ზომა იხმარება. ნაბიჯით გაზომვენ კლასს (ბავშვის ორი ნაბიჯი ერთი არშინია). შეამოწმობენ არშინით. გაზომვენ ეზოს, შემოაქვთ საყენი; აკეთებენ საყენიან ჯოხს, გაზომვენ იმაზე სამ არშინს. აიღებენ საყენიან ბაწარს და დაჰყოფენ არშინებად.

გაზომვენ ტაბურეტკას, ხედვენ, რომ არშინი დიდია, — ხმარობენ ფუტს, დააზომებენ ფუტს საყენიან ჯოხს და დარწმუნდებიან, რომ საყენიში 7 ფუტია. გამოსკრიან ქაღალდის ფუტს, დაჰყოფენ 12 ნაწილად და მიიღებენ დიუმს მოსკრიან ფუტის სიგრძე ჯოხს და აღნიშნავენ ზედ დიუმებს. მიღებული ფუტით ერთანეთს გაზომავენ და შემდეგ ჩასწერენ.

მასშტაბის გაგნება. გაზომვენ არშინით კლასს და მის გვერდს მოხაზავენ რვეულში, მიიღებენ მაგ. ვითოჯულს რვეულს უჯრას არშინათ, თვითოჯული მოწყფე დაწებებით გამოიყვანს მასშტაბის საშუალებით კლასის ნიმუშებს და მის მოწყობილობას.

კლასში აკეთებენ დიდ სააზრს, მხოლოდ საათის ისრით და ამ საათზე ანგარიშობენ.

აღგენენ სხვადასხვა ამოცანებს, გამოიცნობენ ნაწილებს ნახევარს, ერთ მეოთხედს. სამ მეოთხედს; აქვე გაიცნობენ რომ ულ ციფრებსაც. ყურადღება ექცევა სწრაფ ანგარიშს. ამისთვის მაგ. ასეთი სავარჯიშოა: დაფაზე შემოავლივენ წრეს, შუაში ჩასწერენ რამდენ რიცხვს, წრის გარედ კი მთელი რიცხია რიცხვებისა.

ბავშვებმა სწრაფად უნდა იანგარიშონ ჯამი წრეში მოქცეულისა და წრის გარედ თვითოჯულის რიცხვისა; ან სწერენ დაფაზე სვეტებათ რიცხვებს და მოუწოდებენ სწრაფად შეადგინონ ჯამი.

გადასვლა წერით ამოცანებზე ხდება ციფრებისა და სურათების კომბინაციით. ართმეტიკული ნიშნებს გაცნობა და საკლასო დაფაზე ანგარიში რიცხვების საშუალებით, რომელსაც მასწავლებელი აძლევს.

მოწაფეთა ჯგუფი აღგენს ამოცანებს: ამოცანების ტემა აღებულია გასეირნების ხარჯიდან (ანგარიშობენ რა დახარჯეს გასეირნობის დროს), ბინის ქირა, ტანისამოსი, წვრილმანი სავაჭრო, ფოსტა. აღგენენ სწორი ცნობას ფასზე, რაოდენობაზე და ღირებულებაზე (ფასი ერთეულის კვალობაზე — ღირებულება ერთეულობის რაოდენობაზე) ნაწევრების ანალიზი; შეკრება და გამოკლება ნაწევრებისა, ამისთვის საჭიროა მგრვალი ქაღალდი, იჭრება და შეერთდება ვაშლი, კართოფლი და სხ. ნაწევრების ციფრებით აღნიშვნა.

მესამე საფეხური.

აქ შეიძლება, მაგ. ასეთი სავარჯიშო

თვლა ათეულობით.

თვითოეულ მოსწავლეს ეძლევა 100 ჩხირი (ან ექსკურსიის დროს შეუძლიათ დასკრან და შეკრან ჩაღის დერები) ბავშვები ეჩვევიან ჯგუფებად ათეულებად დათვლას და ამ ჯგუფების შეკრებას. სწარმოებს ჯგუფობრივი თვლა (ათეულებით). ეჩვევიან პრაქტიკულიდან გამოცდით განსაზღვრული რაოდენობა საგნებისა.

შემოდებენ მანეთიანს და იწყებენ უხალთუნებით თვლას. გამოიცნობენ რის ყიდვა შეიძლება ათეულობით, მაგალითად ვაშლის, მსხლის, კვერცხების და ყიდულობენ.

აღგენენ სურათებიან ამოცანებს. ანგარიშობენ და ციფრებით აღნიშნავენ ათეულობის რაოდენობას.

მეოთხე საფეხური.

ათეულებითა და ერთეულებით ანგარიშზე გადასვლა.

ამისთვის ხმარობენ გაკეთებულს სავარჯიშოს, ჩხირებს, ფულს, იმართება ვაჭრობა, მანეთიანს ახურდავებენ, ხურდას ღებულობენ და სხ.

ერთ თაბახ ქილაღლის კვადრატს აკეთებენ, ჰყოფენ 100 კვადრატით და იმაზე ანგარიშობენ ათეულო ერთეულებით. ამ სამუშაოზე ბავშვები აღვილად გაიცნობენ რომელ ათეულშია ესა თუ ის რიცხვი.

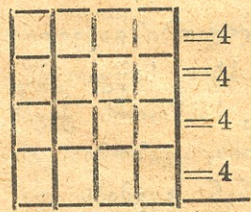
გადასვლა გამრავლების ტაბელაზე.

4x2=8
2x4=8

5x3=15
3x5=15

4x4=16

ჩხირებისაგან შეადგენენ სხვა და სხვა ფაგურებს და მოახდენენ გამრავლებას.

დიდს საათზე, რომელიც მოწაფეებმა გააკეთეს, აღნიშნავენ წუთის ისარსიც და საათზე მოახდენენ შეკრებას, გამრავლებას და სხვა მოქმედებას. აღგენენ დროზე სხვადასხვა ამოცანებს.

სწარმოებს ასოებით აღნიშნავ, მაგალითად.

გაიყვანენ რამდენსამე სხვადასხვა სიგრძის ხაზებს და ერთმანეთთან შეფარდებით მიუგებენ კითხვებზე რამდენით ან რამდენჯერ მეტია ან ნაკლები ერთი ხაზი მეორეზე; ასეთი ვარჯიშობა თვალსაჩინოთ სწარმოებს სხვა საგნებზედაც, რომლის დროს მოწ ფეები ცხადად წარმოიდგენენ რიცხვების შეფარდებასაც— მეტ-ნაკლებობის მიხედვით.

გაიზარებდა ვაჭრობა ათეულობით, დღეობით, ოცეულობით, ადგენენ და სწერენ ანგარიშებს, დაკლებულ ფასაც აღნიშნავენ. ყოველ მოწაფეს საკუთარი ღირებულება აქვს და ჩვენი წიგნი; დავთარში იწერება შესავალ-გასავალი, ანგარიშობენ რაც ქალაქში, კალმებში, ფანქრებში და რვეულებში დახარჯეს; ფასს მალაზიებში ტყობილობენ.

ანგარიში სწავლობებს ყოველ კვირაში ან ყოველ თვე. ანგარიშობენ რაც ექსკურსიის დროს დახარჯეს, ადგენენ გამრავლების, შეკრებისა და გამოკლების ტაბულებს.

ხელგარჯილობის გაკვეთილებზე აკეთებენ ხედასხვა საწყაოებს, ზომებს, მაგ. სასწორს, სასწორის ქვეებს, მოცულობის საზომს, გაზომვა ისევ სწავლობებს. ადგენენ გეგმებს და ჯგუფები აკეთებენ სახლის, ეზოსა და ბაღის ნიშნულებს და სხ.

ანგარიშში ხელოვნებით და ხელეზისა და თვალის გასავითარებლად სხვადასხვა სათამაშოსაც მიჰმართავენ ხოლმე, მაგალ. კიბეებზე ცარცით მოხაზვენ ორს წრეს, აიღებენ ხელში, ბაჭრის რგოლს და ცდილობენ წრეში მოაქციონ, თან პირობის მიხედვით ანგარიშობენ კიდევ, მაგ. შიგნით წრე 5, გარეთ წრე 3 და გარეშე წრისა 1.

ჩამოკიდებენ ან პატარა ზარს ან რგოლს და ესვრიან რასმე, იქაც ანგარიშია.

ხ ა ტ ვ ა.

ა) მუშაობის მეთოდი

ხატვაში ვარჯიშობენ იწყებენ ცარცით დაფაზე, ნახშირით ქალაქზე.

ქალაქების გამოკრა... დაწვები... ქალაქის ფიგურებისა, ჩხირების დაწვება. ხატვა სწავლობებს ბეწვის კალმით ან ფოჩით. ყურადღება ექცევა სურათების რვეულში ლამაზათ დალაგებას.

სურათების განხილვა და მათი ანალიზი. თავისუფალი ხატვა. მოთხრობათა დასურათება, ყურადღება ექცევა მოძრაობათა გამოხატვას.

ფიგურებისა და საგნების ძერწა თიხისაგან. ამოკრა ხეში. ფანქარით ხატვა, თვითნაყოფი გაკვეთილი სამ ნაწილად იყოფა.

1. ამოცანის გარჩევა, 2. რეალ საგნების მდგომარეობა და 3. თავისუფალი ფანტაზია.

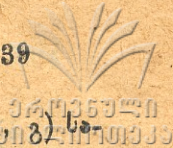
ბ) მუშაობის მსგავსება.

პირველი საფეხური.

1. მარტივ ფორმების შესწავლა: ა) წრე, ბ) კვერცხებრივ მრგვალი ფორმები, გ) სწორკუთხედი, დ) მრუდკუთხედი. მათი დანაწილება, დაფერადება, ამოკრა ქალაქისაგან და დაწვება. ამ ფორმების გამოძებნა ბუნებაში.

2. ფერების გაცნობა. გარჩევა ხუთი ძირითადი ფერისა: წითელი, ლურჯი, ყვითელი, თეთრი და შავი.

ბავშვები ეჩვევიან ფერების გაცნობას, იპოვიან ამა თუ იმ ფერს სხვა ფერებში (ამისთვის საჭიროა ფერადი ქალაქები), ფერს სახელს არქმევენ, გადადიან ფოჩით ხატვაზე, დაფერადებენ თავიანთ სურათებს. გაფერადების დროს თვითნაყოფს ნება ეძლევა აიღოს ის ფერი, რომელიც მას უფრო მოსწონს (ამით გამოიცნობენ რა ფერი უფრო მოსწონს ბავშვს).

3) გაზომვა დუმიტით, ფუტით, არ-
შინით. თავისუფალი ხატვა იწყება პირ-
ველ გაკვეთილიდანვე. სურათების გან-
ხილვა, იმართება საუბარი, ბავშვები სი-
ტყვიერად აწერენ, რაც სურათზე ხატია
(სალაპარაკო სამუშაო).

მეორე საფეხური,

1. წინა დაცნობილ უმარტივეს
პრუდე და სწორი ფორმების კომბინა-
ციები; მათი ძებნა ბუნებაში და ხატვა.

2. ფერადები: შერევა ფერებისა.

3. ფოჩით მუშაობა; უფრო რთუ-
ლი კონტურების გამოყვანა. არშიებისა
და ორნამენტების ხატვა ერთისა და შე-
რეული ფერებით.

4. გაზომვა: ხატვენ ბუნებიდან რა-
საც ხედვენ და შეზღვევ რომელიმე სა-
ზომით შეადარებენ დახატულსა და ნამ-
დვილს.

ამოკრას დაერთვის დაწებებაც: აკე-
თებენ სათამაშოებს, მაგალითად ჰაწია
სახლებს, კუბიკებს, ჩარჩოებს და სხვ.

იწყებენ ხაზვას: ბავშვები ზომავენ
და ხაზვენ სამუშაოს გეგმას, რაც უნდა
გააკეთონ.

თავიანთ სათამაშოებს ბავშვები ყვე-
ლაფრით გაალამაზებენ, მოხატავენ და
ფერადის ქაღალდებით გაამშვენებენ.

სილამაზეს დიდი ყურადღება ექ-
ცევა.

5. თიხისაგან ძერწა სხვადასხვა ფი-
გურებისა.

მესამე საფეხური.

1. საგნების პერსპექტივა: ა) საგნე-
ბის პროპორცია, ბ) პრუქელი საგნების
(მრგვალისა და სწორკუთხიანების) პერ-

სპექტივა ცალ-ცალკე და ერთად
გნების პერსპექტივა სისტემატიურად არ
ისწავლება.

2. უფრო მეტ დ ვითარდება შემო-
ქმედება.

3. აკეთებენ სხვადასხვა ნივთებს
კარდონისა და ხისას და აზავებენ მორ-
თულობის ყოველგვარ წესს. განხილვა
და გარჩევა სურათებისა გრძელდება.

წარმოებს ზეპირი თხზულება სურათ-
ზე დახატულის შესახებ. ზოგი სამუშაო
სრულდება ნასაღილევს თავისუფალ გა-
კვეთილებზე, მაგრამ იმ სამუშაოს გეგმა
შემუშავებელია ხატვის გაკვეთილებზე.

ხელგარჯილობა.

ა) მუშაობის მეთოდი.

ხელგარჯილობის გაკვეთილები მტკი-
ცედ არის დაკავშირებული ხატვის, ართ-
მეტიკისა და ბუნების მეტყველების სწავ-
ლებასთან: აქ საგნების ანგარიშიც არის,
ჩაზომვაც და ფოჩითა და ფანქარით მუ-
შაობაც (ყველა გაკეთებული ნივთი მო-
ხატულ-გალამაზებულია) აკეთებენ სხვა-
დასხვა ნიმუშებს იმ ტემებზე, რომელიც
გაარჩიეს და შეისწავლეს ბუნებისმეტყვე-
ლების გაკვეთილებზე.

მასალას წარმოადგენს: კარდონი,
ჩხირები, ფერადი ქაღალდები, ფერადი
ფანქრები და ფიცრები.

მთავარი ყურადღება მიქცეულია და-
ნის ხმარებაზე, ხელის სიმარდისა და მუს-
კულების განვითარებაზე.

გადადიან უფრო ნამდვილ სამუშაო-
ზე, გაეცნობ ან ტენიკურ ვარჯიშობას,
ხერხის, შალაშინის, ბურღისა და სტე-
ხის ხმარებას.

ბ) მუშაობის მსგელობა.

პირველი საფეხური.

1. საბავშვო ბაღის სამუშაო, ფორმების გაცნობა: კვერცხის მაგვარი ფორმები, სიმრგვლე, სწორკუთხედი. მათი დანაწილება. ამ ფორმების გამოყენება.

მასალა: ფერადი ქაღალდები, ჩხირები, მუხულო, ლობიო.

ჩხირებისა და მუხულოსგან აკეთებენ სხვადასხვა ფიგურებსა და ნივთებს, შელამაზებენ, გარშენო თხელ ფერად ქაღალდს შემოაწებებენ, ერთი სიტყვით, იგონებენ მორთულობის სხვადასხვა საშუალებებს.

2. მომზადება ბავშვებისათვის საკირო ნივთებისა: რეგულების ჩასაწყობად მსხვილქაღალდის ჩანთებს, კალმების, კარანდაშებისა და კალმის ტარების ჩასაწყობ მრგვალ და საექსკურსიო კოლოფებს. ყველა ამით კარდონისას აკეთებენ და შელამაზებენ სხვადასხვა საშუალებით. ბავშვები იკეთებენ დომინოს: აიღებენ სქელ კარდონს, დასკრიან კვადრატებს და ფერადებით ხატავენ თვლებს; ამ დომინოს თამაშობენ, რომლის დროსაც ვარჯიშობენ თელაში.

თვითთავილი მოწაფე იკეთებს საანგარიშოს. მასალად ხმარობს კარდონის ნაქრებს, მავთულს და პრობკას.

თიხისას ძერწენ სხვადასხვა სახეებს და ალამაზებენ.

მეორე საფეხური.

მასშტაბის გაცნობა, — ხაზვა.

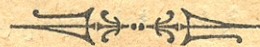
ბავშვები ჯგუფებად იყოფებიან, აშენებენ სათამაშო სახლს მთელის მოწყობილებით, ქოხებს და ქალაქის სახლებს, რომელიც ექსკურსიის დროს დაკვირვებით უნახავთ. აქ მიჰმართავენ მუშაობის ყოველ წესს: ქაღალდზე, ხეზე მუშაობას და ძერწას. სახლის კედლები შეიძლება შეწყობონ კარდონისა და გაამშვენონ, მორთულობა და ღობე ხისა, ცხოველები, ადამიანები და ბოსტანი შეძერწილია თიხისაგან.

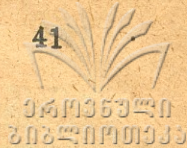
მესამე საფეხური.

ჯგუფურა მუშაობა, დასურათება გ'გონილისა და წავითხუჯისა.

აკეთებენ სხვადასხვა ზომებს, საათს, კალენდარს, სასწორს, მოცულობის ზომებს. აკეთებენ სხვადასხვა სათამაშო ნივთებს, მაგალ. მატყლის ბურთს, რგოლებს თოკის ჩაშოსაცმელად, ბაირალებს, ჩილიკა ჯოხს, ბზრიალას, სამეურნეო იარაღების მოდელებს; ორთითს, ფაწაოს, ნიჩაბს, ხერხს, კვერს, ურემს, გუთანს და სხვ.

დ. ბოცეძე.

სამშობლო თუ კაცობრიობა?

„მამულიშვილი ის არის, ვინც სკდილობს კაცობრიობის საკეთილდღეოდ და გარეშე ერების უვნებლად, მოუპოვებს უმაღლესი კულტურა თავის მშობელ ერს, რომელშიაც დაბადებულია, რომლისაც დედანით ან ზნე-ჩვეულებით ეკუთვნის“

ბებელი.

„ხალხის ენა, ზნე-ჩვეულება და ხასიათი, მისი წარსული ცხოვრება და მომავლის იმედი,—ნუ თუ გგონია, რომ ამის მოსპობა შესაძლო იყოს ან სასურველი? სოციალიზმი ხელს უწყობს ადამიანის ყოველგვარ ნიჭს, თავისებურობის განვითარებას. და როგორც კერძო ადამიანი შეიძლება თავისებურობა, ისე შეიძლება ეს თავისებურობა ერსაც, სამშობლოსაც.“

ფორესი.

„სამშობლო თუ კაცობრიობა?“ ასე უპირდაპირებდნენ ერთმანეთს ამ ორ ცნებას ჩვენში ცამეტობდე წლის წინეთ. და ამ დაპირდაპირებამ ერთგვარი ლიტერატურაც შექმნა: სწერდნენ, როგორც გაზეთებში, ისე განსაკუთრებული წიგნაკებიც გამოიცა. ერთმა გამომცემელმა ინტელიგენტ ქართველობას მიჰპარია წერილობით და სთხოვა გამოეთქვათ აზრები ცალკე წიგნად უნდა გამოცემულიყო, ერთი წერილი მეც მომევიდა და პასუხიც დავამზადე, მაგრამ გაგზავნით არ გამოგზავნია. ამას წინეთ ძველ ნაწერებს ვათვლიერებდი და, სხვათა შორის, იმ ჩემ წერილს წავაწყდი. ვაქვეყნებ ახლა, 13 წლის შემდეგ დარწმუნებული, რომ იგი დღესაც არაა ინტერეს მოკლებული.

სამშობლო თუ კაცობრიობა? ყოველი საკითხი, რომელიც არსებულ სინამდვილეს შეეხება, კონკრეტულად უნდა განხილულ და გადაწყვეტილი იქნას; კონკრეტულად უნდა გადაწყვეტილი იქნას წინამდებარე საკითხიც; მით უმეტეს, რომ „სამშობლო“ ყველა ხალხისათვის ერთისა და იმავე შინაარსის ცნება როდია. ამიტომ სჯობს ჩვენც პირდაპირ კონკრეტული მაგალითი, სახელდობრ ჩვენი სამშობლო, ავიღოთ და ვიკითხოთ: ეწინააღმდეგება ეს ცნება კაცობრიობის ცნებას, თუ არა?

რას ეძახის შეგნებულთ ქართველი თავის „მამულს“ ანუ „სამშობლოს“?

„ცნება „სამშობლო“ დღევანდელი ქართველისათვის შემდეგ კერძო ცნებათ შეიცავს:

1. ისტორიულად ნაანდერძევს და დღეს თითქმის ზარწმინდათ ქართველთა ტომით დასახლებულს, ცხოველ-მცენარითა, ჰავითა და მინერალური სიმდიდრით უზესა და სანახაობით გულწარმტაც მიწა-წყაღს, ტერიტორიას.

2. ისტორიულადვე ნაანდერძევს, ახალი დროის შესაფერად განვითარებულს და მომავალშიაც განვითარებადს სოციალისტური ერაგნულს ენას;

3. ფრიალ ორიგინალურს, მრავალგვარ საკაცობრიო კულტურათა შეზავების ნიადაგზე აღმოცენებულს, სუფთაგნობას (პოეზიას, არქიტექტურას, სიმღერაგალობას);

4. მრავალსაუკუნოვანი განვლილი ცხოვრებიდან გადმონაცემს მკვანებებსა და ჩვეულებებს;

5. უფარვისის აწმყოის და უფარვისის წარსულის უარყოფის აუცილებლობის შეგნებას, უკეთესის მომავლის იმედს და ყოველმხრივი განვითარებისადმი უღრეკელს მისწრაფებას;

6. და, უკანასკნელი, ყოველისავე ზემო თქმულით შეკავშირებულს ადამიანთა აგრეგრატს, ტომს, ანუ „ქართველობას“.

ასეთია შინაარსი იმ ცნებისა, რომელსაც დღევანდელი ქართველობა თავის „სამშობლოს“ ანუ „მამულს“ უწოდებს. და ამ განსაზღვრის შემდეგ, ვგონებთ, თავისთავად ცხადი უნდა იყოს, რომ ჩვენი „სამშობლო“ მთელ „კაცობრიობისა“ და მისი ტერიტორიას უნების, ხელაფნების, ისტორიულ განდმტყმათა და პროგრესიულ იმედ-მისწრაფებათა ერთერთი სახენაწილია და შეუი არაფერი. და მთლად გონება დაშხული უნდა იყოს კაცი, რომ დაიწყოს მტკიცება, თითქოს ქართველის მხრით თავისი „სამშობლოს“ გამოქომაგება, მისი სახელის დაცვა შეუბღაღავად და მის პროგრესიულ იმედ-მისწრაფებათა თანახმად მოქედება „კაცობრიობის“ ინტერესებს ეწინააღმდეგებოდეს, „კაცობრიობის“ სამსახურს აბრკოლებდეს. პირიქით, ეს ერთადერთი შესაძლო სამსახურია კაცობრიობისა, რადგან წარმოუდგენელია „კაცობრიობა“ კერძო „სამშობლოთა“ გარეშე; ისე როგორც „მრთელი“ წარმოუდგენელია მის შემადგენელ „ნაწილთა“ გარეშე. ჩვენ ვერ წარმოგვიდგენია ცოცხალი ადამიანი და საზოგადო მოღვაწე, რომელიც ერთ განსაზღვრულ ტერიტორიაზე

არ სცხოვრობდეს, რომელსამ ტომს არ ეკუთვნოდეს, თავის დედაენად რომელსამე ენას არა სთვლიდეს, დროისა და სივრცის გარეშე იღვეს და სხვა. ყოველი საზოგადო მოღვაწე ადამიანთა ერთს რომელსამე განსაზღვრულ ჯგუფს ემსახურება და კაცობრიობის სხვა ჯგუფთა შორის მომავალში საპატიო ადგილს უმზადებს. აგრეთვე ყოველი ქართველი პროგრესიული მამულიშვილი თავის „მამულს“ ანუ „სამშობლოს“ ემსახურება და სხვა ერთა შორის ღირსეულ ადგილს უმზადებს.

შესაძლოა მართლაც გამოდგეს ფურნიერის აზრი, რომ შორეულს მომავალში კაცობრიობის ყოველმხრივი განვითარების უმაღლეს საფეხურზე, მნიშვნელობას დაპკარგავს ყოველგვარი ტერიტორიული საზღვარი და „სამშობლო“ უბრალო კრებული და იქნება ერთი ენით და წარსულით შეერთებულ ადამიანთაო, მაგრამ ჯერჯერობით კი, ვიდრე ადამიანსა და ადამიანთა კრებულებს ბევრი რამ მოსდევს მხეცური და სანამ ჩვენი სამშობლოც განსაზღვრულს პოლიტიკურ, სოციალურ და ეკონომიურ პირობებში იმყოფება, არ შეგვიძლია სამშობლოს მოლატედ არ ჩავსთვალოთ ყოველი ქართველი, რომელიც თავის ერს — ქართველ ხალხს დაივიწყებს და შორეული ტომქვეყნების სამსახურს წაებღაუქება.

1905 წელი, 16 ივნისი.
თფილისი.

ს. გორგაძე.

ქანეთში დარჩენილი ძველი (ქრისტიანობის დროს) გადმოცემანი და ჩვეულებანი.

I.

მეფის წყარო*)

ხოფის ბაზრიდან აღმოსავლეთით ნახევარი საათის გზაზე სოფ. ბუჯალს არის ერთი წყარო, რომელსაც „მეფის წყაროს“ ეძახიან (ქანურად: მაფაწყარი). მთელ ხოფას ამისთანა კარგი წყალი მეორე არ არის. ჩვენი ძველებისაგან გავიგონია, რომ 240 წლის წინეთ ამ ადგილებში მეგრელები ყოფილან. იმ დროს ოსმალეთის ფაღიმაჰმა სულტან სელიმმა ლაზის ტანს ომი გამოუცხადა და დაიქირა. აქაური მეგრელები თანდათან მუსლიმანებად გადაიქცენ. ჩვენც ეს სარწმუნოდ მიგვაჩნია, რადგან ჩვენი ლაპარაკი (ოღარღალუ) და მეგრელების ენა ერთი მეორეს წააგავს.

მეფის-წყაროდან ასი ნაბიჯი ქვემოდ ერთი სველი ქვის კედელი იყო. ძველი კაცებისაგან გავიგონია, რომ იქ ძველად ქრისტიანების საწინახელი (ოქინახუ) ყოფილა.

ამას გარდა მეფის-წყაროდან ნახევარი საათით ზემოთ ნოსიტონეს**) ზევით მაღალ მწვერვალს „ქრისტიანების სასაფლაო“ ჰქვია (გაურ მეზარე ჯოხანს). ამ მწვერვალზედ ძველი საფლა-

ვებია, დღესაც საფლავის ქვები მოსჩანს.

მეფის-წყაროდან ერთი საათის გზაზე მარჯვნივ ნადირათის*) მწვერვალზე დიდი ძველი ეკლესიის კედლებია.

ეს ნიშნებიც გვინაჩავს და აგრეთვე ძველი კაცებისაგანაც გავიგონია, რომ ჩვენი ძველები მეგრელები ყოფილან, რომ გურჯების ფაღიმაჰს თამარ მეფეს მთელი ეს არე-მარე ძველ ტრაპიზონამდის ხელთ სქერია. ამიოროც ამ ბუჯალურ წყალს „მაფაწყარი“ ჰქვია.

ამას გარდა ათინას ბაზარს იქით ზღვაში დიდ კლდეზედ ორსართულიანი და ოთხკუთხი ერთი ძველი ციხე დგას, რომელსაც „კიზკულე“ (ქალწულის ციხე) ჰქვია. ისიც თამარ მეფისა ყოფილა.

II

ახალი წელი**) (წინაღანი).

1.

ჩვენს სოფელში ახალწლის მოსვლამდის ორი-სამი დღით წინ სახლს, წინკარსა და ეზოს დახვეტენ, ყოველგვარ ქურკლეულობას დარეცხავენ და ახალი წლის დადგომას მზად დახვედებიან, რო-

*) ჩაწერილია ქანურად სოფ. ბუჯალში წასულ წლის 21 აგვისტოს მუჰამედ ეფენდი ქელერჯიზადესა და მემედ აღ. ჩეფოლის ნაამბობიდან.

**) ბუჯალის გორაკის სახელია.

*) ოროხოფის გორაკის სახელია.

**) მუჰამედ ეფენდის ნაამბობი.

III

გორც ყურბან-ბაბრამს. ეს ადამი არც თურქებმა და არც არაბებმა არ იციან, მხოლოდ ლაზები ასრულებენ. დიდდედან ვკითხე: ჩვენი ახალი წელი მარტია და იანვარში რაღად ვასუფთავებთ სახლებს მეთქი? მითხრა: „ქელერჯიოდლი ახმეტლა პაპაშენისაგან გამიგონია, რომ ჩვენი ძველები და მეგრელები ძმები ყოფილან, ამისთვის ამ ადამს დღესაც ვასრულებთო“.

2.

ახალწლის დღიას წყალს მოვიტანთ. ძროხას ბოსლიდან სახლში ამოვიყვანთ, თეთრ გოგრას (კასტანე) დავუჭრით და ვაჭმევთ: თუ ძროხამ სახლში პირველად მარჯვენა ფეხი შემოდგა, ეს კარგი ნიშანია. ბერს სიმინდს ჩამოვამბათ სხვენზე. ბავშვები მოვლენ, ადამი გვაქვს მივსცეთ რამე. ამ დღეს ერთმანეთში არ დადიან და არც რამეს გაცემენ სახლიდან.

3.

მარტის პირველს (ვარიანტი: ახალწლის დღეს) სხვენზე (ოცხონი) ავლენ, ცოცხს დაარტყამენ, დახვეტავენ, რწყილს ეტყვიან: „ე რწყილო, შენ წადი „მარტი მოვიდეს!“ *).

(ვარიანტი: ახალწელს მამაკაცს სახლში არ დაარსჩენდენ, ბევრი რწყილი იქნებაო. ჭერზე ერთი ქალი გავიდოდა და ქვემოდან რო ჰკითხავდენ „რას შვრებიო?“ რწყილს ვკოდავო, უპასუხებდა).

*) 2 და 3 მუხლი მიამბო ოსმან ეფენდი გენჯალაზადემ ათინეში შდ. მეგრულში „წყირიში ჭოფოა“ (რწყილის ჭერა დიდს ხუთ შაბათს (იხ. ჩემი „Грамматика мингрельского языка“, გვ 398—399).

კეცზე ჯვრის დასმა*)

ჩემს ბავშობისას ერთხელ დიდდამ ბაზრიდან ახალი კეცი მოიტანა. კაცი რომ გამოწვა, ნახშირი აიღო და კეცს ერთი დაღმა და ერთიც განზე ხაზი გადაუსვა ჯვრის სახედ. კაი ხნის შემდეგ გურჯისტანს წავედი და იქ ქართული წერა-კითხვა ვისწავლე. ერთხელ ერთმა დედაბერმა კეცი მოიტანა ფურწეში გამოსაწვავად. იმანაც ნახშირი აიღო და როგორც ჩემმა დიდდამ კეცი დაღმა და განზე გადახაზა. მე შევეკითხე დედაბერს: „ამ კეცს რაა, რომ გადახაზე“ — მეთქი? მიპასუხა: „ეს ჩვენი ჯვარია, რომ კეცს თვალი არ ეცეს და არ გასკდესო“.

ერთი წლის შემდეგ ისევ ხოფას მოვედი. დიდდას ვკითხე: „შენ რო კეცს გადახაზე, იპას რა ჰქვიან“ — მეთქი, მითხრა: „რა ჰქვიან არ ვიცი, მეც ჩემი დიდელისაგან ასე მისწავლია; მისთვის გადახაზეთ ხოლმე, რომ ახალ კეცს თვალი არ ეცეს და არ გასკდესო“. მე ვუთხარი: „მას რომ ახაზე, ეს მეგრელების ჯვარია და ნუ ხაზე, ცოდვა არის“ — მეთქი. მან კვლავ მითხრა: „გინდ ცოდვა იყოს და გინდ რა, მე ძველებიდან რაც მისწავლია და მიხაზეს, ის უნდა ვქნაო“.

IV

საკლესიო ნივთები**)

ამ მხ წლის წინათ ბავშვები ვთამაშობდით სახლში და მალლა ჭერზე ავე-

*) იმავე მუჭამედ ეფენდის ნაამბობი.

**) აბდულა ეფენდი აშიქხასანოლის ნაამბობი.

ფარული ქრისტიანი ტუხა*).

ამ ორასი წლის წინათ ყოფილა ერთი დედაკაცი, სახელად ტუხა რქმე-
ვია. ყოველ კვირა ღღეს დაიკარგებოდა
თურმე და საღ დაიარებოდა, არ იყო-
დენ. ერთხელ ახალწლის ღღესაც და-
ლიდანვე დაკარგულა. ვაჟი წასულა მის
სადებრად და გზაზე წამოწვევია.

„ღედილო, მითხარ საღ მიდინარ?
არ დამიმალო, თურემ მოგკლავ“.

„შეილო, გორაზე მივალ სალო-
ცავში (ოხვამე), რომ ღმერთს ვევედრო.

„სალოცავში რისთვის დადინარ?
მუსლიმანი არა ხარ შენ? ყოველ კვირა
ღღეს რომ იკარგები ხოლმე, აქ დადინარ
განა“?

— ჰო შეილო, აქ დავიარები.

„აწიცი ივლი ხოლმე?

— არა შეილო, აღარ ვივლი. აწი
მეც მუსლიმანი ვიქნები. ნურას მეტყ-
ვი მეტს, ნურას მელაპარაკები.

იასკუ ვიფშიძე.

დით. იქ ერთი ზანდუკი ვნახეთ. აგხა-
დეთ და რა ვნახეთ? — იესო წინასწარმე-
ტყველისა (ირა ფელაშბერი) და მარიამ
ღედის ხატები, მღვდლის შესამოსელი და
ბაიჩალი, საცეცხლოური და საკმეველის
ქურქელი და ჯვრები. ზანდუკიდან ამო-
ვიღეთ ეს ნივთები, სახლში ჩამოვიტა-
ნეთ და ვთამაშობდით. დიდდამ დაგვი-
ნახა, გაგვიწერა და გვცემა: „ეს ნივთე-
ბი ძველი კაცებისა იყო. ორასი წლის
ნივთები ჩვენ შენახული გვქონდა და
თქვენ ასე რათ დაგაქით? ეხლავე წაი-
ღეთ და საცა იყო, იმ ადგილას დადეთ-
თო“. ჩვენც წავიდეთ და ზევით ზან-
დუკშივე ჩავდევით. დიდდას რომ არ გა-
ეგო ისე მალვით ორი ჯვარი ავიღეთ და
ბაზარში ბერძენ მქედელს სამ ოყა თუ-
თუნში მივეცი. შემდეგ გავიგეთ, რომ
ამ ბერძენს 25 ლირათ გაეყიდა. რაც დარჩა
ნივთები ვინიხავდით. ამ დიდ ომიანობამ-
ღის გვქონდა. დიდდასგან დაწყველილი
ვიყავით და ხელის ხლებას ვერ ვბედავ-
დით. ომის გამო გადავიხვეწეთ, მუჰაჯა-
რი გავხდით და როდესაც შინ დავბრუნ-
დით, სახლი გადამწვარი დავგვხდა.

ილია ჭავჭავაძე ტფილი ში**).

(გაგზქელება).

1884 წელს, როცა პირველად ილია
გავიცანი, აგი ახალ-ბებუთოვის ქუჩის
კუთხეში სცხოვრობდა, სადაც ცეცხლის
მქრობელი რაზმი იყო, მაგრამ მალე გა-

დასახლდა იმავე ქუჩაზე ზუბალოშვილის
სახლში. აქაური ბინა, თუმცა დიდი არ
იყო, მაგრამ, სამაგიეროდ, ნათელი და
მომარჯვებული იყო. მე მაინც ამ ბინი-

*) შემდეგ ეფენდი შიშმან ოღლის ნაამბობი არქაბეში.

***) იხ „განათლება“ 1917 წ. № 6-7.

დან ბევრი სასიამოვნო მოგონებანი ჩამოვაგულში. ილია მაშინ, შედარებით, ახალგაზრდა და ყოველთვის თითქმის კარგ გუნებაზეც იყო, ასეთივე ფიზიკური იყო მაშინ ილიას მეუღლე ოლიაც, რომელიც მაშინ დიდ მოღვაწეობას იჩენდა საზოგადო საქმეში, ყოველ წელიწადს სახლში ამზადებდა სხვადასხვა ნივთებს აღფერისათვის, რომელიც ქ. შ. წ. კ. საზოგადოების სასარგებლოდ იმართებოდა ხოლმე.

1. ილიას მეგობრები მაშინ ყველა ცოცხალი იყო და ხშირადაც ნახულობდნენ მას. ყველაზე ახლო ნაცოცხვად ძე სცხოვრობდა, იგი მაშინ ძლიერ გატაცებული იყო სასკოლო საქმეებით და ქ. შ. წ. კ. გამ. საზ. და სააზნაურო სკოლის განვითარებაზე ოცნებობდა. ეს იყო იშვიათი პატიოსანი და დაუღალავი საზოგადო მოღვაწე. გონებრივი ნიჭითა და პედაგოგიურის ცოდნით მასზე მაღლა იაკობ გოგებაშვილი იდგა, მაგრამ მულშივი მცაღინეობითა და შრომით ცხვედაძე ცდილობდა ამ ნაკლის შევსებას.

ნიკო ცხვედაძე მტკიცე ურყვევლი ხასიათისა იყო, მას მიენდობოდა ყველა საქმე, რომლის შესრულებაში ყოველთვის სინდისით ხელმძღვანელობდა. ის მართლა საკვირველი აღამიანი იყო და ქართველ მასწავლებელთა სასახლოთ უნდა ესთქვა, რომ მათ შორის მინახავს ბევრი მშვენიერი, მშვიდი და საქმის მოყვარული პიროვნება.

ნიკო ცხვედაძესთან ლაპარაკის დროს მალე გაიგებდით თუ, რა იზიდავდა მას ყველაზე უფრო, რადგანაც მისი სალაპარაკო მუდამ ან „წერა-კითხვის“ გამ. საზოგადოება, ან სააზნაურო სკო-

ლა იყო. პირველის შესახებ იგი მუდამ სიღარიბეს უჩივოდა, რადგან ბევრს წევრს საწევრო გადასახადი არ შეჰქონდა და სხვა წყარო „წერა-კითხვის საზოგადოებას მაშინ არა ჰქონდა რა, რადგანაც მაშინ არავინ ჰფიქრობდა სიკვდილის შემდეგ ნაწილი თავისი ქონების საკულტურო და საქველმოქმედო დანიშნულებით დაეტოვებინა. მგონია ნიკო ცხვედაძემ დიდად შეუწყო ხელი იმას, რომ ბოლო დროს მრავალი ქართველისათვის საკულტურო მიზნით ქონების ნაწილის დატოვება ზნეობრივ მოვალეობად გახდა.

ილია ქავჭავაძეს ძლიერ უყვარდა ნიკო ცხვედაძე და პატივისცემით ეპყრობოდა საზოგადო, საკეთილო საქმეში დაუღალავის შრომისა და პირადი უმწიკვლო ხასიათის გამო.

2. ილია არა ნაკლებ პატივის მცემელი იყო იაკობ გოგებაშვილისა, მაგრამ მას, ცოტათ თუ ბევრად, კრიტიკულად უყურებდა, რადგანაც გოგებაშვილი მისი ქუთის მიუხედავად, თავის ნათქვამი, ბავშვივით ენიაინი და საკმაოდ თავმოყვარე კაცი იყო, უფრო მწერლობაში. გოგებაშვილს მტკიცე და შეურყვევლი ხასიათი ჰქონდა, მასთან ძლიერ გულკეთილობასაც იჩენდა. რაც კი შეეძლო, ყველას ეხმარებოდა და მისი სიპატიოსნე ყველამ იცოდა.

ილია ქავჭავაძე ხშირად აქებდა გოგებაშვილის ნიჭის შემოქმედებას, რადგან მან შექქნა საქართველოში საბავშვო მწერლობა, აქებდა მის დამოუკიდებლობას, რადგანაც მან შეადგინა უმთავრესი წიგნები „დედაენა“ და „ბუნების კარია“; გოგებაშვილი მუდამ აუმჯობესებდა თავის წიგნებს და ამნაირად შექქნა ფრი-

ად უსაქიროესი სახელმძღვანელო წიგნები ქართველთათვის. გოგებაშვილი ქართველებში პირველი იყო, რომელიც თავის წიგნების შემოსავლით ცხოვრობდა. ეს წიგნები იყო მისი შვილები, დღე და ღამ მუდამ მათს გაუმჯობესობაზე ჰფიქრობდა და იმავე დროს ბევრსაც კითხულობდა პედაგოგიიდან, რაც კი მისთვის სასარგებლო იყო. მთელი 28 წლის განმავლობაში ნაცნობობა არ შემიწყვეტია იაკობ გოგებაშვილთან, ხშირად დავდიოდი მასთან და შეყნიშნე ერთი ნაკლი, სახელდობრ ის, რომ ნაკლებად იცნობდა პრაქტიკულ ცხოვრებას, იგი უფრო თეორეტიკი იყო და კაბინეთში მომუშავე მეცნიერი. მაგრამ მიუხედავად ამისა, თავისი ნიჭისა და ბუნებრივი აღიარების მიხედვით გოგებაშვილმა შექმნა რამდენიმე წიგნი, რომელშიაც, პირიქით, გამოცდილებაც სჩანს და ცხოვრების. ცოდნაც: „ბუნების კარშიაც“, სადაც საქართველოს აწერილობა მოყვანილი, არა სჩანს, რომ ავტორი ნაკლებად იცნობდა საქართველოს და მთელი თავისი სიცოცხლეში ბორჯომის, სურამისა და ქართლის ზოგიერთ ადგილების გარდა, საქართველოს სხვა კუთხეში არ სად ყოფილა. რასაკვირველია, გოგებაშვილს რომ დავლილი ჰქონოდა საქართველოს ყველა კუთხეები, რომელთა აწერილობა წიგნში აქვს მოთავსებული, ეს აწერილობანიც უფრო მდიდარი და ცოცხლი იქნებოდა, მაგრამ ექვს გარეშეა, რომ „ბუნების კარა“ც, როგორც არის აკმაყოფილებს მოხარდ თაობის მოთხოვნილებას და კარგადაც ასრულებს თავის დანიშნულებას. ორი უმთავრესი წიგნი გოგებაშვილისა „დღეა ენა“ და „ბუნების კარი“, ექვს გარეშეა, სამაგა-

ლითოდ უნდა ჩაითვალოს და დიდი ხანს იქნება ხმარებაში. ამას ხშირად უწინასწარმეტყველებდა მას ილია ქავჭავაძე და ილიაც მოხარული იყო, რომ ეს წიგნები ძლერ ვრცელდებოდა საქართველოში.

იაკობ გოგებაშვილი ილიასთან მხოლოდ საქმის გამო მოდიოდა, არც მახსოვს, რომ ოდესმე სადილოდ ან ვახშმად დარჩენილიყო, საზოგადოდ იაკობი სტუმრად არავისთან დადიოდა. ეს ისეთი კაცი იყო, რომელიც თავისას კმაობს და სხვისგან არაფერს იღებს და თუ მოხდებოდა, რომ საჩუქარზედ უარს ვერ იტყოდა, ცდილობდა სამაგიერო გადაეხადა, რომ დავალებული არ დარჩენილიყო. დიად, გოგებაშვილი იყო პატიოსანი, ბრწყინვალე პიროვნება, ნამდვილი პედაგოგი-მწერალი, რომელიც თავისი სიცოცხლეში მუდამ სწავლობდა და სხვასაც ასწავლიდა. არ მახსოვს, რომ იგი გართული არ ყოფილიყო კითხვაში, ან წერაში; რავდენისამე წლის განმავლობაში თითქმის ყოველ დღე ათი და მეტი საათის განმავლობაში მუშაობდა, ხშირად გვიან ღამ-ღამობითაც მინახავს საწერ მაგიდასთან მომუშავე, საზოგადოდ გოგებაშვილს მშვიდი და წყნარი ცხოვრება უყვარდა, ბევრ კმაყოფილებას არ მისდევდა, მისი სატრფიალო საგანი იყო სამშობლოსა და პედაგოგიის სიყვარული.

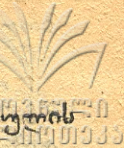
მ. ოთხმოციან წლებში ილიას ხშირი სტუმარი იყო ვანო მაჩაბელი, რომელიც დაუახლოვდა ილიას სალიტერატურო ასპარეზზე მოღვაწეობით და ბანკში მოღვაწეობითაც. ვანო მაჩაბელი ნიჭიერი კაცი იყო, სეროიზულის მისწრაფებით ლიტერატურაში, რაც მტკიცდებ-

ბა მის მიერ შექსპირის დრამების ქართულად თარგმნით და გაზეთ „დროებაში“ თანამშრომლობით და იმავე გაზეთის რედაქტორობით. მას კარგი განათლება ჰქონდა მიღებული, იცოდა გერმანული და ფრანგული ენები და დასავლეთ ევროპაშიაც ნამგზავრი იყო, ასე რომ მისი გონებრივი მომზადება საკმაო იყო სალიტერატურო მოღვაწეობისათვის. ვანო მაჩაბელი მწერლობაში დიდს მისწრაფებასა და სიყვარულს იჩენდა. როგორც შექსპირის დრამების მთარგმნელს თეატრიც უყვარდა და 1886—1887 წლების ზამთრის სეზონში თითქმის ყოველ კვირაობით დავდიოდით ერთად ქართულ თეატრში, სადაც ვასო აბაშიძის, მისი მეუღლის, (საფაროვის) გაბუნიას, კოტე მესხის, ყუფიანის, გუნიას და სხვების ორიგინალურ თამაშობას სცენაზე აღტაცებაში მოკვავდით. მართალია, მათ ხშირად თავიანთი როლებიც არ იცოდნენ, მაგრამ მაინც ჩინებულად თამაშობდნენ,—არა შაბლონურად, არამედ ორიგინალურად. ვანო მაჩაბელი ყურადღებით ისმენდა თამაშს, მაგრამ სცენის ხელოვნების მცოდნე მაინც არ იყო, როგორც დავით ერისთავი, ავტორი „სამშობლოსი“, რომელიც ჩვენთან ერთად ხშირად დადიოდა თეატრში. ვანოს მოსწონდა თამაშობის კომიკური მხარე და ბევრსაც იცინოდა კომიკური ადგილების დროს, დავით ერისთავი კი უფრო თავშეკავებული იყო და კრიტიკულად უყურებდა მათ თამაშს. თეატრის რეჟისორად მაშინ ვასო თუმანიშვილი იყო, წყნარი, მუდამ მოდიმირი ადამიანი, რომელიც მეძლიერი რბილი ხასიათის ადამიანად მეჩვენებოდა. იგი არაოდეს მოთმინებიდან არ გამო-

დიოდა და ყოველთვის დათმობაში იყო. ვანო მაჩაბელი ძლიერ მშველდა „ვეფხისტყაოსნის“ გერმანულად გადათარგმნაში, მისას მე გავიცანი ალექსანდრე ყაზბეგი (მოჩხუბარიძე), რომელიც მაშინ უკვე მოშლილს მოგავიწყებდა—ცულად ჰხედავდა და ბებერს უფრო ჰკავდა, თუმცა წლოვანობით 40 წელს ბევრით გადაცილებული არ იქნებოდა. მე მაშინ უკვე ვიცოდი ზოგი მისი მოთხრობები და, რასაკვირველია, ძლიერ საინტერესოც იყო მასთან ლაპარაკი მისი თხზულებებისა და საზოგადოდ ლიტერატურაზე შეხედულობის შესახებ, მაგრამ მისი ფიზიკური ავადმყოფობა ისეთი იყო, რომ ხალისიანად ვერ გამოაყვებოდა ლაპარაკში ისეთი საგნების შესახებ, სადაც აზრისადმი ძალის დატანება იყო საჭირო. ამნაირად დაიღუბა ეს ნიჭიერი ადამიანი, თავისი ნიჭს გაუფურობდა. როგორც ალ. ყაზბეგი, ისე დაიღუბა მრავალი ქართველ აზნაურთაგანი განუსჯელობით, უთავბოლო ფლანგვით, სიამოვნების წყურვილის მოკვლითა და სიზარმაცით. ექვს გარეშეა, ალექსანდრე ყაზბეგი, ყმაწვილობას შეფოთიანად ატარებდა და, როგორც მისი მოთხრობებიდანა სჩანს, თვითგანათლებაზე ცოტას ზრუნავდა. ერთი სიტყვით, მან როგორც საჭირო იყო, ვერ გამოიყენა თავისი ცხოვრებისა და გონების ძალა, არამედ უღროოდ დაამსხვრია იგი.

ვანო მაჩაბელთან თითქმის ყოველ დღე იკრიბებოდა ახალგაზდობა, რომელიც ლიტერატურას ან საზოგადო საქმეებს ენახურებოდა მოდიოდნენ ისეთებიც, რომელთაც თავი მოჰქონდათ—თითოს რასმე აკეთებენო, საქმით კი მართო მჭვერვეტყველობაში ვარჯიშობ-

დენ. რაკი ვანო მაჩაბელსაც ბევრი ლაპარაკი უყვარდა, იგი უთმუნდა ყბედ მოლაპარაკებებსაც, მხოლოდ ხანდახან უჩივოდა, რომ დროს მართმევენო. როგორც შევნიშნე ახალგაზრდების ხშირი კრება მართლა დროს აკარგვანებდა ვანო მაჩაბელს, სალიტერატურო მუშაობასთვის მას დრო არ რჩებოდა და მას შემდეგ კი, როცა მისმა მეგობრებმა ვანო მაჩაბელი ბანკის საქმეების გამო ილიასთან ბრძოლის ქსელში გააბეს, იგი სულ ჩამოშორდა ლიტერატურას, რომელიც ძლიერ უყვარდა.

მშვენიერს თხზულებამდის ქართულის ცხოვრებიდან. ილიას აზრით ქართული ცხოვრება ძლიერ ჰგავდა ესპანელთა ცხოვრებას. ეს აზრი მას დაჭაბდა მას შემდეგ, როცა გადაიკითხა მთელი რიგი ესპანურ მოთხრობებისა და როცა გულდასმით ჩაუკვირდა „დონკიხოტს“. მეც სიამოვნებით ვზიარებდი ილიას აზრს და ილიაც უფრო გატაცებული იყო იმ დროს თავისი აზრებით. რაეღენიმე კვირის განმავლობაში ჩუენ ბევრს ვსაუბრობდით ქართველი ტიპებისა, ქართულ თავისებურ ცხოვრებისა და დონკიხოტების შესახებ საქართველოში.

ილიას დიდი ხნის ძებნა არ დასჭირვებია და სხვადასხვა სახით იპოვა იგი (დონკიხოტი) იმერლეშა.

რამდენად მასალა ნიკიტის მწერლისთვის! ამბობდა ილია და აგროვებდა იმერელთა ხასიათის თვისებებს, რომელიც დონკიხოტს მოგვაგონებდა. თითქმის სანჩო-პანჩოშიაც ხედავდა ილია ზოგიერთი მსგავსებას კახელებისა და ქართლელებისას, რომელნიც, მიუხედავად თავის უმოძრაობისა, ხშირად ართობენ შემთხვევითს დონკიხოტს.

ესპანურ მოთხრობებში ხშირად შეხვდებით „გრანდის“ ტიპს (ეს არის ყოველ ქონებას მოკლებული, გადატაკებული აზნაური, რომელიც თავისი აზნაურობით ტრამბახობს). ეს ტიპი ილიას ძლიერ აინტერესებდა, რადგანაც ასე-ს გაფუჭვილ გადატაკებულს „გრანდებს“ ბევრსა ჰხედავდა ქართველებში.

რამდენი სასაცილო რამ არის და რამდენი თავისებურებაა! — იტყვოდა ხშირად ილია და ძლიერ სურდა, რომ აღმოჩენილიყო ქართველი ნიკიტის მწერალი, რომელსაც ამ ტიპებიდან შექმნა.

3. 1886 წლის ზამთარში ილიამ რამდენსავე დღეში დასწერა თავისი უკანასკნელი მოთხრობა „ოთარაანთ ქვრივი“. ამ დროს ილია ხშირად მართავდა ჩემთან საუბარს საზოგადოთ მოთხრობათა მნიშვნელობის შესახებ და როცა „ივერია“ გააფართოვა და გადაიქცა ყოველდღურ დიდ გაზეთად, იგი ჰფიქრობდა და გაზეთში დიდი ადგილი დაეძგო ქართულ ორგინალ მოთხრობებისათვის. „მოთხრობა ცხოვრების სწორი ანარკლი უნდა იყოს“, — იტყვოდა ხოლმე ილია. იგი ქართულ ცხოვრებაში მრავალ თავისებურ და ორგინალ ზნეობრივ ტიპებს ჰქედავდა; და ილიასაც იმედი ჰქონდა, რომ ახალგაზდა ქართველი მწერლები შეჰქმნიდნენ თავისებურ საინტერესო მწერლობას.

თვითონ ილიამ პირველი ვაზა უჩვენა „ოთარაანთ ქვრივის“ დაწერით, მაგრამ მისი გეგმა უფრო ფართო იყო. ილიას აზრი იმ დროს ფართო ასპარეზს იჭერდა და ისიც სერიოზულად ჰფიქრობდა ქართველ მწერლებისათვის აერჩია ისეთი ვაზა, რომელიც მიიყვანდა მათ

ბოდა კარგი მოთხრობის დაწერა.

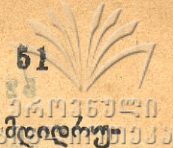
შემდეგ ილიას აინტერესებდა ქართველი „მოურავისა“ და მემამულეების ტიპი, უკანასკნელთა შორის მაშინ მრავალი ორგინალი პიროვნებ: იყო. მაშინდელ ბანკების კრებებზე ისინი გაზაფხულზე მრავლად ჩამოდიოდნენ ტფილისში და ილიაც ყოველთვის ხედავდა მათში ამ წოდების ფრიად საინტერესო წარმომადგენლებს. აქ იყვნენ ჩინებულნი წარმომადგენლნი „ძველი დროის მემამულეთა“, რომელნიც ახლა უკვე გამჭრალია და მეტად სამწუხაროდ მიმინია, რომ მაშინვე არ ჩავიწყრე ყველაფერი, თუ როგორ ახასიათებდა იმათ ილია. ხშირად ასეთს ბატონებს, ქართულად გამოწყობილებს, ილია სადილად ჰპატივებდა და მეც შემთხვევა მეძლეოდა მათის გაცნობისა. მათი ზრდილობიანობა, ლაპარაკი, უბრალო ხუმრობა, სასიამოვნოს და ორიგინალ ნიშანს ასემადა მათ, რომელთაც ილიაც აღტაცებაში მოდიოდა.

თავშესაქცევი მასალა საუბრისათვის აუარებელი იყო, ამ მასალების თვისება და ხასიათიც ამტკიცებდა, თუ რამდენსა და როგორ სერიოზულად ჰფიქრობდა ილია ქართველთ ცხოვრების ყოველგვარ მოვლენათა შესახებ და როგორ ბეჯითად ცდილობდა იგი ქართული მწერლობის აყვავება-განვითარებისთვის.

4. როცა ვუკვირდები, რომ ხშირად აღამიანები მრავალი წლის განმავლობაში მეგობრულად მჭიდროდ ცხოვრების შემდეგ ერთმანეთს შორდებიან — თითქოს ერთმანეთს არც კი ეცნობდნენ, ვსწუხვარ და საზოგადოდ მეგობრულ რწმენასაც ვკარგავ. თ-ლი კონ. მუხრანსკი ყმაწვილობიდანვე ილიას მეგობარი იყო და

ოთხმოციან წლებში თითქმის ყოველდღე მიდიოდა მასთან, ხშირად სადილობდა და საუბრობდა ილიასთან, მხიარულად და სიამოვნებით საუბრობდნენ სხვადასხვა საკითხების გამო. კონ. მუხრანსკი იყო ნამდვილი ევროპელი გზანდ სენიფრ და მასთან ნამდვილი ქართველი „დადებუდი“; იყო უმეტესად სასიამოვნო აღამიანი, ზრდილობიანი, მოლაპარაკე, ერთი სიტყვით, ნამდვილი ჯენტლმენი. თითქმის ყველა ნაცნობი სიმპატურად უცქეროდა მას, ყველგან სიამოვნებით იღებდნენ და ილიაც იმის საზოგადოებაში დიდს სიამოვნებასა გრძობდა. ილია და კონ. მუხრანსკი დიდი ხნის ახლო მეგობრები იყვნენ, შემდეგ კი, უმნიშვნელო გაუგებრობის გამო, აიშალნენ და დიდხანს, როგორც მტრები, ერთმანეთს ერიდებოდნენ. მხოლოდ 1899 წ. მოგახერხე მათი ისევ შერიგება, მაგრამ ძველი მეგობრობა მაინც მკვდრეთით არ აღმსდგარა. თ-ლი კ. მუხრანსკი მუდამ კარგ გუნებაზე იყო და მასთან ხუმრობაც და ნახვილი იტყვებიც უყვარდა, რითაც უფრო იზიდავდა თავისკენ ილიას; ილიაც ყოველთვის კარგს გუნებაზე იყო, როცა კ. მუხრანსკი მასთან სადილობდა. კ. მუხრანსკის, თუმცა მთელი ევროპა შემოვლილი ჰქონდა, მაგრამ ყველაფერი ქართული უფრო მოსწონდა და, სხვათა შორის, ქართული სასმელ-საქმელიც. ხანდახან დილითვე ჰკითხავდა ილიას მეუღლეს ოლდას, რა ექნებოდა სადილათ, და თუ არ იქნებოდა მისი საყვარელი საქმელი, მაგ. ლობიო, ჩინირთმა, ან ორაგული, სთხოვდა ერთი რომელიმე მაინც დაგმზადებინათ სადილისთვის. სადილზე კონ. მუხრანსკი ძლიერ მხიარულობდა და სხვებსაც შეაქცევდა

...და მუხრანსკი ყმაწვილობიდანვე ილიას მეგობარი იყო და

ხოლმე, მაგრამ იქცეოდა ყოველთვის ზრდილობიანად და ტაქტიკურად, მისი საქციელი ყოველთვის უმწიკვლო და სამაგალითო იყო სხვებისთვის.

როგორც ნამდვილი ქართველი კ. მუხრანსკიც ძლიერ სტუმართ მოყვარე იყო. მაგრამ შინაური პირობები ნებას არ აძლევდნენ მეგობრები დაებატივნა თავისას. მხოლოდ მამის სიკვდილის შემდეგ გამართა ერთხელ წვეულება დილომში. ტფილისში კი წვეულებას მაშინ მართავდა, როცა ცოლი შინ არა ჰყავდა.

ერთხელ 1887 წ. პროფესორის ილ. ოქრომჭვდელიშვილის მოსვლის გამო კოტეს მამამ, ძველმა თავადმა, ივანე მუხრანსკიმ გამართა დილომში წვეულება, სადაც ილიაც და მეც მიპატიებულნი ვიყავით. იქ მე გავიცანი გიგო გაბაშვილი, რომელიც ისიც იყო პეტერბურგის სამხატვრო აკადემიიდან დაბრუნებულიყო, მაგრამ ზოგ მის ნახატებს მანამდინაც ვიცნობდი ტფილისში. ამ სურათების მიხედვითაც შემეძლო მსჯავრი გამომეთქვა გიგო გაბაშვილის მხატვრული ნიჭის შესახებ და დარწმუნებულიც ვიყავი, რომ ქართული ყოფაცხოვრება მასში ფრიად ნიჭიერს გამომხატველს იპოვიდა. ასეც მოხდა. ქართულ ხალხურ ცხოვრებას ისე ნიჭიერად ვერაფერ ჰხატავს, როგორც გიგო გაბაშვილი, რომელიც

მელსაც შეუძლია ქართულ მდიდრულ ლალ მორთული ბუნების ფერადებით გადაღება ტილოზე. რადენისამე წლის განმავლობაში გიგო გაბაშვილი მუშაობდა ქართული მხატვრული ხელოვნების განვითარებისა და გამდიდრებისათვის, მაგრამ მან მაინც ვერ მისცა თავის სამშობლოს იმდენი, რამდენსაც მისგან მოველოდით. საქართველოში ცხოვრება ხელს ვერ უწყობს ხელოვანს, რადგან ცმულმივი ბრძოლა არსებობისათვის ხელოვანს იძულებულად ჰხდის იმუშაოს არა თავისი მოწოდების გზით, არამედ ძალდატანებით, ლუკმა პურის საშოვნელად.

მეცენატები ქართველებში თითქმის არ არიან და დავით სარაჯიშვილის გარდა, რომელიც ხანდახან სურათებს ჰყიდილობდა გიგო გაბაშვილისაგან, იყვნენ მხოლოდ მცირე შეძლების შემთხვევითი მყოფელები.

არც კ. მუხრანსკი იყო მეცენატი და საერთოდ იგი ცოტას უწყობდა ხელს ქართულ კულტურულ დაწესებულებებს; მხოლოდ თავისი სიცოცხლის ხანებში, ნიკო ცხვედაძის გავლენით, დაინტერესებული იყო სათავადაზნაურო გიმნაზიით.

(შემდეგი იქნება).

არტურ ჯეისტი.

ქართული სკოლის პროგრამა.

ქართული ენა.

ა) შარველი განყოფილება.

(საზნებანი*).

1. მოწაფეებთან საუბარი უსაქიროესთ ცნებათა შესათვისებლად, დაკვირვებისა და ბავშვის გარეგან გრძნობათა გასაფითარებლად.

შენიშვნა: მასწავლებელი, ცოცხალი საუბრის საშუალებით, გაიცნობს მოსწავლეებს, მათ განვითარებას, ნიქს და სიტყვის მასალას, რაც ოჯახიდან სკოლაში მოუტანიათ. მასწავლებელი მართავს ექსკურსიებს, რომლის დროსაც უყვირდება ბავშვების თავისუფალ ლაპარაკს და აზრთა თავისებურად გამოთქმას. პირველი წინასწარი საუბარი უნდა შეიცავდეს უფრო მახლობელსა და ბავშვებისათვის სახალისო, საყვარელ საგნებს: მაგ. სურათებს, ბავშვების ცხოვრებიდან, სათამაშოებს, პატარა პატარა ამბებს, ზღაპრებს, მასწავლებლის მიერ კლასში წაკითხულს და ან მოწაფის მიერ მოთხრობილს ამბებს, ანბანში დახატულს საგნებს და სხ. საუბრებს თავდანვე უნდა მოჰყვეს სეგვანჯილობა, რომელიც უნდა გრძელდებოდეს სხვა გაკვეთილებზედაც ამოქრის, დაწებების, ძერწისა და ხატვის სახით.

2. წინასწარი ზეპირი და წერილი საგარჯიშოები წერა-კითხვის შესასწავლად: წინადადების დაყოფა სიტყვებად, სიტყვების დაყოფა მარცვლებად და ხმებად. წერა ასოების ელემენტებისა ხატვისთან ჩართული, წერა რთული ასოების ელემენტებად დაყოფით, ხატვა მარტივი საგნებისა. წერა კითხვა (ანბანი) ანალიტიკურ-სინტეტიკურის წესით, „ნორმალური“ სიტყვების საშუალებით.

3. საკითხავი მასალა: 1) შეგნებით კითხვა შესაფერა მოთხრობებისა, ზღაპრებისა, ლექსებისა და იგავ-არაკებისა. მოთხრობები ბავშვების ცხოვრებიდან: ბავშვი ოჯახში, სკოლაში და ბუნებაში, მისი მწუხარება და სიხარული. 2) წაკითხულის შინაარსის გადმოცემა თავის სიტყვებით. 3) ზეპირად და შეგნებით ცოდნა საუკეთესო ლექსებისა სახელმძღვანელო წიგნიდან. 4) სიტყვიერად გადმოცემა შეთვისებულ შთაბეჭდილებათა და აზრთა, როგორც წაკითხულიდან, ისე გაგნილ ამბებიდან. 5) წაკითხულის შინაარსის, ან რომელიმე ადგილის თვალსაზრისად გადმოცემა ხატვის, ძერწისა და ამოქრის საშუალებით. 6) მასწავლებლის მიერ კლასში კითხვა შესაფერი მასალებისა. 7) გარეშე წიგნების

* ეს პროგრამა განხილული და დამტკიცებულია კავკ. სამოსწოლის კომისიის ინიციატივით არსებულ ქართული პედაგოგიური საბჭოს მიერ.

კითხვა მოწაფეების მიერ და მისი შე-
მოწმება. 8) გამოცნობა საგნებისა თვი-
სებათა მიხედვით.

4. საუბარი ანბანის სწავლის შემდეგ.
თვალსაჩინოდ განხილვა და აღწერა მას-
ლობელ საგნებისა, საკითხავ მასალებთან
დაკავშირებით. ფერების გამოცნობა. სა-
სუბრო საგნების ძვრწა და დასურა-
ობა.

5. წერითი სავარჯიშოები: ბავშვების
მიერ მოტივირებულ სიტყვებისა და წინა-
დადებითა წერა სურათებისა და საუბრის
მიხედვით. სახმო კარნახი. პასუხი კითხ-
ვებზე: ვინ რას აკეთებს სურათზე (სურ-
ათ დედნები). გადაწერა წიგნიდან და
სსკოლო დაფიდან მისწავლის მიერ მო-
გონილის და მასწავლებლის მიერ დაწე-
რილის საუკეთესო შთახრობისა. ძნელი
სიტყვების წერა დანაწილებით. გადაწე-
რა ზოგიერთის ცვლილებით. მოკლე
აწერილობა საგნებისა, სურათებისა. წერა
საკუთარის მოთხრობისა სურათების მი-
ხედვით და კითხვების საშუალებით წერა
თავისუფლად და მოკლედ საკუთარის
შთაბეჭდილებისა.

შენაშენა: წერის დროს მოწაფეე-
ბი თავიდანვე პრაქტიკულად უნდა
შეჩვივნენ სიტყვების გადაცანის
წესსა და წერტილის დასმას წინა-
დადების ბოლოში.

ბ) მეორე განყოფილება.

1. გარკვეული და სწრაფი კითხვა
ნიშნებზე შეჩერებით. თავისი სიტყვებით
გადმოცემა წაკითხულის შინაარსისა. სა-
ჭირო ახსნა-განმარტების შემთხვე
ზვად შესწავლა საუკეთესო ლექსებისა და
იგავარაქებისა, სხელმძღვანელო წიგნი-

დან. (კოდნა შესაფერ მოთხრობებისა და
ხალხურ ზღაპრების შინაარსისა) ამბები ბავ-
შვების ცხოვრებიდან. ბავშვები ოჯახში,
სკოლაში ბუნებაში. ბუნება და აღმთიანი
ქალაქში დი სოფლად წელიწადს სხვა-
დასხვა დროს თავისუფლად აღწერა მა-
ხლობელის საგნებისა და სურათებისა.
მწვობრად, დალოგებით გადმოცემა შთა-
ბეჭდილობათა და ახრთა, რომელნიც მო-
წაფეს შეუთვისებია სხვადასხვა გარკვე-
თილზე საუბრის დროს. წაკითხულის და-
სურათება ხატვისა და ძვრწის საშუალე-
ბით.

კლასს გარეშე წიგნებს კითხვა.

2. საუბარი: შესწავლა ახალი საგ-
ნებისა ოჯახისა და სკოლის მახლობლად
მაგ.: ქვები, ლითონები, მადნეულობანი,
წელიწადის დრონი, თევები, აღმთიანის
სხელი, მისი მოვლა, ტანისა ოსი, საქ-
მელი, ბინა, ხუთი გრძობა და ბუნების
მოვლენანი მოკლედ. ქვეყნის ოთხი მხა-
რე, მდინარე და მისი ნაწილები, აღმთი-
ანისთვის სასარგებლო ცხოველები, ფრინ-
ველები, მწერები, თევზები, ვეშაპი. მავ-
ნე ცხოველები (მხეცეები) მუქთახორე-
ბი ანუ პარაზიტები. შხამიანი ცხოველე-
ბი. მცენარისათვის სასარგებლო და მავნე
ცხოველები, ობობები, კიბოები, ქაები.

საკლასო ოთახი და სკოლის ეზო,
აწერილობა თავის სოფლისა, ქალაქისა.
ექსკურსიები მახლობელ შესანიშნავი
ადგილებისა და ისტორიული ნაშთების
დასათვალერებლად. დასურათება ექს-
სკურსიის დროს ნახული ადგილებისა და
ყურადსაღებ ნაშთებისა.

3. წერითი სავარჯიშოები: მოკლე
აწერილობა საგნებისა და სურათებისა.
მოთხრობების მოკლე შინაარსის წერა-
კითხვების საშუალებით. წელიწადის დრო-

თა მოკლე აწერილობა გვეგმის მიხედვით. ზეპირად ნასწავლი ლექსების წერა. საუბრების მოკლე შინაარსის წერა კითხვების საშუალებით, თავისუფლად, მოკლედ წერა საკუთარის შთაბეჭდილებისა: ნახულისა, გაგონილისა და შემთხვევისა საკუთარის ცხოვრებიდან. საკუთარი მოკლე მოთხრობების წერა სურათების მიხედვით, მასწავლებლის დაუხმარებლად.

ა რ თ მ ე ტ ი კ ა

ა) ზირველი განყოფილება.

(საანბანო).

1. ყოველმხრივ შესწავლა ოთხი მოქმედების საგნებზე და რიცხვებზე 1—20-მდის.

2. თვლა ერთეულებით, ათეულე-ბით და ოცეულებით 100-მდის.

3. ოთხი მოქმედება ათეულ-ოცეუ-ლებზე (საართმეტიკო ყუთის საშუალე-ბით) და წერა რიცხვებისა 100-მდის.

4. თვალსაჩინოდ შეფარდება ერთ-გვარ საგნების რაოდენობისა, რიცხვები-სა და პასუხი შემდეგ კითხვებზე: რამ-დენჯერ მეტი ან ნაკლებია ერთი საგნის რაოდენობა ანუ რიცხვი მეორეზე.

5. გაყოფა საგნებისა და რიცხვებისა ნაშთით (17:2=8) (1).

6. ზეპირი სწრაფი ანგარიში ყველა რიცხვებზე ოცის ფარგალში და ათეულ-ოცეულზე, 100-მდის.

7. აღგილობრივი ზომები და საწყაო: სიგრძის ზომა: საყენი, არშინი, ვერშოკი (თვალსაჩინოდ), ფულის ანგა-რიში.

8. უადვილესი ტიპების ამოცანების

კოდნა და შედგენა მოწათფების მის მსგავსი ამოცანებისა.

9. გაცნობა ნახევრისა და მეოთხე-ლისა თვალსაჩინოდ.

10. გეომეტრიული ტნობები პრაქტი-კულად: სწორი ხაზი. სწორი ხაზების შე-კრება, გამოკლება, გამრავლება და გა-ყოფა. სწორი კუთხე. კვადრატის სხვა-დასხვა კომბინაციები. კვადრატის ნაწი-ლები: კუთხის წვერი, გვერდები და კუ-თხეები. კვადრატის კუთხეების თანასწო-რობა მისი გვერდების სიდიდის მიუხედა-ვად და სხ. (ახსნა თვალსაჩინოდ, ბავშ-შვების თვითმოქმედებისა და ხელგამრჯე-ლობის საშუალებით).

ბ) მეორე განყოფილება.

1. ყოველმხრივ შეწავლა ორი მო-ქმედებისა რიცხვებზე 100მდის.

2. სწრაფი ზეპირი ანგარიში ყო-ველგვარ რიცხვებზე ასის ფარგალში და ათეულ-ოცეულობით ათასამდის.

3. შეფარდება რიცხვებისა და პასუ-ხი შემდეგ კითხვებზე: რამდენით, ან რამდენჯერ მეტი ან ნაკლებია ერთი რიცხვი მეორეზე.

4. მტკიცედ კოდნა გამრავლების ტაბულისა.

5. ხშირად სახმარი ზომები, აღგი-ლობრივი მასწყაო მარცვლეთულობისა. ზომები სიგრძისა (გოჯი, ციდა, მტკავე-ლი); წონის, ქალაღდის და ღროს ზო-მები.

6. მარტივი და რთული სახელწო-დებული რიცხვები ასის ფარგალში. ოთხი მოქმედება სახელწოდებულ რიცხვებზე ზეპირად და წერით ასის ფარგალში.

7. ზრახტიკული ცნობები ნაწევრებზე: ნახევარი, ერთი მეოთხედი, ერთი მესამედი, ერთი მეოთხედი, სამი მეოთხედი, შვიდი მეოთხედი, სამი მეოთხედი, ორი მესამედი თვალსაჩინოდ. მთელი რიცხვის რომლისამე ნაწილის გამოცნობა. გაყოფა რიცხვებისა ნაწევრების მიღებით (მაგ. $11 : 2 = 5\frac{1}{2}$).

8. ამოცანები ოთხს მოქმედებაზე. მტკიცედ ცოდნა ტიპებად დაყოფილის ამოცანებისა და გადაწყვეტა არა ნაკლებ 12 ტიპის სხვადასხვა ამოცანისა. მოწაფეების მიერ მსგავსი ამოცანების შედგენა.

9) ზრახტიკული ცნობები გეგმურად დაწესებული: პარალელი ხაზები, ხაზების თვისება, გამკვეთი ხაზი, ტეხილი და მრუდე ხაზი. სწორი კუთხე. კვადრატის გადაკვეცით სამკუთხედების მიღება. ამ სამკუთხედების გვერდების თანასწორობა გეგმურად დაწესებული. (ამოკრა ფერადი ქაღალდებიდან სამკუთხედებისა და მათი შედარება. შესწავლილ ფიგურებიდან ფერადი სახეების შედგენა. (აქაც ყველაფერი თვალსაჩინოდ კეთდება, ბავშვების თვითმოქმედებისა და ხელგარჯილობის საშუალებით.

გიორგი მის. ლასხიშვილი.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის პირველი სახალხო განათლების მინისტრი გ. მ. ლაიბადა ქ. ქუთაისში 1866 წელს, დეკემბერში. საშუალო განათლება მიიღო ქუთაისის კლასიკურ

გიმნაზიაში, რომლის კურსი დაასრულა 1885 წელს. გიმნაზიაში კურსის დასრულების შემდეგ ლასხიშვილი შედის ოდესის უნივერსიტეტში იურიდიულ ფაკულტეტზე, მაგრამ, რადგან აქ პროფესურა

არ იყო საქმარისად დაშავებული, სწავლის სურვილი კი დიდი ჰქონდა, აფი ისწენს ლექციებს სისტორიო და საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტზე, ამავე დროს ეწაფება თვითგანვითარებას და მსურველზე მონაწილეობას ლებულობს სტუდენტთა წრეებში ხან რეფერატების კითხვით, ხან თავთა წრეების ხელმძღვანელობით. უნივერსიტეტში იმ ეპოქაზე გამეფებულ სასტიკ რებრესიების გამო სტუდენტები არეულობას ახდენენ, რასაც შედეგათ მოჰყვა დაპაიპრება და უნივერსიტეტიდან დათხოვნა არა ერთი სტუდენტისა, მათ რიცხვში გ. ლასხიშვილსაც, როგორც დაპატიმრეს, როგორც არეულობის ხელმძღვანელი. აქედან იწყობა გ. ლასხიშვილის დევნა.

პოლტავის, ხარკოვის, როსტოვის, კაზანის, ქუთაისის, თბილისის ცნებებში ჯდომა და ბოლოს კი მბირში გადასახლება, აი ხვედრი ხალხის ინტერესებისთვის თავდადებული მუშაის—გ. ლასხიშვილისა.

ლასხიშვილი ცნობილია ქართველ საზოგადოებაში როგორც პუბლიცისტი, საზოგადო მოღვაწე და ენერგიული მუშაი.

საქართველოს დემ. რესპუბლიკის პირველმა წინისტრმა კაბინეტის შედგენის დროს გ. ლასხიშვილი მიიწვია ხალხთა განათლების მინისტრად.

მ. პ.

შინაური მიმოსვლა.

რუსეთის დიდი რეგულირება სახალხო განათლების სფეროში ფართე მასშტაბით შეუდგა საკითხის გადაჭრას.

ჩვენი უმთავრესი ყურადღება, რა თქმა უნდა, როგორც დღემდე დაბრუნდეს, დამონებული გრის შეიღებისა, უნდა მიექცეს სკოლის ნაციონალიზაციის საკითხს, სკოლის გაერთიანებას ბრინციპის ცხოვრებაში გატარებას, თუ რა ვხვით, ან რა ფორმაში უნდა ჩამოყალიბებულიყო ეს დიად მნიშვნელოვანი საქმე.

სრულიად რუსეთის მასწავლებლთა კავშირმა საბოლოოდ გამოთქვა თავისი აზრი, რომლის თანახმად ყველა სასწავ-

ლო საგნის წარმოება უნდა ყოფილიყო ღდა ენაზე ყველა ტიპისა და საფეხურის სკოლაში, რუსული ენის სწავლება კი, როგორც სახელმწიფო ენისა, და როგორც საგნისა, უნდა ყოფილიყო საფალღებულიად.

ასეთივე აზრი გამოსთქვა და თავის კაკონ-პროექტშიც შეიტანა დროებით მთავრობასთან არსებულმა სახელმწიფო, სახალხო განათლების საქმეთა გამგე კომიტეტმა... ამავე აზრს იზიარებდა ჩვენში კავკასიის მასწავლებლებთა კავშირიც, რომელმაც წარსული წლის მაისში მომხდარ ყრილობაზე აირჩია ცენტ. ბიურო. ეს ბიურო მთელის თავის შემადგენლობით

შედიოდა ე. წ. საშროუნველო საბჭოში. ამ საბჭოს მიენიჭა თითქმის ერთგვარი საკანონმდებლო უფლება განათლების სფეროში, თუმცა ფაქტიურად აღმინისტრატორულ საკითხებს ეროვნებათა მიხედვით ოთხი პირისაგან შემდგარი კომისიისათვის სწყვეტდა: ქართველი კომისარი თითქოს ავტონომიურად განაგებდა ქართული სკოლების საქმეს, სომხის, თათარების და რუსების აგრეთვე თავთავიანთის.

ქართველმა კომისარმა შეადგინა ეროვნული პედაგოგიური საბჭო, რომელიც შეუდგა პროგრამების შექმნაზე, აირჩია სხვადასხვა კომისიები და სტდილობდა ხელი შეეწყო სკოლის გაეროვნების პრინციპის ცხოვრებაში გატარებისათვის.

საბჭოსა და კომისარატ შორის მოხდა შეტაკება უფლების შენარჩუნების ნიადაგზე, რასაც შედეგად მოჰყვა საბჭოს დაშლა. დაიშალა ქართული ეროვნული პედაგოგიური საბჭოც. რომელმაც თავისი მოვალეობის აღსრულება გადასცა ახლად აღორძინებულ და 19 ნოემბერს დაარსებულს ეროვნული საბჭოს განათლების სექციას. სექციამ განაგრძო თათქოს დაწყებული მუშაობა, მაგრამ ვერ შესძლო იმის გაკეთება, რაც უნდა გაეკეთებინა; რის მიზეზიც, სურვილგარეშად, იყო ჩვეულებრივი ვულგარობა საქმეში საბჭოს მიერ ჩაბმულ პიროვნებისა და უმთავრესად თვით საბჭოს სახელი უფუფარებლობა. ამევე დროს განაგრძობდა მუშაობას მასწავლებელთა კავშირის მიერ არჩეული კომისია. კომისიამ შეიმუშავა საბოლოო პროექტი სკოლის ნაციონალიზაციის პრინციპის ცხოვრებაში გატარებისა.

ამ პროექტით სკოლის გაეროვნება უნდა მომხდარიყო თანდათანობით „უმტკინველოდ“, როგორც პროექტის წინასიტყვიობაშია აღნიშნული, ე. ი. არსებული საშუალო სკოლები უნდა დანაწილებულიყო ეროვნების მიხედვით, მაგრამ არა მასწავლებელ მოწაფეთა გადაჯგუფვით, არამედ საანბანო განყოფილებათა დაარსებით ამა თუ იმ სკოლისთან. ამევე პროექტით ქართული ენის, ლიტერატურის და ისტორიის გაკვეთილების რიცხვი უნდა შეფარსაზიოდ გამრავლებულიყო პირველი კლასიდან 8 კლასამდე.

ეს პროექტი დროებით კანონიკურად იქცა: იგი დადასტურა კომისარიატმა. რადენად ნაყოფიერი აღმოჩნდა ეს კანონი, რადენით გაამართლა მან სკოლის გაეროვნების პრინციპი და მისი შინაარსი, ეს ყველა ცოტაოდნით შეცვნილებული ქართველი მოქალაქისათვის აღვილი წარმოსადგენი და გასათვალისწინებელია. საანბანო განყოფილებათა საქმე ნორმალური გზით ვერ წავიდა. დიდი დრო დასჭირდა მართა იმას, რომ ხსენებულ განყოფილებებში მოწაფეთა საკმაო რიცხვი შეკრებულიყო. ამ გარემოებას ხელს უწყობდნენ ერთის მხრით გადაგვარებული მშობლები, რომელთა სურვილგარეშად იყო დაშვარებული ქართულად მასწავლებლთან თავიანთ შვილებისათვის, თუ ისევე რუსულად და, რასაც ვერალო, ისინიც რუსულს ამჯობინებდნენ, რუსულს ამდღევდენ უპირატესობას, მეორეს მხრით რუსი მოხელე „პედაგოგები“, თავათ სასწავლებელთა სათავეში მდგომი ლიტერატორები, რომე ნიც ჩუმ აგრტაციას ეწეოდნენ მშობელთა შორის რუსულ განყოფილებათა უპირატესობის სასარგებ-

ლოდ და აგენტების საშუალებით შესაფერისის შინაარსის თხოვნებს აწერებდნენ.

უფროსს კლესებში ქართული ენის, ლიტერატურის და ისტორიის გაკვეთილების რიცხვის გამრავლება და ამ საგნების ჯეროვან ნიადაგზე დაყენება ხომ მხოლოდ ქალაქებზე დარჩა... ქართულ ენას ძველებურად ისევ უკანასკნელი გაკვეთილები ჰქონდა დათმობილი... თავს ისევ ძველის საბუთებით იმართლებდნენ: სხვა საგნებს არ რჩება გაკვეთილების საკმაო რიცხვიო... დღეს კი, როცა საქართველომ დამოუკიდებლობა გამოაცხადა, როცა უკვე არსებობს ჩვენი საკუთარი ეროვნული პოლიტიკური ერთეული, როცა ამ ერთეულს დემოკრატიული რესპუბლიკის სახელი ამშვენებს, რა თქმა უნდა, სკოლის გაეროვნებაზე ლაპარაკიც ზედმეტია. ჩვენ უნდა გვქონდეს სრული, ჯანსაღი სახელმწიფო სკოლა, რომელშიაც ყველა საგანი სამშობლო,

სახელმწიფო ენაზე უნდა ისწავლებოდეს...

სწორედ ამ გზაზე სდგას დღეს ჩვენი პირველი სახალხო განათლების სამინისტრო, რომელმაც კიდევაც შეიმუშავა შესაფერისი კანონ პროექტი.

ჯერ კიდევ არ დაუყრიათ იარაღი ქვემძრომ პოლიტიკანა მოხელე რუს ზუღაგოგებს“ და ყოველი ჯურის პროკატორებს და სისტემატიურად განაგრძობენ ჩვეულებრივ აგიტაციას სიტყვით თუ პრესის საშუალებით, სკოლის სრული გაეროვნების წინააღმდეგ, მაგრამ ეს ვიაურები მალე მოიღლებიან განგაშით და იარაღს დაჰყრიან, თუ ქართველი პედაგოგები შეერთებული შეხატკბილებული ძალ-ღონით იმოქმედებენ და ნორჩი რესპუბლიკის ნორჩ სახალხო განათლების სამინისტროს მხარს დაუჭერენ.

გ. თბქელი.

როგორი უნდა იყოს სასკოლო ქრისტომატიები

1917 წლის ივლისში ქ. მოსკოვში გაიმართა ქალაქთა და ერობათა კავშირების აღმასრთლებელ ორგანოთა მიერ მოწვეულ გამოჩენილ რუს პედაგოგთა კრება. ამ კრებამ სხვა მრავალ საკითხთა შორის შეიმუშავა შემდეგი კანონ-პროექტი, რომლის მიხედვითაც უნდა იქმნას შედგენილი სასკოლო ქრისტომატია:

მარჯვლი. განახლებულ სკოლის იდეალია: ყოველმხრივი სულიერი და ფიზიკური განვითარება თავისუფალი პიროვნებისა თანახმად აწინდელ საზოგადო პოლიტიკურ მისწრაფებათა.

შედეგ. სასკოლო ქრისტომატია სავსებით უნდა აკმაყოფილებდეს სკოლის ასეთს იდეალს.

როგორი უნდა იყოს სასკოლო ქრისტიანობა.

შესაშვ. კერძოდ ქრისტიანობა უნდა აკმაყოფილებდეს შემდეგ მოთხოვნილებებს:

ა) უნდა იქმნეს დაცული სრული თანდათანობა ნაცნობ და უცნობ მასალათა შორის, ბ) თანდათანობითი გადასვლა მარტივიდან რთულ მასალაზე, გ) მასალა უნდა იყოს დალაგებული კონცენტრიულად, დ) ქრისტიანობის თვითოველი ნაწილი უნდა იყოს დამთავრებული, ე) განყოფილებათა შორის უნდა არსებობდეს მტკიცე კავშირი; ვ) და ცუდ უნდა იქნას მარტივი ლიტერატურული ენა, ზ) უნდა მიეჭყეს ყურადღება თვითოველი სტატიის და მთელი წიგნის სივრცეს, განსაკუთრებით იმას, თუ რაგდენად ეთანხმება ადგილობრივ პირობებს. ამისთვის: ა) თვითოველი განყოფილება უნდა შეიცავდეს მასალათა სრულ სისტემატიზაციას (გაწესრიგებას), ბ) ადგილობრივ მოვლენათა განმარტებებს, გ) ადგილობრივ გეოგრაფიულსა და ისტორიულ ცნობათა შესწავლას, დ) ქრისტიანობის ყველა განყოფილებაში უმთავრესი ადგილი უნდა ექიროს ადგილობრივ ხასიათის ლექსებს და სამშობლო მწერლების ნაწარმოებს. ე) ქრისტიანობის ყველა განყოფილებაში უნდა შედიოდეს ცნობები ყოველგვარი მეცნიერებათა დარგებიდან.

შეათხვ. აწინდელივე ცხოვრების

მოთხოვნილებებისა დაგვარად განყოფილებათა რიცხვში შედიან განყოფილებები საზოგადოებრივი და პოლიტიკური.

შეათხვ. თუ ადგილობრივ გავრცელებულია რომელიმე დარგი მრეწველობისა, მაგ., მეაბრეშუქეობა, მეღვინეობა და სხვა, ქრისტიანობაში აუცილებლად უნდა შედიოდეს ცნობები მრეწველობათა ასეთ გვარ დარგებზე.

შეეჭვსე. ყველა ზემო აღნიშნულ მოთხოვნილებათა თანახმად ქრისტიანობაში მოთავსებული მასალა უნდა იყოს დაყოფილი სამ ჯგუფათ: 1) ადამიანი, 2) ისტორია და ადამიანი, 3) ბუნება და ადამიანი.

ამის გარდა კრებამ მიიღო რა მხედველობაში: 1) რომ სახალხო სკოლები უსახსრობისა გამო სრულადაა მოკლებული არიან მუზეუმებს და სხვა თვალსაჩინო სახელმძღვანელოებს, საჭიროა ქრისტიანობაში ფართე ადგილი დაეთმოს ილიუსტრაციას, 2) ყოველგვარ სახელმძღვანელო ქრისტიანობის მტკიცე კავშირი უნდა ქონდეს მასში მოთავსებულ მასალათა შინაარსით იმ სახელმძღვანელოსთან, რომლებიც იხმარება სწავლის პირველი წლების საფეხურზე. წიგნის ბოლოში მოთავსებულ იქნას ზოგიერთი უცნობი სიტყვების აღსნა, ან ცალკე წიგნათ გამოიყვას.

გ. რ.

† ნიკო ჯანაშია.

მიმდინარე წლის აზრილის პირველ რიცხვებში სოხუმში გარდაიცვალა ნიკო ჯანაშია.

ჯანაშია იყო ერთი საუკეთესო სახელსა მასწავლებელთაგანი, ამიერკავკასიის საოსტატო სემინარიაში კურსის დამთავრებისთანავე იგი დაინიშნა სახელსა სკოლის მასწავლებლად გურიაში. ორი წლის შემდეგ აჩვენა იქმნა ქ. შ. წ. კ. ს. სენაკის დაწესებით სკოლის მასწავლებლად.

ხსენებულ სკოლაში განსვენებული მსახურება 1898 წლამდე, ხოლო 1910 წელს გადავიდა ახლად დაარსებულ სოხუმის ქართულ სკოლაში, რომლის შენახვას კისრულობდა ადგილობრივი ქ. შ. წ. კ. განყოფილება აღნიშნულ სკოლაში დარჩა განსვენებული სიკვდილის დღემდე.

ქართული ენა ნიკომ საოსტატო სემინარიაში შეისწავლა. ქართული ენის შესწავლასთან ერთად იგი განიმსჭვანველა სამშობლოს სიყვარულით და დრამად შეითვისა უცხოური დებულება, რომ სამშობლოს ყვავება მხოლოდ სწავლა-განათლების სა-

შუალებით შეიძლება, რომ ცივილიზაციის ფერმერთი ელემენტალური განათლება, ხოლო ამის ცხოვრებაში გამტარებელი სახელსა მასწავლებელია. და კიდევაც საქმით დამტკიცა, თუ როგორ უნდა იმსახუროს სახელსა მასწავლებელმა, რომ ცოტადნად შაინც გამართლოს თავისი დანიშნულება.

განსვენებული უპირველეს უაღვიანო იყო ბეჭითი, მუყათი მასწავლებელი. როგორც ქართული ენის გარდა მცოდნეს, მას უადგილდებოდა ევკლა საგნის შემობოლო ენაზე სწავლება, მოწოდებდნენ აწის გამო საკმაო ცოდნას, იხენდნენ ქ. შ. წ. კ. ს. რევიზორების ანგარიშებში განსვენებულის მოწოდებები საუკეთესო მომზადებულ და განვითარებულ მოწოდებებზე ანთან მოხსენებული.

განსვენებულს ამკობდა ერთი ფრთხილ შესამჩნევი თვისება: იგი არ იყო გატაცებული გამდიდრების სურვილით, იგი არ იყო კარიერის მაძიებელი; იგი იყო მშვიდი წინაი მიუსჯიო, ირჩევდა სამსახურს იქ,

სადღაც საზოგადოებას მეტი დახმარება და ხელმძღვანელობა სჭირდებოდა... როცა 1910 წ. ქ. სახუმში წ. კ. გ. საზ. გან. დაარსდა, რომლის დაარსებასთან სკოლის გახსნაც მოხერხდა.

განსვენებულმა ნიკომ სენაკის სკოლაში მიიტოვა, იმისდა მიუხედავად, რომ აქ უფრო უზრუნველ უოფილი იყო ნივთიერად რად და სახუმში გადავიდა ამ ხელად დაარსებულ სკოლაში. მისი მაზანი იყო ახალი სკოლა მკვიდრს საფუძველზე დაუყენებია და წ. კ. გ. ს. განყოფილების საქმეთა ნორმალ მსგეულობისათვის სკოლა შექმნა. ნიკომ ეს მაზანი განახორციელა. იგი ჩაება საერთო მუშაობაში დიდის ენერგიით და მუყაითობით შეუდგა სკოლის მო-

წეობის საქმეს, ასეთივე ენერგიით მუშაობდა განყოფილების გამგეობაშიც, რომლის წევრად იყო აჩეკელი. მისმა აქტიურმა მუშაობამ თვალსაჩინო ნაყოფი გამოიღო: განყოფილება ნივთიერად მოღონებდა, სკოლაში საკუთარი ბინა გაიშენა,

განსვენებული თანამშრომლობდა სხვადასხვა უფლებდღიურ გაზეთებში. სხვათა შორის მის კალმს ეკუთვნის შრომა: „Абхазский культ и бытъ“, „Религиозныя върванія абхазцевъ“, გამოცემა სამეცნიერო აკადემიისა.

განსვენებულს დარჩა ქვრივი და ერთი ვაჟი, რომელსაც დასკრეპული აქვს სწავლა სახუმის რეალურ სასწავლებელში.

ვ. ბ.

ამხ. ნიკო ჯანაშიას სსოფნას.

გზლა ამ წულში ოცნებითა ძძიმე სნეული,
შენს საფლავს ვუელი გარშემო, ძმაგ, მგგობარო!
სულთ კვლივ მრთელი, მხოლოდ სუსტი ქანც მიღეული
დაგტირი: მინდა სინანულის ცრემლები ვღვარო.

მსურს ცრემლი ვღვარო შენ საფლავთან, ამ აკლდამსთან,
სადაც დავმარხეთ სალი აზრი, სპეტაკი გრძნობა,
ძლიერი სული, წრფელი გული, ფიქრი და მასთან
ჩვენი იმედი, სასოება და თანაგრძნობა...

ვინ იცის, ძმაო, ჩემთან ერთად რამდენის გული
წრფელის ცრემლებით თავს დასტირის შენსა საშარეს?!
შენგან აღზრდილი გაწაფული, თვალ ახილული,
რამდენი ვიგლოვს, როგორც აღმზრდელს, კეთილმოყვარეს?

განისვენევი არ ვიშფოთებ ძილს სამუდამოს
ზედმეტი სიტყვით, მეტის მოთქმით, მეტის ლექსითა,
ღვაწლმან კეთილმან წყაული გულის და დავიამოს,
სახელს კი შენსას ნათელი ჰმოსს მოძღვნილი ცითა!..

ნ. ზამქელაძე.

შალვა ქარაბაგი.

წარსულ წლის დეკემბერში სოფ. აბ-
ხაში მიწას მიაბარეს ერთი საუკეთესო
იდეური წინარი მუშაკი სახელს მასწავლე-
ბული შალვა ქარაბაგი.

განსვენებული თორმეტ წელიწადს
გწეოდა მძიმე უღელს სახელს განთლებ-
ბის სარბიელზე. მას კარგათ მქონდა გათ-
ვალისწინებული, რომ მასწავლებელი კუთ-
ვნიან ხალხს და არა მარტო სკოლას, რომ
მასწავლებლის მოდგმაც უნდა სწავლებ-
დეს სკოლის კედლებს კარგად — ფართო
მასაში. დაიწყო თუ არა რუსეთის დიდი
რევოლუციამ, იგი ჩაება საერთო სარეკლ-

ამდგომარეობაში მუშაობის ფერხულში და, რე-
კონტრ იდეური სტრიალდემოკრატი, განუ-
წვერტლივ მუშაობდა სოფლის მუშათა წრეებ-
ში. განსვენებული სოფ. აბხის ადმინსტრუ-
ქული კომიტეტის წევრი იყო. სულ 6
თუ 7 თვის განმავლობაში თავისი პატიო-
სანი, ერთგული და უნგარო მუშაობით, მან
დამსახურა საზოგადოების დიდი სიყვარუ-
ლი და პატივისცემა.

განსვენებულს დაწინა დროი და მრ-
მტორე წლოვანი ბავშვი.

X.

უცხოეთი

ჩეხია ანუ ბოგემია, სწავლა-განათლება, სკოლები და მათი წესწებობები. ამას კომენიუსი, დ—ნი რიგები და ჩეხელი ინტელიგენცია.

პატარა სამთავრო ჩეხია ანუ ბოგემია, რომელიც ავსტრო-უნგრეთის სახელმწიფოს საზღვრებშია მოქცეული, ადგილმდებარეობით ძლიერ წააგავს საქართველოს. ჩეხიაც, როგორც საქართველო, შემოზღუდულია მაღალის მთებით, ირწყვება მდ. ელბითა მისი შენაკადებით—იზერიით, მოლდავიითა და ეგერიით. ჩეხია, როგორც საქართველო, სამეურნეო ქვეყანა, მცხოვრებთა 63 პროც. ჩეხელები შეადგენენ, ხოლო 37 პროც. გერმანელები. მთელს ჩეხიაში სამი უნივერსიტეტია. 80 საშუალო სკოლა და 5.200 დაბალი სკოლა.

პატარა ჩეხია, თვითონ ჩეხელებისვე აზრით, ავსტრო-უნგრეთის სახელმწიფოში ძვირფას მარგალიტს წარმოადგენს. ამ აზრს იზიარებს ყველა, ვისაც კი ეს პატარა ქვეყანა დაუთვალიერებია და გაუცვნია ამ ერის სასკოლო და საკულტურო საქმეები. მართლაც ჩეხებს მშვენივრად მოწყობილი სკოლები აქვთ და კიდევ თამამად შეუძლიათ იამაყონ ამ სკოლებითა.

ჩეხების სკოლის იდეურ დამაარსებელად უნდა აღვიაროთ „კაცობრიობის დიდებული მოძღვარი“ ამოს კომენიუსი, მაგრამ ჩეხელთა განათლების აყვავების ხანა იწყება მარიამ ტერეზას დროიდან (1717—1780), როცა განსაკუთრებული ყურადღება იქმნა მოქცეული მეურნეობისა და სახალხო განათლებაზე.

ბაზე. უხერხულმა ომებმა დააფიქრა ჩეხელების მთავრობა, საჭიროდ სცნეს და აღსრულეს კიდევ—სკოლა ეკლესიის და მის გავლენას ჩამოაშორეს და მთელი სახალხო განათლების საქმე სახელმწიფოსა და მის ორგანოების ხელში გადავიდა. სახელმწიფომ დაარსა ადგილობრივი ოლქისა და ერობათა სასკოლო განგებლობა, რომელშიაც შედიოდნენ ადგილობრივ მცხოვრებთა, მასწავლებელთა და სასულიერო პირთა წარმომადგენლები.

განათლება ჩეხიაში სავალდებულოა. ყველა პატარა სოფელიც კი ვალდებულია სკოლა დაიარსოს. მასწავლებელთა ჯამაგირს და პენსიას იხდის ოლქი ერობის დახმარებით. სახელმწიფო თავის ხარჯით მხოლოდ სკოლების მეთვალყურეობას უწევს.

სახალხო სკოლა ჩეხიაში რვა წლის კურს შეიცავს და ორი საფეხური აქვს. პირველია ნორმალური სკოლა ხუთ წლიანი, რომლიდანაც მოწაფენი გადადიან სამ წლიან საქალაქო სკოლაში. ნორმალურსა და ქალაქის სკოლებში ასწავლიან: საღვთო სჯულს, ჩეხურ ენას, არითმეტიკას, ფიზიკას, ბუნების მეტყველებას, გეოგრაფიას, ისტორიას, ხატვას, გალობას და გიმნასტიკას. ქალებს ამოებს გარდა ხელსაქმესაც ასწავლიან. ამ საგნების შესწავლა ყველასთვის სავალდებულოა, მაგრამ არა სავალდებულოა.

საგნებიც არის, მაგალ. გერმანული ენა ნორმალურს სკოლაში და ფრანგული ენა და სტუდენტობა ქალაქის სკოლებში. კანონის ყოველ ოლქში უნდა იყოს ერთი მაინც ქალაქის სკოლა, ნამდვილად კი მეტია, რადგანაც სახალხო განათლებას ჩეხიაში დიდათ აფასებენ.

სოფლებში ქალებსა და ვაჟებს ერთად ასწავლიან, ქალაქებში კი ცალცალკე სკოლის უფროსი დირექტორია, მაკააკი როგორც ქალების, ისე ვაჟების სკოლებშიაც, ქალებს კი ამ თანამდებობაზე იშვიათად ამწესებენ.

სახალხო სკოლის მასწავლებელს ჩეხიაში უსათუოდ სპეციალური განათლება უნდა ჰქონდეს მიღებული, იქაური საოსტატო სემინარიები მართლა ჩინებულად მომზადებულ მასწავლებლებს იძლევიან. საოსტატო სემინარიაში შედიან მოწაფეები, რომელთაც დამთავრებული აქვთ ქალაქის სკოლები, ან საშუალო სკოლის ოთხი კლასი, ანუ საშუალო სკოლა, მაგრამ ყველასთვის სავალდებულოა განსაზღვრულ პროგრამით გამოცდები წააბაროს. საოსტატო სემინარიას მთავრობა ინახავს, იგი ოთხი წლის კურსს შეიცავს. სემინარიაში კურს დასრულების შემდეგ კაცი იქნება თუ ქალი პირდაპირ ან ამტკიცებენ მასწავლებლად, ჯერ ორი წელიწადი კანდიდატად ითვლება და მასწავლებლის თანამდებობაზე ამტკიცებენ მხოლოდ ორის წლის შემდეგ და ისიც იმ შემთხვევაში, თუ ამ დროს განმავლობაში კარგი სახელიც მოუპოვებია. ვისაც ქალაქის სკოლის მასწავლებლობა უნდა, სემინარიაში კურს დამთავრების შემდეგ აბარებს ცალკე გამოცდას განსაკუთრებული პროგრამით. ცალკე სასწავლებელი, რომელიც

უნდა ამზადებდეს ადგილი საუნივერსიტეტო სკოლის მასწავლებელს არ არსებობს. ჩეხიაში მასწავლებელს შესაფერი და საკმაო განათლება აქვს მიღებული, გარდა ამისა მასწავლებელიც ყოველთვის ცდილობს თავისი ცოდნა შეავსოს, ლექციებს, რომელსაც იქაური უნივერსიტეტის პროფესორები ჰმართავენ, მასწავლებლები ხშირად და დიდის ხალხისათვის ესმენენ.

როცა ჩეხიაში მასწავლებელთაგან საფუძვლიანსა და საკმაო მეცნიერულ მომზადებას მოითხოვენ, იმავე დროს მათ შრომასაც შესაფერად აფასებენ. ორთა შუა რიცხვით ჩეხიაში მასწავლებლის ჯამაგირს 1600 კრონი შეადგენს (615 მან.) და ყოველ ხუთი წლის შემდეგ 200 კრონის (80 მ.) დმატებით. რასაკვირველია ეს რიცხვი იმ დროინდელია, როცა ჩვენში სახალხო მასწავლებელი საშუალოდ 300 მ. იღებდა წლიურად.

ჩეხიის მასწავლებელთა უმრავლესობა წევრია ძლიერის ორგანიზაციისა „მასწავლებელთა საზოგადოების საერთო ცენტრალ კავშირისა“. ამ კავშირის მიზანია ზრუნვა თავის წევრთა სულიერისა და ნივთიერ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილებაზე, კავშირს აქვს შენახველი კასა, წიგნის მღაზია, სწარმოებს სკოლების ჯაზღვევა, იგივე კავშირი ბექდავს და აგრცვლებს საპედაგოგო უფრნაღს: „ჩეხიის მასწავლებელს“, „ჩეხის სკოლას“ და ჩვენის სოფლის სკოლას“.

ჩეხელთა დიდებულ ორგანიზაციას, მათ სიმყენს „ცენტრალური სასკოლო მატიცია“ შეადგენს ეს ორგანიზაცია დიდათ ზრუნავს ჩეხელთა შორის განათლების გავრცელებაზე და სამშობლო ქვეყნის კულტურულად აყვავებაზე. ბევრი სკოლაა ამ ორგანიზაციის მიერ

დაარსებული განსაკუთრებით "გერეულ მცხოვრებთა შორის. დაახლოებით ასეთივე მიზანს ახორციელებს ჩეხის მეორე საზოგადოება "კულტურული კავშირი". ჩეხიაში, როცა სკოლებს ათვალთქვამენ, ხშირად შევდებით მრავალს საქმიან მომზადებულს, საქმის მოყვარულსა და ბავშვების კარგს მომვლელ მუშაკებს, როგორც კაცებში, ისე ქალებშიც. ყველგან ატყობთ შეთანხმებულ მუშაობას და ამ მუშაობის თვალსაჩინო ნაყოფსაც.

ჩეხიაში, ქ. პრაგაში სასაფლაოზე მრავალ ძეგლთა შორის არის ჩეხელებსათვის ყველაზე უფრო ძვირფასი სასაფლაოს ქვა, რომელსაც ამშვენებს შემანიშნავი შინაარსის წარწერა: *praei u ve. d ni s st n sa sp seui* (შრომაში და ცოდნაშია ჩვენი ხსნა). ეს სიტყვები სამუდამოდ სახსოვრად არის წარწერილი ამ იდეის მხურვალე მქადაგებლისა და ერის წინამძღოლი მამულიშვილის დარ რიგვარის საფლავის ქვაზედ.

თითქმის სამოცმა წელში განვლო მას შემდეგ, რაც ეს შეუღლებელი მამულიშვილი მქუხარე ხმით იწვივა ხალხს შრომისა და ცოდნისაკენ. მართლაც სიბნელით მოცული, გაძვალტყავე ბუღი, პოლიტიკურისა და კლასობრივი ბოძოლით დაქანცული ჩეხია ამ იდეის წყალობით ჩვენს დროში ნამდვილ სამოთხედ არის გადაქცეული. ამის მიზეზია სკოლა, რომელიც მამულიშვილურ იდეის დანერგვას ხალხში მუდამ ხელს უწყობდა და უწყობს კიდევ და ასეთ-ს სკოლით დღეს სამართლიანად ამყობს ყოველი ჩეხელი მოქალაქე.

სკოლისა და სკოლაში სწავლავალზრდის პრაქტიკულ ნიადაგზე მოწყობით შეიქმნა ისეთი ტიპი ჩეხელ სოფელ

მეურნისა და უჩიცხვი კოოპერატივისა რომელთაც სკოლის სიმკაცრეს წყალობით ნამდვილი ბედნიერება მიეძიათ. ჩეხელ გლეხობს. ჩეხელი სკოლა გულში უნერგავს ყვილა მოწაფეს თავის სამშობლო სიყვარულს და ეს მხურვალე სიყვარული შეიქმნა მამობრავებელი, გამომთვინიშლებულ და ამყვავებელ ძალად მცირე რიცხოვანის, მაგრამ სულით ძლიერ ერისა.

სანამ ერი სერთოდ არ შეიგნებს, რომ მისი ხსნა და მომავლი ბედი შრომაში და ცოდნაშია, მანამდის იგი ყოველვის უძლურია და უიმისოდ ვერც დაადგება კმაყოფილებისა და ბედნიერების გზას. შრომისადმი სიყვარული და ცოდნის შეძენის აუცილებელი საქარება ხაზ გასმით არის გატარებული ჩეხის სკოლებში, რომელსაც ოჯახიც, კერძო და საზოგადოებრივი ცხოვრებაც ბანს აძლევენ.

ჩეხელთა ოჯახი და სკოლა იმას კი არ ცდილობენ, რომ მოწიფებიდან განსაკუთრებული რამ შექმნან, არამედ მათი უმთავრესი მიზნია გლეხთა ცხოვრების აზრიანად გაფართოება, ამის მიხედვით ჩეხელი გლეხი პარველ ყოველისა დამოუკიდებელია, თვითმყოფი; იგი სხვის იმედზე არ ემყარება, არც საწაულს და არც სკოლას ვი განმე არ მოვლის; ყოველგვარ შევლა-დახმარებას იგი თავის თავში ეძებს და იქვე პოულობს, მთ მიერ შექმნილ საზოგადოებრივ ორგანიზაციაში პოულობენ სიკაცხლის ყოველ წუთში საჭირო დახმარებას.

არა ნაკლები ყურადღების ღირსია ჩეხელი ინტელიგენციაც, იგი აღფრთოვანებულია ხალხისადმი სამსახურით, მოკლებულია ყოველგვარ ბატონურ დაღ-

კაცობას, მედიდურობას, იგი მხოლოდ ხალხისთვის ცხოვრობს, არც უცდის ვიდრე ხალხი მის ცხოვრებაზე შეხედულობადის და ცნებამდის ამოღდებოდეს, არამედ პირველი უწოდებს ხელს იმ წრეს, საიდანაც თვითონ გამოსულა.

ასეთია საერთოდ სასკოლო საქმეები ჩ. ხიაში და რომ კარგად ჩაუყვირდეთ, ჩვენი ქვეყანა და ინტელიგენცია ჩნბთა ცხოვრებაში ბევრს საგულისხმებრო მაგალითს იპოვის.

შორს არ არის ის დრო, რომ ჩვენ-

ში ზარბაზნის გრილი, გუთნის დღის სამშვიდობო სიმღერად შეტყულება. მკურნალებურ ქართულ ჰანგებს, რომელშიც მხოლოდ მწუხარება იხატებოდა, ახალ ცხოვრების შესაფერი სამხიარულო ჰანგებიც დაემატება, რომელიც მოუწოდებს ხალხსა და ინტელიგენციას საერთო მხნე მუშაობისა და ცოდნის შეძენისკენ, ქართველი ერის ძლიერი რწმუნისა და შემოქმედებისკენ. დეე, დეეზი—შრომასა და ცოდნაშია ხსნაო, გადეს შეურყეველ დეეზად ჩვენთვისაც.

დ. ბაგვაძე.

ბ ი ბ ლ ი ო გ რ ა ფ ი ა .

შოკლე სახელმძღვანელო ბუნების მეტყველებისა არა რკგახიული ბუნება, ჰაერი, წყალი და დედა-მიწა, შედგენილი მ. ზაალიშვილისაგან, ნაწ. პირველი, გამოცემა თ. მთავრიშვილისა და ამხ ნაგობის წიგნის მალაზიისა. ქ. ქუთაისი 1917 წ. ფ. 2 შ.

ყოველი სახელმძღვანელო წ გნი, რომელიც ემსახურება ამა თუ იმ მეცნიერების დარგის შესწავლას სკოლაში, აუცილებლად აწინდელი მეცნიერების მიხედვით, მარტივად, ადვილ გასაკებად, თვალსაჩინოდ და მოწაფის გონებისადმი ძალდაუტანებლად უნდა იქმნეს შედგენილი; ენაც სახელმძღვანელო წიგნისა უსათუოდ სადა, ამა თუ იმ მოწაფის წლოვანების შესაფერი, წმინდა, ფაქიზი, მრავალ სიტყვაობას მოკლებული, მკაფიოდ აზრის გამომხატველი და გრაბტიკულათაც სწორი უნდა იყოს. ყოვე-

ლი ცნების გამომხატველი ახალი სიტყვა, ახალი ტერმინი სინამდვილით უნდა ჰხატავდეს ამა თუ იმ ცნებას, ასეთი მოკლე სახელმძღვანელო, რომელიც დანიშნულია 11—12 წლის მოწაფეთათვის, რომელთაც განყენებულად აზროვნება არ შეუძლიათ, თავდაპირველად მხოლოდ კონკრეტიულს, თვალსაჩინო და ადვილად წარმოსადგენ მასალას უნდა შეიცავდეს და არ შეიძლება ავაფსოთ ყოველგვარ ცნობებით, რომლის შესწავლა და ერთბაშად მიხედება ბავშვის გონებას გაუჭირდება და მეხსიერებასაც მძიმე ტვირთად დააწვება. ამიტომ, როცა ბავშვს პირველად რომელსაზე საგნის შესახებ ვესაუბრებით, მხედველობაში უნდა გვქონდეს იმ საგნის არსებითი მხარეების გაცნობა და არ უნდა გავვიტაკოს წვიოდ მანობამ, რომელსაც შეუძლია საგნის არსებითი მხარეების დაჩრ-

ბ. ბლიოგრაფია.

დილვა, რასაც, რასაც ვირველია, არა სასურველი საგნის ზერელე შეთვისება მოჰყვება. ბავშვის გონება და მგხსიერება ისეთი ჭურჭელი არ არის, რომლის ავსებაც ყველაფრით შეიძლებოდეს. პირიქით ეს ჭურჭელი ძლიერ ჰირვეულია, იშვიათად სტოვებს შიგ იმას, რაც შეუფერებელია, ან იღვრება უთავბოლოდ, ან ძირს დაიღვქვებს, მძაღდება და ჭურჭელსაც აშმორებს. ამიტომ დიდი სიფრთხილეა საჭირო, რომ ბავშვს უდროოდ და უწესრიგოდ არა მივაწოდოთ რა, რასაც მისი გონება და ფსხოლოგია ვერ ურიგდება.

ამ თვალსაზრისით რომ შევხედოთ ბ. ნი მ. ზაალიშვილია საბუნებისმეტყველო მოკლე სახელმძღვანელოს, დავინახეთ მრავალ თვალსაზრისთა შეცდომას, რაც ს. ზოგადო მოვლენას შეადგენს ჩვენში. პირველყოფლისა აღსანიშნავია წიგნის ენა, რომელიც რუსულად ნაფიქრისა და უხეირო თარგმანს უფრო შეიცავს, ვიდრე ქართულს ნაზრევს, ქართულად მოფიქრებულს, წმინდა ქართულს. ამის გამო საკვირველი არ არის, რომ ზოგიერთი აზრი, აქა იქ წიგნში გაფანტული, რუსულად მოფიქრებული, მეტასმეტად ბუნდოვანად და ბავშვითვის გაუგებრად გამოდის. მაგალ. „მცენარე ფოთლებით სუნთქავს, ფსევებით საზრდოს ნთქავს (გვ. 6) სიტყვა ნთქავს—პირდაპირ თარგმანია—ПМГЛОЩАЕТЬ; ნთქმა ქართულად ყლაპვასაც და დაღუპვასაც ნიშნავს; ქართველი კი იტყვის: მცენარე მიწიდან ფსევებით სწოვს, სწუწნისო და ეს შესაფერიც არის; ჩვენ გვაქვს თვალეები, ყურეები“ (გვ. 6) ესეც წმინდა რუსულია, როგორც „თვალეები ველარ ხედვენ, ყურე-

ბი ველარ ისმენენ“ (იქვე) „ვინც ბუნების საგნებს არ იცნობს, იგი ბუნებაში თვალ დახუჭული დადის, იგი რქირება და ვერ ხედავს; გარს უფლის ბევრჯელ ძვირფას ბუნების საგანს (თუ ბუნების ძვირფას საგანს?), მაგრამ ფუქაკადაც არ მიაჩნია მას ეს ძვირფასი საგანი, მას ის ემართება, რაც მამაოს, რომელმაც მაგალიტი იპოვნა, მაგრამ ფასი კი არ იცოდა“ (გვ. 7). გადათარგმნეთ სიტყვა სიტყვით და დაინახეთ რამდენი რუსიციზმია ამ წინადადებაში. ვისაც ქართული ენის აღლო აქვს აღებული, ადვილად შეატყობს, რა ტარჯვას განიცდის ქართული ნაცვალ-სახელი ჯერ ზმნებში და მერე ცალკე ხმარებით. როცა ჰაერი სწრაფათ შირბის, ხეებს ტოტებს უტვრევს და მტვერს მიაბრუნინებს (?), მაშინ იტყვიან პოლმე: ქარიშხალი ამოვარდაო“ (გვ. 8). ქარიშხალი არის ქარანი წვიმა, ამიტომ ქარიშხალი რომ მტვერს მიაბრუნებდეს, არავის უნახავს, არც გაუკონია. „ბუმბლი მაგიდრიდან გადმოცვივა“ (გვ. 8, 9). ეს „ბუმბლი“ კორექტურული შეცდომა გვეგონა ბუმბულის ნაცვალად, მაგრამ რაკი ხშირად იხმარება, შეცდომაა. „ჩვენ ჰაერი მოძრაობაში მოიყვანეთ, ჰერმა მოძრაობაში მოიყვანა ქალაქის ნაჭრები, როცა ჩვენი ქალეები მარაოს ამოძრავებენ, ხელოვნურ სასიამოვნო ნიათს აჩენენ“ (გვ. 9). უკანასკნელი წინადადების გარდა, ყველა რუსულია—привели воздухъ въ движеніе. მაგრამ რალა ჩვენი ქალეები აჩენენ ხელოვნურად სასიამოვნო ნიათს და სხვები არა! წინადადება უხერხულია და სიტყვა „ჩვენიც“ ზედმეტია. „შემდეგ ჩავახხათ მეორე ქიქა, ესრე მოვქცეთ, ვიდრე მგხუ-

თე ქაქას ჩავახამთ* (გვ. 23). ეს არც რუსულია, არც ქართული, წყლის, ღვინის ან რაიმე სიბხის ჩასხმა გაგვიგონია, მაგრამ ქაქას ჩასხმა არც ერთის ენით არ ითქმის. შეიძლება ქართული ენის სისუსტის ნიშნულები სხვაუ ბევრი ამოგვეწერა. მაგრამ წერილის სიღრმე გვაჩვენებს.

ახლა გაიხილოთ ბუნების კარი და შევიხედოთ მის სიღრმეში, პირველი სხეული, რომელიც აქ უჩვენელად დგახდება, არის ჰაერი (გვ. 8). დიდი უფლომისნობაა საქირო, რომ ბუნების თუნდაც სიღრმეში ბავშვმა პირველ ყოვლისა ჰაერი შენიშნოს და არა სხვა უფრო თვალსაჩინო, კონკრეტული სხეულები. „პირველი ბერძნული სიტყვაა. ბერძნულ ენაზე ამ სიტყვას ისეთივე მნიშვნელობა აქვს, რაც ქართულად“ (გვ. 7). რა საქიროა აქ ბერძნული სიტყვა და მისი მნიშვნელობა, ეს ისეთი ბუნდოვანი წერილობაა, რომელიც ბავშვს ვერაფერს უხსნის. „როცა ჰაერი სუფთა არ არის, ჰაერში მოპოვება ნახშირბადი, ამიაკი, გოგირდიანი წყალბადი, ოზონი, არგონი, მტვრი, ბაქტერიები და სხ.“ (გვ. 42), ოზონიანი ჰაერი სუფთად მიაჩნით, რადგანაც ოზონი ბაქტერიებსა ჰხოცავს; არგონიც თვისებით ძლიერ უხელოვდება აზოტს, მაგრამ რას შესძენს ბავშვს მარტო სახელები, თუ მათს თვისებებს ვერ გავაცნობთ, თვალსაჩინოდ ვერ დავანახებთ, როცა მათი შეგნება ქაშისის საკმაოდ ცოდნას თხოვლობს და მოწაფისთვისაც მხოლოდ უშინაარსო სიტყვებად რჩება, გაუგებარა იქნება, როგორც ლაგუზის რთული ცდა, რომელსაც ვერც მასწავლებელი უჩვენებს, რადგან ისეც ასეთ ცდას ვერცხლის წყლის თბობა

12. დღე და ღამეში უნდა (გვ. 13). იგივე ჩანს, როცა წიგნის ავტორი მინერალების აწერილობას ეხება (გვ. 84). აქ ბავშვი უცხო სიტყვებით აქრულბულს იმდენ მინერალებს და მათ ქიმიურ შეერთებას ეხება, რომ მეტათ ძნელია მათი შეგნებით შეთვისება 11—12 წლის ბავშვისათვის. მარტო უცხო უშინაარსო სიტყვები: „ანორიტი, ორტოკლაზი, ალბიტი, ალიუზნი, კრემნი, იდულიარი, ლაბრადორი, გრანიტი, გნეისი, ბრეკჩია, ნატრი, კალცი“ და სხვა პირდაპირ გამოატყვენებს ბავშვებს. ტერმინებსაც ბნი ზაალიშვილი არეულოდ ხმარობს. ზოგი მისი ტერმინი პირდაპირ რუსულია: „რეტორტა (ამას ჩუბინაშვილი და დ. ყიფიანი ამბობს ემბიან), კრმენცემია (კ. შიანი ქვის მაგიერ), კოლჩედანიო, ან პირდაპირ თარგმნის—ქართულ მქადა ქვასაც „ქვიშიანას“ უწოდებს ე. ი. Песчаник ს. უბრალო სიტყვას საქართველოსაც სახელმძღვანელოში „ფორტოჩკად“ ხმარობს „დილით ფორტოქკა უნდა გაიღოს“ (გვ. 51).

ძნელია და სახიფათო, როცა სახელმძღვანელოს ავტორი თავის წიგნში უმთავრესად ერთ სამეცნიერო დარგს ეხება და იმვე დროს სხვა ისეთ დარგშიაც ამოჰყვას თავს, რომელშიაც საკმაოდ ცოდნას ვერ იჩენს. ჩვენ გვესმის ურთიერთობა მეცნიერების სხვადასხვა დარგთა შორის, მაგრამ როცა ბავშვი მეცნიერების რომელსამე დარგს ახლად სწავლობს, ძნელია ყოველ დარგიდან ვადასცეთ ცოდნა და უფრო ძნელია და შეუფერებელი თუ ამა თუ იმ ცოდნას გასაგებად და და მარტივად არ იწვდინ და თან მეცნიერულ სიყალბესაც მიაყოლებენ ხოლმე. ეს ნათლად ჩანს ბნი

მ. ზაალიშვილის წიგნი. როცა ავტორი ქიმიის შესახებ ლაპარაკობს, ჰაგიენასაც არ ივიწყებს, მაგრამ აი რას ეკითხულობთ, სხვათა შორის, ხოლერის შესახებაც: „ჰაერში ბლომად არის ამ ავადმყოფობის ბაქტერიები და ჩვენ თუ ან ვისუფლებთ ამ ჰაერს, ან შევებებით ხელით ან ტანით ავადმყოფების ტანსაცმელს, ან საბანს, ან ყოველსავე მას, რასაც ავადმყოფი მიეკარება, შეიძლება ავადმყოფის სენი ჩვენც გადაგვდოს“ (გვ. 32) ეს რაღაც ახალი აღმოჩენაა მედიკინაში, იგი სრულიად აქარწყლებს 1883 წლიდან კობის მიერ აღმოჩენილ ხოლერის ბაცილების თვისებას, რომელიც ადამიანის სხეულში კობისავე აზრით ჰერით და შეებებით კი არ მწყვება, არამედ საქმლისა და სასმლის საშუალებით საზოგადოთ უნდა ვსთქვათ, რომ უპირველეს ყოვლისა აუცილებლად საჭიროა მეცნიერების ყოველ დარგიდან შემღწევა ისეთის პროგრამისა, რომელიც უნდა იწვევდებოდეს ესა თუ ის დარგი, ამა თუ იმ კლასში; შემდეგ იმ პროგრამის მიხედვით უნდა შედგინდეს იქმნეს სახელმძღვანელო წიგნი. ბ-ნი ზაალიშვილის „მოკლე სახელმძღვანელო ბუნების მეტყველებისა“, თუკაც იგი შიგა და შიგ ღირსებას მოკლედელიც არ არის, მაგრამ, როგორც სახელმძღვანელო ბავშვებისათვის, ჯერჯერობით სუსტია და არ გამოდგება. თუ პოეფე მას ვერ გამოიყენებს, ეს წიგნი მასწავლებლისთვის უნდა იყოს არ იქნება, როგორც სწავლების დროს ხელსაწყო, რასაც ძლიერ მოკლებულნი ვართ. ბ-ნი მ. ზაალიშვილის ხენებულ წიგნს კი რომ ბავშვებისთვის სახელმძღვანელოდ გახდეს, დიდი შესწორება, და ბასრი შალაშინი დასკირდება. რატო.

ამიტომ ყოველი პედაგოგის აზრი და გონება სწორეთ აქეთყენ უნდა იყოს მიმართული

უნდა შევნიშნოთ და ვსთქვათ, როგორც, საზოგადოთ, ისე აქაც, ე. ი. სახელმძღვანელოების შედგენის დროს, ჩვენ უეჭველად უნდა მოვერიდოთ მეტ უშინაარსო მუშაობას, რადგან დრო ისეც ცოტა გვაქვს და ამიტომ სასწავლო იქნებოდა, რომ ეს დრო და ენერგია ქართული მოღვაწისა ტყუილათ არ იხარჯებოდეს.

მე მინდა ვსთქვა ორიოდ სიტყვა ბ-ნ ვ. რ. ყაფიანის მიერ შედგენილ ალგებრის შესახებ, რომელიც ამ დღეებში ქუთაისში გამოიცა ჯერ უნდა მოგახსენოთ, რომ სანამ წიგნი ხელმეორეთ გამოიცემოდეს, მე მგონია, საზოგადო წესია, რომ ის გადათვალთვალთ უნდა იქმნას ან თვით ავტორის მიერ, თუ ავტორი კისრულობს მის გამორცემას, ან არა და იმ პირის მიერ, რომელიც მას ღებულობს თავის თავზე და მამასადამე ახალ გამოცემაში შესაფერი შესწორებანი უნდა იქმნას შეტანილი.

აი, სწორეთ, ასეთი სისტემით წიგნების გამოცემაში ვხედავთ ჩვენ ერთნაირ წინსვლას, წინააღმდეგ შემთხვევაში ხელმეორედ გამოცემას თავისი მნიშვნელობა ეკარგება. რასაკვირველია, შეიძლება ეს გამოცემაც ბევრი გასაღდეს, რადგან, სპეციალური სახელმძღვანელოები ქართულ ენაზე, საშუაბაროდ, ძალიან ცოტა მოგვეპოვება, მაგრამ სასურველი იქნებოდა, რომ ამ წიგნის გამოცემით გადაეთვლიერებიათ ეს სახელმძღვანელო სპეციალურ კომისიებში და ისე ცოტაოდენი შესწორებით გამოეცათ. ჩვენ კი ამას ვერ ვხედავთ: ახალი გამოცემა სრული იგივეობა 1895 წლის გამოცემისა. ჩემის აზრით საჭირო იყო შესწორება, როგორც ენის მხრივ, რადგან ველ გამოცემაში ენა მეტათ მძიმეა და აგრეთვე თვითონ შინაარსის მხრივაც. უნდა მოგახსენოთ, რომ ახალი სახელმძღვანელოები, რაც შეიძლება, უნდა

ალგებრა ვ. რ. ყაფიანისა, გამოცემა „განათლების“ ამხ ქ. ქუთაისი 1917 წ. სკოლების სრული ნაციონალიზაცია აუცილებლივ მოითხოვს ქართული სახელმძღვანელოების საკმარის რიცხვს და

იყოს მეტათ მარტივი და მსუბუქი ენით დაწერილი, პერიოდულ წინადადებებს მოკლებული, რადგან ნუ დაგვავიწყდება, რომ ახლათ ვიწყებთ სწავლას ქართულ ენაზე და ამიტომ როგორც მასწავლებელთ, ისე მოწაფეებსაც ძალიან უჭირდებათ სხვადასხვა რთული წინადადებით გამოთქმული ფორმულებისა და წესების დამახსოვრება. რაც შეეხება შინაარსს, როგორც ძველს ისე ახალ გამოცემაშიც შეიძლებოდა ბევრი აღგილების შემოკლება საერთო პროგრამის მიხედვით. (მე, რასაკვირველია, ამ წერილში მიზნათ არა მაქვს დეტალურათ შევხება ამ წიგნს.

ჩემის აზრით ბ.ნ. ვ. რ. ყუფიანის მიერ შედგენილი ალგებრა დიდ სამსახურს გაუწევს თვით მასწავლებელთ, რომელნიც დაამუშავებენ გაკვეთილს და ისე მიაწვდიან მოწაფეთ. მხოლოდ, როგორც მოწაფეთათვის სახარბელო სახელმძღვანელო შეესწორებლივ მეტათ რთულია. მ.ს. გ. ლაშქაძე.

თბილისის გუბერნიის სახალხო სკოლების მასწავლებელთა საუკრავდებოთ.

იმ შეკითხვების გამო, რომელიც მოსდის თბილისის გუბერნიის სახალხო სკოლების მასწავლებელთა კავშირის მთავარ გამგეობას მასწავლებელთა ნივთიერი მდგომარეობის გაუმჯობესების და ხვედრი ჯამაგირების თავის ღრობე მიღების საქმის მოწესრიგების შესახებ, მთავარი გამგეობა კავშირის ფილიალ განყოფილებათა საყურადღებოთ იცხადებს შემდეგს:

1) სახალხო განათლების მინისტრმა წარუდგინა საქართველოს ეროვნულ საბჭოს მოხსენება მასწავლებელთა ნივთიერი მდგომარეობის გაუმჯობესების შესახებ. ამ მოხსენების თანახმად სახალხო სკოლის მასწავლებელს უნდა მიემატოს თვეში 11 მ., რა არსებულ ჯამაგირთან შეადგენს 325 მანეთს თვეში. მინი-

სტრის მოხსენება განიხილა ეროვნული საბჭოს სასკოლო კომისიამ და დღევანდელი საშ. ნელი სიძვირის გამო მინისტრის მოხსენებაში ნაფარაუდივი ნორმა 325 მ. აიყვანა 400 მან. თამდე თვეში. სასკოლო სექციის დადგენილება ამ დღეებში მოხ. ენდება საბჭოს, რომელიც ექვი არ უნდა, დაამტკიცებს სექციის დადგენილებას.

2) რიცა შეეხება მასწავლებელთა მიერ ჯამაგირების თავის ღრობე მიღების საკითხის მოწესრიგებას, მე და სიღნაღის ფილიალ განყოფილების თავმჯდომარემ ნიკოლოზ ყაზბეგმა პირადად ვინახულეთ განათლების მინისტრის ამხანაგი, რომელსაც წარუდგინეთ ამის და სხვა მრავალი სკოლის გასაუმჯობესებლად საქირთ კითხვების შესახებ ვრცელი წერილობითი მოხსენება. მინისტრის ამხანაგმა გულდასმით მოიმიხა ჩვენი სიტყვიერი განმარტებაც წერილობითი მოხსენების შესახებ და აღგვითქვა დაკმაყოფილოს მოხსენებაში აღნიშნული ყველა მოთხოვნილება.

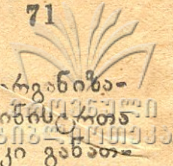
3) საბჭოს დადგენილება აღნიშნული საკითხების შესახებ და სამინისტროს მიერ გადადგმული ნაბიჯები თავის ღრობე ეუწყება მასწავლებლებს.

კავშირის მთავარი გამგეობის თავმჯდომარე გ. ბურჯანძე.

საქართველოს ეროვნ. საბჭოს.

მოხსენება სქ. რთველას რესპუბლიკის სახალხო სკოლის მასწავლებელთა ნივთიერი მდგომარეობის გაუმჯობესების შესახებ.

დღეს ყვილასათვის ცხადია, რომ ხალხის განათლება ერთი უძლიერესი ფაქტორია ხალხის ცხოვრებისა და სიმდიდრის განვითარებისთვის. შრომის ინტენსიობა დამოკუდებულია მუშის ხელოვნებაზე, რომელიც თავის მხრით იმის გონებრივ განვითარებისგან წარმოსდგება და საერთო განათლების ხარისხით, ტექნიკური მომზადებით განისაზღვრება. ამიტომაც მოწინავე ქვეყნები დიდ სიუხვეს იჩენენ ხალხის განათლების საქმეში: მათ

თავის საბიუჯეტო პოლიტიკაში კანონად გადააქციეს ის დებულება, რომ ხალხის განათლებისათვის თვითთავი ზედმეტად დახარჯული კაპეჯი, უსათუოდ იმავე ხალხს მანეთს მოუტანს. ამ გზით მოწინავე ქვეყნებმა მუშათა კლასები მეტ ინტენსიურ შრომის წარმომადგენლებად გადააქციეს და მით დიდი ინდუსტრია და ეკონომიური ძლიერება შექმნეს.

საუბედუროდ, რუსეთში მათგანმა ყოველთვის ხელს უშლიდა, აფერხებდა სწავლა-განათლების საქმეს. სახალხო განათლების სასურველ ხიდაგზე დამყარება რუსების მთავრობას არ მოუსურვებია თვით შიგ რუსეთშიაც და ე. წ. განაპირა ქვეყნებში ამ მხრით ხომ მდგომარეობა ზედმეტად აუტანელი იყო.

მძიმე, ხანგრძლივი გამოცდილება ქართველი ხალხისა გვიმტკიცებს, რომ საქართველოში გაღებული გარკვეული თანხა არ ხმარდებოდა განათლების ნამდვილ საქმეზე; ეს თანხა ხელს უწყობდა იმ მიზნს, რომლის მიხედვითაც ყოფილი რუსეთის მთავრობამ წყნარებაში სკოლა მხოლოდ პოლიტიკურ პროპაგანდის იარაღად განადა. ამ მიზნის წყალობით ოფლით შექმნილი კაპეჯი ჩვენი, ქართველი მუშისა ანუ ქართველი გლეხისა თუ ხანდახან მის სამშობლო სოფლის უბრუნდებოდა, ეს მხოლოდ იმისთვის, რომ მისი სიმშვიდე დაერღვია, სული ბავშვისა გაერყვნა. როგორც პირობები სავსებით არ შეიცვალა. საქართველო იმგვარი ზომების მიღება, რომ მართლა განხორციელებდეს ხალხის საერთო განათლება და ეს დიდი საქმე ახალ საფუძველზე დამყარდეს; სკოლების გარეგანი პირობების ცვლილებით არ შეიძლება დაეკაყოფილდეთ სერიოზულად უნდა დაფიქრდეთ სკოლების შენაგან წესწყობილების გადაკეთებაზე, მათ შინაარსზე; დროა ვაფიქროთ სკოლის რეფორმაზე, ხალხის სწავლა-განათლ. საქმეში ჩვენ ნორჩ სახელმწიფოს მთელ სიფრთხილზე.

განათლების სამინისტრო ამ ახლო მომავალში გამოარკვევს სკოლის სახალ-

ხო განათლების საქმის ახალ განიხილვის და თავის მოსახრებებს მინისტროს საბჭოს წარმოუდგენს, დღეს კი განათლების სამინისტროს არ შეუძლიან ყურადღება არ მიექცაოს სახალხო სკოლების მასწავლებელთა მატერიალურ მდგომარეობას.

სრული და ნათელი ანგარიში უნდა გაუწიოთ იმ გარემოებას, რომ დღევანდელ პირობებში მასწავლებელთა შრომა შეტისმეტად აუტანელია; ოცდახუთი ანუ ოცდაათი ყოველკვირეული გაკვეთილი, რომელიც შეადგენს სასტიკ და საჭირო ნორმას მასწავლებელთათვის, შეუძლებელია დაახლოვებით კარგად მისცეს ადამიანმა.

როდესაც მასწავლებლის შრომის საათების რაოდენობას ანგარიშობენ, მხედველობაში არ ღებულობენ, თავდაპირველად, გაკვეთილების დროს ზნეობრივ და გონებრივ ენერჯის აღარებელ ხარჯვას, ეს გარემოება კი ნებას არ გვაძლევს გავუთანასწოროთ ეს საათები სხვა რომელიმე შრომის საათებს და შემდეგ გაკვეთილებისათვის ყოველდღიურ მომზადების აუცილებლობას და საქმეობას. მასწავლებლის მოთხოვნა ანუ განმარტება-ახსნა უნდა იყოს უსათუოდ სისტემატიურად დალაგებული საუცხოოდ დასურათებული, ჩამოყალიბებული ნათელი, გარკვეულ და ლამაზ ფორმაში. ამისთვის კი საქართველო ხანგრძლივი შრომა და ფიქრი. ეს ყოველდღიური შრომა იმისთვის, რომ გაკვეთილებისათვის მოემზადოს, მოითხოვს მასწავლებლისაგან 2—3 საათს. დაუმატეთ ამას აგრეთვე ერთი-ორი საათის მუშაობის საქმეობა, რომ მასწავლებელმა წაიკითხოს წიგნი, ჟურნალი, გაზეთი, რათა მან არ დაკარგოს სახე კულტურულ ადამიანისა და ჩვენ დავინახავთ, რომ მასწავლებლის ყოველდღიური შრომის რაოდენობა განისაზღვრება 9—10 საათით ამგვარი ყოველდღიური შრომა შესაძლებელია განსაკუთრებულ პირობებში ერთი თვის დიდი-ორი თვის განმავლობაში, მაგ-

რამ, რადგანაც მასწავლებელი ამგვარ შრომას განუწყვეტლივ რამდენ მე წელს ერთნება, უეჭველია იგი ფიზიკურად და ინტელექტუალურად სუსტდება, მას ეკო-ნომიკური კეთილშობილურ ადამიანურ ყოველგვარი თვისება და რაღაც უსუსლო მანქანად იქცევა: სტატისტიკა ამტკიცებს, რომ მასწავლებელი ვაცილებით უფრო ადრე კვდება ფიზიკურად და ფსიქიურადაც, ვინემ რომელიმე სხვა პროფესიის წარმომადგენელი.

ეს აუტანელი მძიმე შრომა და მასთან დაკავშირებული უმწეო მატერიალური მდგომარეობა აიძულებს მასწავლებელს თავი დაანებოს თავის პროფესიას და სხვა რამე საქმეს მოჰკიდოს ხელი. ხშირად ნიჭიერი, სიცოცხლით სავსე მასწავლებელი გაურბის სკოლის და მით—სახალხო განათლების დიდი საქმე მუდამ დაქვეითებული იყო და დღესაც ფერხდება. დღეს მდგომარეობა უფრო უნუგეშოა, უფრო გამწვავებული. სახალხო სკოლის მასწავლებელი წარმოუდგენელ შევიწროვებულ მატერიალურ მდგომარეობაშია. თუ სახელმწიფომ სწრაფი ზომები არ მიიღო, სახალხო განათლების საქმე დიდ საფრთხეშია: მასწავლებელი ვერ შეასრულებს თავის კულტურულ როლს სოფლად და ქალაქად და თავის პირდაპირ დანიშნულებას ვერ ემსახურება, მას და მისს ოჯახს ფიზიკური განადგურება მოელის და სახელმწიფოს მოვალეობაა შეუნარჩუნოს მას ადამიანური ძალები. დღეს სხვა მხრივ მისს მდგომარეობის და შრომის გაუმჯობესების შესახებ ვირას გახედებით ერთადერთი საქმე, რომელიც შესაძლებელია დღეს—ეს მისი მატერიალურ მდგომარეობის ცოტათ თუ ბევრად გაუმჯობესობაა, რომ ამ ვადაწყვეტ ისტორიულ მომენტში მან თავისი კულტურული დანიშნულება პირდაპირად შეასრულოს და მით ხორჩ სახელმწიფოს სათანადო სამსახური გაუწიოს.

დღეს სახალხო სკოლის მასწავლებელს 210 მ. აქვს თვეში: აქედან 120 მან, მისი ძირითადად ჯამაგირია, 90 მან კი სიძვირის გამო დამატება. 210 მან.

ყოვლად შეუძლებელია მასწავლებლის და მისი ოჯახს ს უსაქიროეს ემოციონალურებათა დაკმაყოფილება. ეს უსაქიროეს გენერლი სიძვირე, რომელიც ეხლა ჩვენშია, შეუძლებელ ქმნის მასწავლებლის ცხოვრებას. მასწავლებლის წინაშე ამგვარი ალტერნატივაა დღეს. ან უნდა დარჩეს სკოლაში და სიმშლით მოკვდეს, ანდა უნდა დაანებოს სკოლას თავი და სხვა პროფესიაში მოსძებნოს ხსნა. ამისთვის, თუ კი გვინდა სახალხო სკოლის მასწავლებელი შევინარჩუნოთ, დაუყონებლივ ჯამაგირი უნდა მოვეუმატოთ.

რ საკვირველია, სრულიად უზარუნველყოფა მისი, მთავრობას არ შეუძლია, მაგრამ ცოტათი უნდა შეუმსუაუქოთ მდგომარეობა. განათლების სამინისტრო ფიქრობს, რომ სასურველი იქნებოდა—სახალხო სკოლის მასწავლებელს თვიური ჯამაგირი ოთხასი მნეთი ჰქონოთ მაგრამ ეს ზედმეტად დიდ ხარჯებს მოიწვევს. ამიტომ ამთავად აუცილებელია, რომ სახალხო სკოლის მასწავლებლის ჯამაგირი უმაღლეს პირველ წყბით სკოლების მასწავლებლის მაგირს გაუთანასწოროთ.

უმაღლეს დაწყებით სკოლების მასწავლებლები დღეს დღეს დებულობენ თვეში 325 მ მაშადათე სახალხო პირველ დაწყებით სკოლების მასწავლებელს უნდა მოემატოს თვეში 115 მან.—განსხვავება 325 მ. და 210 მან.

ამ ემად ტფილისის გუბერნიის 790 მასწავლებელია, ქუთაისის—1736 ხოლო სოხუმის—200.

ამგვარად, მიმდინარე 1918 წლის სექტემბრიდან 1919 წლის პირველ თვემდე საქარო იქება ზედმეტი ხარჯების დასაფარავად:

1. ტფილ. გუბ. სახ. სკოლებს 790 მან. $115 \times 790 = 90\ 850$ მან.
2. ქუთაისის გუბ. 1736 მასწავლებ. $115 \text{ მ.} \times 1736 = 199,640$ მან.
3. სოხუმის ოლქი 200 მასწავლებელს $115 \text{ მ.} \times 200 = 23,000$ მან.

სულ იგიურად . . . 313,490 მან ხოლო 4 თვეში $313,490 \text{ მ.} \times 4 = 1,253,960$ მანათ. მინისტრი გ. ჯ. სხამჭიაძე.